HRVATSKI TJEDNIK

novine za kulturna i društvena pitanja

NAKLADA MATICE HRVATSKE

zagreb,
19. studenoga 1971.
godina I.
broj 31.
cijena 2 dinara

HRVATI I USTAV

USTAV NADE ILI USTAV STREPNJE?

Hrvatski komunisti bili su najvjerniji sinovi svoga naroda i spasili su mu ime, čast i slobodu, time i državu. Pravo na samoodređenje nisu napisali na svojoj olujnoj zastavi iz nekih taktično-pragmatičkih interesa, nego u ime principa svoje revolucionarne borbe, tj. u ime ravnopravnosti, slobode i solidarnosti, dakle u ime humane i demokratske biti socijalističke revolucije.

Ustav, država, suverenitet, samoupravljanje, socijalizam — sve su to odrednice naše suvremenosti. A ona se opet utemeljuje u NOB-i i socijalističkoj revoluciji. Karakter te naše suvremenosti prema tome određen je karakterom te naše NOB-e i socijalističke revolucije.

To od nas traži da se vratimo tome svome temelju, da u svome izvorištu sagledamo naše istine i pouzdanja, ukratko da socijalističku revoluciju promatramo u njenom HISTORIJSKOM interesu, viziji i poruci.

Recimo odmah: mi Hrvati nemamo »kompleks grijeha«; mi smo snažno, aktivno i masovno sudjelovali u vodstvu i članstvu i Partije i Pokreta; mi smo pri tomu bili vođeni tradicionalnim hrvatskim idealizmom: idejama pravde, humanosti i slobode, a ne nuždom samoobrane; nas nije pokretala mržnja, nego odluka da budemo ljudi u nevremenu, solidarni i historijski djelatni; Hrvatska nije bila naš zaborav i naša pokora, nego naša istina, naša svrha, naše opredjeljenje; mi smo bili čvrsto uvjereni da je to jedini put da svoje ima obličje ljudskog, a ljudsko da ima obličje svoga; mi smo znali da je u takvim sudbonosnim vremenima i pri takvoj odluci biti Hrvat značilo biti karakter, tj. borac za novu istinu i svjetliji dan. Kada tako ne bi bilo, onda bi one strašne i slavne naše hekatombe diljem naše lijepe i izvan nje bile iznevjerene.

S tog aspekta, naše je duboko uvjerenje da su hrvatski komunisti, poimence KPH, svojim junaštvom do samozataje, svojom moralnom snagom do veličine, svojim strašnim žrtvama ravnim martiriju, spasili hrvatsko ime, hrvatsku čast i hrvatsku slobodu, time i hrvatsku državu — naspram jednog pakla što se dizao u danteovskim vizijama ustaške politike genocida, kao i naspram zbunjenog, nesposobnog i situaciji nedoraslog užeg vodstva HSS-a. Taj herojski čin hrvatskih komunista bio je na razini najvišeg nacionalnog zadatka. Oni su stoga bili sva nada, sav san i sva istina svoga naroda — bio narod toga svjestan ili ne, i bili oni toga svjesni ili ne. Kako zato potresno snažno odjekuju Nazorove riječi pri otvorenju III. zasjedanja ZAVNOH-a u Topuskom: »U ove sudbonosne, historijske dane, kad sami sebi kujemo zajedničku budućnost, dignimo se visoko iznad svih ličnih težnja, iznad svih ličnih sklonosti i odvratnosti, simpatija i antipatija, iznad svake plašljive sustezljivosti ili nametljive ambicije, i dajmo svu tjelesnu i umnu snagu za svoj narod — za čitavo čovječanstvo uopće. Dignimo uvijek na više ugled toga našeg Hrvatskog sabora.

Nismo mnogobrojan narod, sreće do sada nismo nikad imali, al' eto, stignu napokon i za nas sretan čas, da — poslije tolike borbe i stradanja — zapremimo vidljivo časno mjesto u povijesti ljudskoj.« Kako se onda čini suhoparno ciničkom i neljudski sumornom teza što nam se danas nudi kao temeljna teza hrvatske nacionalne sudbine i državne (smije li se to još rabiti?) opstojnosti, teza da su se komunisti u NOB-i i socijalističkoj revoluciji borili prvenstveno za vlast i da s tog aspekta valja promatrati sve, pa i značenje nacionalne egzistencije, a i esencije! Jednostavno nije pravedno toliki idealizam cijelih pokoljenja revolucionara, tolike čiste snove o Univerzalnoj Republici Pravde i Bratstva što su tisuće hranili u gluhim noćima sveopćeg ništenja, tolike uložene energije plemenitih samoprijegora što svijetle poput putokaza na našem putu do boljeg Sutra — dakle, kažemo, jednostavno nije pravedno sve to svesti na tu sumorno makijavelističku formulu borbe za vlast. To bi značilo revoluciju i revolucionare lišiti svakog ideala, svake motivacije, svake unutrašnje vatre.

Koliko stoga ljudskosti i topline struji iz riječi druga Tita što ih je izrekao u jednom surovom vremenu, na II. zasjedanju AVNOJ-a: »Nas su klevetali i još uvijek kleveću sa svih strana — ali po jedinstvenom planu. Svi okupatori, njihovi kvislinzi... govorili su i govore da je naša narodnooslobodilačka borba u Jugoslaviji čisto komunistička stvar; boljševizacija zemlje, pokušaji komunista da uzmu vlast, ukidanje privatne svojine, uništenje crkve i vjere, uništenje kulture, itd., itd. Ali u te laži malo tko još vjeruje, a najmanje narodi Jugoslavije. Naša borba za opstanak suviše je krvava i teška, mnogo i premnogo su naši narodi u toku ove tri godine prepatili da bi ih, takvim otrcanim klevetama, itko mogao skrenuti s puta ove velike i slavne borbe za nezavisnost, za bolju i sretniju budućnost. Prošla su ona vremena kada je šaka reakcionara pripisivala, ponekad s uspjehom, komunistima Jugoslavije takve i slične stvari, da bi ih izolirali od naroda. Kroz ovu veliku oslobodilačku borbu narodi Jugoslavije uvjerili su se da su komunisti najvjerniji sinovi svog naroda, uvijek spremni na najveće žrtve za njegovu sreću.«

Eto prave riječi! Eto zašto hoćemo reći i opetovati: hrvatski komunisti bili su najvjerniji sinovi svoga naroda i spasili su mu ime, čast i slobodu, time i državu. Pravo na samoodređenje nisu napisali na svojoj olujnoj zastavi iz nekih taktičko-pragmatičkih interesa, nego u ime principa svoje revolucionarne borbe, tj. u ime ravnopravnosti, slobode i solidarnosti, dakle u ime humane i demokratske biti socijalističke revolucije.

Zato valja evocirati NOB-u i socijalističku revoluciju kao temelje naše suvremenosti. I nije slučajno lansirana ideja o kontinuitetu revolucije. Ne znači ona samo podržavanje jedne legende, nego nešto mnogo dublje: obnovu humane i demokratske biti socijalističke revolucije i one Titove misli o ulozi komunista kao »najvjernijih sinova svog naroda«. U tu raspravu o kontinuitetu revolucije uporno se i gotovo tupoglavo nastoji ugurati etatističko razdoblje u nas. Prije svega se započinje s »objektivnom nužnošću«, što implicira UKIDANJE HISTORIJSKE ODGOVORNOSTI; jer kada je nešto objektivno nužno, nitko osobno ne odgovara. Što se sve ne poteže da bi se etatističko razdoblje s njegovim birokratističkim autoritarizmom opravdalo: materijalna baza, klasni neprijatelj, vanjski pritisci, geopolitički razlozi, nerazvijenost klase, unutarnji neprijatelji, potrebe jedinstva itd., itd. I sve samo da bi se etatizam progurao kao kontinuitet revolucije! A kako prihvatiti birokratizam s njegovim eksploatatorskim erosom kao izraz ili element kontinuiteta revolucije? Ili centralističku praksu, koja je izravno proizvodila žive probleme nacionalne neravnopravnosti? Ili unitarističku opsesiju, koja je činila nacionalno ranjivim i bolesnim cijele narode naše zemlje? Ili njegov duh asocijalnog indiferentizma, što je goleme mase radništva pretvarao u žive temelje svoga parazitizma? I tako dalje.

Istina je da je utvrđivanje radničkog samoupravljanja kao djelatno-revolucionarnog antistaljinizma bilo suprotno i duhu, i praksi, i osnovi toga sistema i da se u njemu prepoznaje hod kontinuiteta revolucije. Ali budimo objektivni i umjereni: prvo, to nije nadrastalo razinu programske orijentacije; a drugo, koliko će još morati vremena proći dok samoupravljanje prestane biti djelotvorna ali slabašna nit toga kontinuiteta? U ime nje podcijeniti ili zabaciti ili čak negirati etatistički realitet bilo bi — da parafraziramo — ne zločin, jednostavno pogreška.

A on u svojoj snažnoj masivnosti, ukorijenjenoj i STALNO REPRODUCIRANOJ u sferi društvene proizvodnje, u centralnoj državnoj i partijskoj moći, u rigidnoj političkoj metodologiji, u unitarističkom duhu, te u primitivnim strukturama što čvrsto drže sve svoje položaje, zasada nenarušene i determinantne — jest ono što prijeti revoluciji, i to upravo njezinim načelima, historijskim interesima i njezinoj istini.

Zato se etatizam ne može, a i ne smije, svrstavati u kontinuitet revolucije jer on to jednostavno nije. Naprotiv, ON JE DISKONTINUITET NAŠE REVOLUCIJE, jer je birokratističko izopačenje njezine humane i demokratske biti: i pravde, i slobode, i ravnopravnosti, i solidarnosti. Kontinuitet naše revolucije drži se i razvija samo na onoj djelotvornoj ali slabašnoj niti samoupravljačke orijentacije, što se, čak u redovima naše avangarde — SKJ i SKH — mora stalno iznova potvrđivati i oživotvorivati; on je sadržan i u onoj pritisnutoj ali snažnoj volji i energičnoj svijesti revolucionarne radikalizacije što u jedan, od dana NOB-a nepoznati polet zajedništva nade i djela spaja narod i revolucionare, kojima revolucija nije prigoda i tehnika osvajanja vlasti, nego velika promjena života i čovjeka na temeljima pravde, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti. I na tome se on drži i u tome je sva njegova šansa. A ona se nije postigla na bazi etatizma, nego NJEMU USPRKOS. Zato se s pravom govori o obnovi, a ne o regularnom tijeku, jer to jest OBNOVA načela, zastave i svrhe Revolucije, temeljno narušenih i obezvrijeđenih od etatističke pasije samovlašća, te socijalnog parazitizma i hegemonističkog nasilja što su mu u temelju. Ne može se dakle biti i staljinist i antistaljinist; i eksploatator i revolucionar; i opsjednut strašću vladanja i pobornik demokracije. Valja izabrati. Što prije, to bolje.

U motivaciji, duhu, pa i tekstu Nacrta amandmana za Ustav SRH prepoznali smo održanje te žilave i opasne simbioze starog i novog, taj čudesni naš hrvatski nagodbeni patos, taj lakoumni i ideala lišeni politički pragmatizam koji obezvređuje i samu politiku, pretvarajući je u polarnu svjetlost jednog oportunističkog manirizma, koji se ne pita i ne želi pitati za principe.

A naša intencija i naš doprinos u raspravi o hrvatskom ustavu potjecala je, upravo obrnuto, iz inspiracije i volje da se podsjeti kako humani i demokratksi duh Revolucije nije mrtav. Što je drugo značilo pokretanje pitanja o originarnoj konstituantnoj vlasti hrvatskog naroda, tj. o njegovu revolucionarnom pravu ili, jednostavno rečeno, o njegovu pravu na samoodređenje, koje je sudbonosno ali REGULARNO — ZAKONITO sraslo sa samoupravljačkom demokratizacijom naše zemlje, sa socijalno-revolucionarnom orijentacijom? A ovo pravo znači, kao što je Lenjin zagovarao, samo jedno: »... da 'samoodređenje nacija' u programu marksista NE MOŽE imati, s historijsko-ekonomskog

(Nastavak na str. 3.)

MILICIONAR BR. 22792

Zapanjena sam postupkom milicionara broj 22792 i pitam se: postoji li netko u ovoj državi Hrvatskoj tko bi nas zaštitio? Izgleda da ne postoji, jer od konstatacija, diskusija unedogled, pustih obećanja i prijevara — dalje se ne miče. Gotovo je nevjerojatno da u srcu grada Zagreba, usred bijela dana, zarađujući svoj kruh (a izgleda samo zbog toga što taj kruh dobivate prodajom HGG-a) budete premlaćeni, legitimirani kao zadnji kriminalac i nakon toga izbačeni kao pseto. Zar je onda čudo sve ono što se u zadnje vrijeme događa u Posušju, Hercegovini, i drugim manjim mjestima?
Nakon svega što se u zadnje vrijeme događa, gubimo vjeru sudeći po svemu zakoni su za nas samo mrtvo slovo na papiru, jer kad se pozivamo na tiskane zakone, pravedni — postajemo krivci.
Ništa ne pišete o poduzetim mjerama nakon ovog žalosnog slučaja: je li student I. Š. liječnički pregledan? Je li podnijeta tužba sudu? Doduše, možda su sva ova pitanja suvišna jer se vrlo lako može dogoditi da I. Š. povrh toga što je premlaćen bude i osuđen (slučaj Makarska).

M. R., Zagreb

Zar da se na ovaj način oduzima sveučilištarcima kruh, pa ma koje narodnosti bili. Što možemo očekivati mi građani koji kupujemo HGG i HT da te netko ne dočeka iza ugla i premlati te zato što kupuješ ove listove?
Zar se pojedincima i njihovim ispadima ne može stati na kraj? Molim vas, obavijestite preko svog lista HT javnost hoće li milicionar br. 22792 i njegovi sudionici za to odgovarati.

Z. JAZVIĆ, Zagreb

ZA PRAVDU KOJA TO NIJE

Vaš list pratim od njegovog prvog broja. To ne usled slepe opredeljenosti za MH i svega onoga, što se iza nje krije, već zato da čujem glas svih strana, jer — samo tako je moguće postići barem približnu orijentaciju u svom tom prljavom mutežu zaraćenih redakcija i uredništava, u kome istina — kao da nije najvažnija, već — ko će koga više da uprlja, nadmudri i nadjača...
A od svega toga, vjerujte mi, narod — ovaj naš puk koji čini tri četvrtine dvadesetih milijona, neće imati ama baš nikakve koristi, naprotiv — šteta za nj je sve veća!
Primera i dokaza za ovakav moj sud (dosta crn), ima bezbroj, razume se — i u Vašem listu. Za najsvežiji primer ću uzeti članak Bruna Bušića: »Pravda koja to nije«, u kome se člankopisac svojski trudi pobiti baš sve na čemu neka temelji presuda suca za prekršaje u Makarskoj (pod brojem 1416/71.). Sadržajem dvaju podnaslova tog članka (Lažne optužbe i osuda. Tko vrijeđa socijalističke osjećaje građana) se revnosno dokazuje sve i svašta, što ima veze i što je nema, ali — cinički se obilazi veoma važan deo Obrazloženja Rješenja i, koji je isto tako citiran u članku B. B.; dakle:

> »Okrivljeni su pozivani i upozoreni da grbu nadodaju Ustavne propisane socijalističke oznake, ali su oni to odbili, zbog toga ih je sudac za prekršaje, za gore navedeno djelo proglasio krivim i...«

Dakle, ovaj podatak ostaje činjenicom koja se ne pobija, a zašto? To ne zna samo dragi bog! I nije li upravo ona bitna u čitavom tom »slučaju«?
»Nevini« momci i »vrli« Hrvati, znači — nisu bili maltretirani. Njima je pružena mogućnost da, ukoliko se radi o neznanju i nepoučenosti — isprave grešku, pa da načine hrvatski grb onakav kakav danas je. Ali, oni su to ODBILI! Odbili su da naknadno ucrtaju još i socijalistički amblem... Zato bi svako zdrav upitao građana Bruna Bušića: »Da li je to odbijanje logički vezivo za vređanje socijalističkih osjećaja?«
Pa, budući da je odgovor jasan, ga i ne navodim.
Dodao bih još, radi definisanja rasmatranog »slučaja« u celini — polemizirano delo-čin petorice Makarčana, koje je toliko opravdavano, pa čak i glorificirano, nije ništa drugo no nazadnjaški i nacionalistički ispad.
U Poreču, 22. X 1971.

V. F. S. »Šotar«

P. s.
Ukoliko se uopšte i usudite objaviti ovaj napis, to možete samo, ako ga objavite neokrnjenog i u predočenom pismu; nadam se da »ekavština« neće biti preprekom.

Pripomena uredništva: Nama, za razliku od Vas, ekavština nije prepreka da se razumijemo!

STANJE GORE OD »PREBROJAVANJA«

Članak »Što je sporno?« ponukao me je da u vezi sa zaključcima Srpskog kulturnog društva »Prosvjeta« s njihovog sastanka Glavnog odbora od 17. listopada ove godine i nastupom Milana Zjalića uputim nekoliko primjedbi.
Najprije pitanje Milanu Zjaliću, predsjedniku »Prosvjete« i potpredsjedniku hrvatske vlade:
Druže Milane, što su to za vas »političke prilike« u Hrvatskoj, kad ih optužujete? Mislite li možda na političke neprilike i ekscese koji se događaju u zadnje vrijeme u Hrvatskoj? Pitam vas, ako mislite na ove zadnje: tko te »prilike« ili »neprilike« pravi? Ponovno Vas pitam: tko ih pravi? Dajte argumente, druže Zjaliću.
Drugo, Vi, druže Milane, optužujete »političke prilike« u Hrvatskoj da su nastale u atmosferi »nacionalnog prebrojavanja« i »antisrpske histerije«. U vezi s »nacionalnim prebrojavanjem« dat ću vam jedan primjer: u općini Beli Manastir (Baranja) prema zadnjem popisu stanovništva struktura po nacionalnosti stoji ovako: 23,7% Mađari, 24,4% Srbi, 49,9% čine Hrvati i ostali.
Među funkcionarima općinske uprave dva su Mađara, dva Hrvata i osam Srba. Pitam Vas, druže Zjaliću, je li to realno?
Treće, druže Milane: što je to za Vas »antisrpska histerija«? Da nisu možda negdje poderali srpsku zastavu gdje nije bila istaknuta hrvatska? Možda su negdje istrgli srpski grb? Ja to ne znam. Za takve slučajeve ne znam.
Nije li možda »antisrpska histerija« pjevanje hrvatske himne i ostalih hrvatskih rodoljubnih pjesama? Da nije možda, druže Milane, »antisrpska histerija« isticanje hrvatskih nacionalnih simbola? Ili je batinanje hrvatskih mladića od milicionara u Karinu antisrpska histerija? Ili je, možda, pravo svakog naroda, pa i hrvatskoga, na svoj vlastiti jezik »antisrpska histerija«? Zar je pravo hrvatskog naroda na svoju nacionalnu državu »antisrpska histerija«? Meni se, druže Milane, čini da je to sve »antihrvatska histerija«. Možda ste pogriješili termin. Ako niste, onda dajte takve argumente, druže Milane.

M. PERAN, Batina

HRVATI U BAČKOJ

Poštovani drugovi,
Molim Vas da u jednom od narednih brojeva objavite i ovaj moj prilog povodom rasplamsalih »dobronamernih« strasti, kojima se ograđuju od vašega članka »Hrvati u Bačkoj« i, među ostalim, ukazuju da neki stavovi toga članka »zadiru u međunacionalne pa i u oblast međunarodne politike«.
Dragi moj GYURI, e jesi nasjeo...! Sad pak samo ne znam da li si se poveo željom za nekom političkom atraktivnošću (i prisutnošću)ili te netko iz tvog »budnog« kolektiva odredio za transmisioni remen ili je pak taj »netko« želio da se ne zamijeti onaj dio inkriminiranog članka o nama, Hrvatima-Bunjevcima, u kojima je pisac postavio neka (samo neka!) pitanja o nama.
Budući da se sjećam da si na nekom sastanku u komitetu ono poedavno rekao (otprilike, bar kako sam ja čuo od prisutnih) »... da je ipak žalosno što ti dobri Bunjevci skoro ništa nemaju« — to Tvoj istup na sastanku »komunista-direktora i glavnih i odgovornih urednika novinsko-izdavačkih kuća i RTV u SAP Vojvodini« zbilja moram smatrati transmisijom Tebi tuđih pogleda i zaključaka o nama Hrvatima-Bunjevcima, makar da je u pitanju bio samo naš Jaša i »Hrvatski tjednik«.
Jer... kad sam pročitao Jašine riječi u »Hrvatskom tjedniku« (da li baš cjelovite?): »I reći ću vam šta mi je na srcu kao nekadašnjem maratoncu: neću Hrvatsku koju možeš pretrčati za jedan dan«, meni se taj dio izjave (oprosti za izraz) pričinio nekako »frontovski« deklarativno... da se Jašo opredijelio za našu lijepu zajedničku domovinu i da je protiv neke umanjene i samostalne Hrvatske izvan naše zajednice. Još sam i opsovao smatrajući da je sramno i nedostojno bilo koga na ovaj način uvjeravati da smo mi Hrvati-Bunjevci ne samo privrženici, nego i zaljubljenici ove naše divne, iako nama ne baš uvijek sklone, domovine...! Rekoh, neka čitaju 1918. godinu, pa će doznati kako smo se uporno borili da uđemo u sklop ove naše zajednice...! Mi, a ne drugi za nas!
A ono vidi đavla...! Kad sam pročitao Tvoju (?) brigu za međunacionalne odnose, pa čak i za moguće međunarodne komplikacije zbog Jašinog DRANGA, a inače pak ne vidim da vas posebno zanima naša sudbina u našim međunacionalnim konstelacijama, morao sam se sjetiti one: »Da se Vlasi ne dosjete«, ili pak one: »Drž'te lopova!« Hoćeš li da budem jasniji? Netko od Tvojih, kome se vjerojatno nisu sviđali vrlo umjesni upiti iz daljnjeg dijela istoga članka o nama, želi u Jašinim riječima pronaći proustaške poglede, dakle, VELIKU HRVATSKU po primjeru VELIKE SRBIJE! I to izvan naših granica! I još naš nesretni Jašo stvara i nepotrebne i opasne međunarodne probleme... Mislim da nije samo Tebi i meni jasno, nego i svim čitateljima ne samo »Hrvatskog tjednika«, da to nisu samo budalaste tvrdnje, nego i zlonamjerne. Za čiji se ono teritorij i brinete, za čiji to integritet? Lijepo je to, ali bi još ljepše bilo da se mi skupa brinemo za integritet ove naše zajedničke domovine, ne misliš li tako?
E, moj Gyurka, e, moj Gyurka! kad mi Bunjevci, a tako prepotentni u svojoj blagodjeti, krenemo preko granica u osvajanje...! Dakle, baš tu da je uskrsla proustaška opasnost? Oprosti im, Bože, jer...
Oprosti za digresiju... reći ćeš, similia similibus... reći ćeš Ti ili onaj čiji si transmisioni remen. Jašo i Mača pušu u istu tikvu! Ne, Gyurka, ja uopće ne kontaktiram s Jašom, ja sam čak i za njega nekontaktibilan i pretjeran. Pa što se onda pačam kad se ne prlja moja kabanica? Ali, jeste naša kabanica i uvijek samo naša... ne sjećaš se, dragi, da sam ja bio i ostao klerikalac...? A znam, nema nas baš mnogo... zrno po zrno... pa toliko željeni mir... po vas! I da se više ne postave takva nepogodna pitanja kao što ih je postavio drug Jozo Vrkić u tom članku o nama Bunjevcima.
Što niste u HET NAP-u ustupili prostor našem Jaši da Ti odgovori? Zašto nisu »naše« SUBOTIČKE NOVINE ili pak »naš« RADIO SUBOTICA?
Rekoh Ti već što sam ja mislio o Jašinoj izjavi... da se, za mene smiješno, deklarira za ovu divnu domaju! A na ulici sam čuo da sam bio u zabludi... izvinjavam se Jaši... on je u razgovoru s drugom Jozom Vrkićem, govoreći o svemu i svačemu, jer burna su naša ne samo politička nego i književna vremena, rekao: »... Neću Starčevićansku Hrvatsku...«! A Starčević je otprilike rekao: »... Hoću Hrvatsku makar od jednog kotara, ali slobodnu«. A ako se dobro sjećamo, Starčević je Ante živio u ona austro-ugarska vremena kad bi makar i jedan kotar Hrvatske bio dobro došao. A, kako vidiš, naš Jašo neće Hrvatsku od jednog kotara... o, proklet bio, o, sram ga bilo koliko je nezasit!
Dragi moj Gyurka, ako imaš nekoga utjecaja i izvan svoga kolektiva, ali nažalost vidim da kao direktor nisi zadužen i da ne razmišljaš već da prenosiš tuđa razmišljanja nama tako nedraga, molim Te, zagovaraj da i nama dadu jedan list bar na dvije strane... ne dva lista, nego samo dvije stranice. Jer, zar ne bi bilo zanimljivije da čujete što mi mislimo, a ne da vi razmišljate o tome što mi mislimo i onda... kad već ništa ne mislimo...?

Matija POLJAKOVIĆ, Subotica

MRAČNA KRONIKA

»Slučaj« Podravska Slatina. Karinski »slučaj«. Batinanje. »Slučaj s pismima«. Novinske klevete. Mržnja, lukavost, brutalnost. Batinanje u Opuzenu. Makarski »slučaj«. Pa opet batinanje. I to usred Zagreba! Pa valjda uskoro opet neki »slučaj« i — možda novo batinanje! Akteri se, dakako, smjenjuju, samo je objekt uvijek isti: Hrvatska! N i h i l n o v i s u b s o l e. Čitajući iz tjedna u tjedan, iz dana u dan, tu mračnu hrvatsku kroniku, čovjeka počinje hvatati malodušnost i nedoumica Dokle će, doista biti tako? Dokle ćemo glavninu naših energija trošiti na samoobranu od izmišljenih napada? Dokle će se hrvatski građani morati čuvati od čuvara reda?! I braniti se od vlastitih branitelja?! I — zašto baš uvijek Hrvatska? Zašto samo Hrvatska? Smijemo li uljudno zamoliti sve te »emisare« naoružane batinama i otrovnim perima da nas puste na miru u našoj socijalističkoj domovini?
Ako ni to nismo u stanju isposlovati, onda smo mi možda tuđinci na ovom tlu.

Jakov BUBALO, Split

PISMO IZ SIDNEYA...

SYDNEY, 26 listopada 1971. — Da je vaš, odnosno naš HT vrlo čitana novina u dalekoj Australiji, to vi najbolje znate koji distributirate list. Ja svoj primjerak dobivam preko Hrvatske lige za borbu protiv raka u Hrvatskoj. No ako ne možemo dobiti čitav Tjednik, onda neki naši domoljubi naprave foto-kopije pojedinih članaka, koji se onda dijele ispred hrvatske crkve ili na hrvatskim zabavama, tako da se kulturna i društvena zbivanja u Hrvatskoj šire među nama u tuđini. Mnogi će naši sunarodnjaci u Hrvastkoj misliti da smo otišli iz Hrvatske i zaboravili je. Ni govora: uza sve moguće podvale s raznih strana, mi smo uspjeli predočiti Australcima hrvatsku kulturu i civilizaciju. Prateći posljednje brojeve HT-a, osobito članke o nama u Australiji, nisam mogao a da vam ne izrazim veliku zahvalnost što ste uspjeli iznijeti pravu istinu. Sve što je gospodin Cerovac napisao pod naslovima »Australske teme« odgovara istini. Budite uvjereni da pratimo naš Tjednik i čim primijetimo da vas napadaju, poslat ćemo vam spomenute fotografije, i ne samo to, već ćemo vam poslati najmanje 20 tisuća potpisa odnosno imena kao znak da svjedočimo da je sve prava istina u dopisima Ivana Cerovca. Ima još dosta toga što bismo mi mogli iznijeti o nepravdama prema nama.
Pitamo, tko je dao informacije da je u Australiji leglo terorističkih organizacija, koje se iz Australije prebacuju u Njemačku.
Mi ovdje ne spavamo, radimo i štedimo te želimo da sa zarađenim devizama dođemo u našu Hrvatsku, koja će biti bogatija od Švicarske, a u isto vrijeme kupimo potpise da potvrdimo istinitost autora članka »Australske teme«.

Krešo MANGUĆ

...I VANCOUVERA

Stalni sam čitatelj vašeg dragog lista Hrvatski tjednik, koji je tako omiljen ovdje u Vancouveru te se čuje i na ulici, u autobusu i na drugim mjestima gdje Hrvati pitaju jednog drugog jesu li kupili Hrvatski tjednik. Ja mislim da je ovo jedna novina koja je toliko zanimljiva za čitanje da ju je nemoguće izostatiti i ne pročitati je od početka do kraja.
Zato ću vas moliti da u Hrvatskom tjedniku objavite i ono što vi možda nenamjerno niste pisali ili možda nije moguće pisati. Nacionalna svijest u hrvatskog naroda nije nikakva šteta niti za narod, a niti za Republiku, jer to je rekao i Tito na zadnjem posjetu Hrvatskoj da je Hrvatska jedinstvena i da u njoj nema šovinizma. Onda ne znam što se imamo bojati, pa ne pišemo ono što smo sve preživjeli i doživjeli u petsto godina hrvatske povijesti. Ovom prilikom moram kritizirati i Jugoton u Zagrebu, jer i njihove ploče s hrvatskim pjesmama ne sadrže autentične tekstove. Mi smo u tuđini i volimo svirati naše narodne pjesme, zato bih molio Jugoton da izda bolju ploču s hrvatskom himnom.

Ante RADMAN

»HRVATI IZVAN DOMOVINE«

Veoma poštovana gospodo!
U članku vašeg suradnika Mate Talijančića u »Hrvatskom tjedniku« od 12. studenog 1971 (strana 8: »Hrvati izvan domovine«), među ostalim se navodi da od ukupnog broja radnika iz SFR Jugoslavije, zaposlenih u SR Njemačkoj, udio hrvatskih radnika »prema službenim njemačkim podacima koje smo dobili u njemačkom konzulatu, iznosi oko 51%.« Suprotno tome želio bih ukazati na to, da Generalni konzulat Savezne Republike Njemačke u Zagrebu Vašem suradniku nije spomenuo takav postotak. Generalnom konzulatu nije poznata nikakva službena njemačka statistika u kojoj bi jugoslavenski državljani, zaposleni u Saveznoj Republici Njemačkoj, bili obuhvaćeni brojčano ili procentualno prema njihovom porijeklu iz pojedinih Republika ili prema njihovoj narodnosti.
Za odgovarajući ispravak bio bih vam zahvalan.
Sa iskrenim pozdravima

Kurt LAQUEUR
generalni konzul

Pripomena uredništva:
Mate Talijančić nije naš stalni suradnik. On je momentalno u inozemstvu. Kad se vrati predat ćemo mu ovaj ispravak na odgovor od kojeg će, naravno, zavisiti mogućnost naše daljnje suradnje. No, bez obzira na izvor njegovih podataka, moramo pripomenuti da svi dosada objavljeni podaci upućuju na zaključak da se među radnicima iz Jugoslavije privremeno zaposlenim u Saveznoj Republici Njemačkoj doista nalazi oko 50% Hrvata. Na taj zaključak upućuje i ovogodišnji popis radnika privremeno zaposlenih u inozemstvu.

G. Karl Kiseli (Canberra, Australija) poslao je »Hrvatskom tjedniku« na dar 50 australskih dolara. Uredništvo najsrdačnije zahvaljuje.

OBAVIJEST ČITATELJIMA

Budući nam u ionako ogromnoj pošti stiže sve veći broj pisama **bez pune adrese pošiljaoca** i budući nam se takvi »suradnici« sve češće obraćaju s podsjećanjima da njihov »prilog« nismo objavili, prisiljeni smo, upozoriti sve naše čitatelje da pisma bez pune adrese pošiljaoca, **nepregledana,** bacamo u koš! Uredništvo je bilo, a i u buduće će biti voljno poštivati zahtjev svakog onog čitatelja koji traži da mu pismo u slučaju objavljivanja potpišemo samo inicijalima.

HRVATSKI TJEDNIK

Novine za kulturna i društvena pitanja

Naklada: Matica hrvatska Zagreb Matice hrvatske 2, tel. 39-393.

Uređuju: Zvonimir Berković, Vlado Gotovac, Jozo Ivičević, Zvonimir Lisinski, Ivo Škrabalo, Hrvoje Šošić, Vladimir Vuković

Stalni suradnici: Bruno Bušić, Ivan Cerovac, Dubravko Horvatić, Srećko Lipovčan, Franjo Marinković, Zlatko Markus, Zlatko Posavac, Petar Selem, Tvrtko Šercar

Glavni urednik: Vlado Gotovac
Odgovorni urednik: Jozo Ivičević
Tajnik uredništva: Marija Funes
Tehnički urednik: Drago Cvrljak
Fotografija: Ranko Karabelj
Lektor: Roman Turčinović
Služba organizacije: Bariša Grgić i Zlatko Šešerin

Uredničko vijeće: Zdravka Ašperger, Stjepan Babić, Zvonimir Bartoli (Čakovac), Nikola Batušić, Vlaho Benković, (Dubrovnik), Tihomir Bortić, Stjepan Čuić, Žarko Domljan, Branimir Donat, Šimo Đodan, Nedjeljko Fabrio. (Rijeka), Vid Fijan (Varaždin) Ljubica Filipović-Ivezić (Pula), Vladimir Filipović, Cvito Fisković (Split), Miljenko Foretić (Dubrovnik),, Ivo Frangeš, Ivica Gaži, Drago Ivanišević, Hrvoje Iveković, Dubravko Jelčić, Ljudevit Jonke, Vjekoslav Kaleb, Radoslav Katičić, Igor Kuljerić, Ivan Kušan, Tomislav Ladan, Trpimir Macan, Ante Marin, Ranko Marinković, Daniel Marušić, Dragan Mucić (Osijek), Zdenko Munk, Ivan Mužić (Split), Stijepo Obad (Zadar), Vlatko Pavletić, Danilo Pejović, Strahimir Primorac, Stjepan Radić, Vladimir Ružđak, Željko Sabol, (Bjelovar) Ante Sekulić (Delnice) Aleksandar Stipčević, Ivan Supek, Ante Sviličić (Split), Petar Šegedin, Šerif Šehović, Krešimir Šipuš, Fabijan Šovagović, Miroslav Šutej (Kutina), Dionizije Švagelj (Vinkovci), Dragutin Tadijanović, Bruno Tandara (Imotski), Mirko Tomasović (Split), Franjo Tuđman, Jelena Uskoković, Miroslav Vaupotić Marko Veselica, Vice Vukov, Franjo Zenko, Igor Zidić, Bože V. Žigo
Rukopisi se ne vraćaju.

Stranke se primaju utorkom i četvrtkom od 12 do 14 sati.
Novine izlaze svakog petka
Tisak: »Vjesnik«, novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, Zagreb, Ljubice Gerovac 1.
Pretplata: godišnja 104,00 d, polugodišnja 52,00 d. Za inozemstvo dvostruko
Cijene inozemnih pretplata: SR Njemačka: godišnja 52 DM, polugodišnja 26 DM, USA: godišnja 14$; polugodišnja 7$.
Dinarske doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-8-2185, Zagreb. Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK).
Devizne doznake uplatiti u korist računa: Kreditna banka Zagreb 301-620/1001-32000-523, Zagreb, Matica hrvatska (ZA HRVATSKI TJEDNIK)
Cijena oglasa: cijela stranica 8000 d, polovica stranice 5000 d, četvrtina 3000 d, 1 cm² 40 d.
Poštarina plaćena u gotovu.

USTAV NADE ILI USTAV STREPNJE?

(Nastavak sa str. 1.)

gledišta. drugog značenja osim — političko samoodređenje, državna samostalnost, formiranje nacionalne države«. Upravo ono isto što je u tijeku NOB-a i socijalističke revolucije, bilo neprijeporno i na čemu se ona temeljila. Tako je odluka II. zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu počinjala: »Na temelju prava svakog naroda na samoodređenje...«; u Proglasu AVNOJ-a narodima Jugoslavije govori se da su istinski predstavnici naroda »... donijeli svoje odluke u duhu narodnog samoodređenja«; a dr. I. Ribar u uvodnom govoru na istom zasjedanju upravo inzistira na »narodnom pravu« i tvrdi: »Ovo pravo naših naroda je originalno. Ono je samo naše. Ono nije nastalo na osnovu kompromisa, ugovora, zasluga, trampe i darovanja, već samo na osnovu borbe i samo borbe za nacionalno oslobođenje«.

A jednako će u svome pozdravnom govoru na III. zasjedanju ZAVNOH-a biti još decidiraniji: »Težnja i zahtjevi naših naroda, usmjereni u pravcu organiziranja Demokratske Federativne Jugoslavije, unutar koje oni suvereno, ravnopravno i sporazumno izgrađuju svoje nacionalne federativne države, našli su punu potvrdu u odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a, održanog u Jajcu.« U službenom referatu na tom istom zasjedanju, koji je podnio tadašnji politički sekretar CK SKH. utvrđuje se: »Nova se Jugoslavija izgrađuje na demokratskim načelima samoodređenja, nacionalne slobode i ravnopravnosti svih njenih naroda...«,

a tako i: »HRVATSKA JE SVOJOM BORBOM STEKLA PRAVO NA SAMOODREĐENJE...«

Prema tomu nema dvojbe da pravo na samoodređenje predstavlja temelj i načelo naše revolucije. Nema dvojbe stoga ni o pravu na samoodređenje hrvatskog naroda, tj. pravu hrvatskog naroda na vlastitu nacionalnu državnost. Iz toga slijedi DA JE OVO PRAVO KONSTITUTIVNI PROGRAMSKI I PRAKTIČKI ELEMENT NAŠE REVOLUCIJE I TIME KONSTITUTIVNI ELEMENT NJEZINA KONTINUITETA.

Zato reforma federacije — i uvjet i posljedica reforme našeg društva u cjelini — na temelju oživljavanja i daljeg razvoja nacionalne državnosti znači obnovu kontinuiteta revolucije i snažan je politički prilog tomu.

Ako sada Nacrt amandmana za Ustav SRH sadrži odredbe što dovode u pitanje i čak negiraju pravo hrvatskog naroda na samoodređenje, kako onda ne doživjeti to kao zabacivanje temeljnog načela Revolucije, narušavanje njezina kontinuiteta i etatističku centralističko-unitarističku natruhu u političkoj reformi našeg sistema?

Eto zašto smo tako zabrinuto, s osjećajem tjeskobe i povrijeđenosti zbog nepravde doživjeli federalističku definiciju SRH u nacrtu amandmana I. Zar mi koji — da opetujemo Nazorove riječi s III. zasjedanja ZAVNOH-a — »sreće do sada nismo nikad imali«, zar, kažemo, taj naš nesretni narod nema prava ne samo na svoju historiju, nego evo ni na svoju revoluciju?

Vjerovali smo — i vjerujemo da se nismo prevarili — da su mu komunisti spasili ime. čast, slobodu, a time i državu. Čak i u tmurnim danima etatističkog nasilja, koji za hrvatski narod znače augustinijanski pelegrinaž i golemu strepnju, čak onda kada su tako marno-uvjereno radili na procesima prisilnog ujedinjavanja, njihova prisutnost bila je ipak jamstvo za našu opstojnost, iako je ona — istina — bila više bolest nego život.

Iz te naše hrvatske bolesti stasali su ipak novi značaji, protisnuti kroz gustu muku svoga naroda, oni kojima Titova poruka o komunistima kao »najvjernijim sinovima svog naroda, uvijek spremnima na najveće žrtve za njegovu sreću« nije bila put do Vlasti, nego istinski zadatak viši princip, moralno opredjeljenje.

I započela je obnova revolucije, oživljavanje njezina moralnog kapitala, njezine historijske poruke, istine i svrhe. U Hrvatskoj je njezino proglašenje bila 10. sjednica; ona je, s pravom je rečeno, bila PRVENSTVENO SAMOKRITIKA HRVATSKE POLITIKE. Samokritika što implicira: KRITIKU SOCIJALNE NEPRAVDE i ciničke eksploatacije koja joj je u temelju i KRITIKU NACIONALNE NEPRAVDE i unitarističkog nasilja što joj je u temelju. S 10. SJEDNICOM REVOLUCIJA JE OČUVANA ZA HRVATSKI NAROD, A HRVATSKI NAROD ZA REVOLUCIJU. Ponovno su, kao u doba NOB-a, hrvatski komunisti spasili hrvatsko ime, čast, slobodu, a time i hrvatsku državu. To je njihova nesumnjiva i historijska zasluga. Ali je to istodobno i njihova viša moralna obveza da budu na visini toga zadatka, što traje snagom svoje poruke i smislom svoje istine.

Zaoštravajući pitanje prava hrvatskog naroda na samoodređenje i time nacionalne državnosti, mi smo vjerovali da dajemo pozitivni doprinos njihovoj najvišoj nacionalnoj zadaći, koja u sebi sadrži strašnu obvezu ispravljanja i prevladavanja 14 stoljeća hrvatskih pogrešaka i iluzija. Znamo da su oni nesretni baštinici te naše duge i preduge hrvatske kobi. Ali znamo i to da su »najvjerniji sinovi svog naroda«. I to nas hrabri i nagoni na san, bez kojeg bi sloboda bila siromašnija za ljudsku mjeru i našu istinu.

(Nastavit će se)

BARANJA, POLITIČARI I EKSTERITORIJALNOST

Čunda je istina naših dana da legalni rukovodioci SR Hrvatske moraju voditi nekakve pravne i taktičke bitke za Baranju, koja je 1952. dobila uistinu eksteritorijalni status unutar granica Hrvatske. Ili točnije, da povrate baranjske vrijednosti. Njezin novac. Devize. Baranja, to je dio najbogatijih šuma i najplodnijih oranica Hrvatske. Ali Baranja, to je i nešto više. Velik dio Baranje europska je vrijednost s biološkog, hidrološkog, vegetacijskog, zoološkog, ekološkog, kulturno-prirodnog, lovno-turističkog i rekreativno-turističkog gledišta. Taj je dio već odavno poznat u svijetu pod nazivom Kopački rît. (Nekada, prije izgradnje »obrambenih nasipa« 1965., Rît je bio mnogo veći.) Mijenom riječnih plima i oseka tisuće hektara Rîta pretvoreno je prirodnom igrom u čudesni fenomen faune i flore, rezervat koji spada među najbogatije u Europi, među najljepše na svijetu. Više od 250 ptica močvarica čini Rît rijetkim staništem ornitologije, a množina rasnih jelena lovištem svjetskog glasa. (Od 1945. do ovogodišnje Svjetske lovačke izložbe u Budimpešti Jugoslavija je bila službeni svjetski prvak s trofejom jelena iz Belja, a i sadašnji je mađarski rekord »nategnut«.) Samo jedan jelenski rog plaćaju bogati strani lovci upravi »Jelena« do dvadeset, trideset tisuća dolara!

Vremenoplov

Nije stoga neobično što su zbog baranjske faune i flore rasle zazubice mnogim vlastodršcima. Koliko se zna, već je Austro-Ugarska uvidjela neobičnost Baranje. njezinu privlačnost. Europsku javnost upoznaje s vrijednostima Kopačkog rîta 1880. god. prof. August Mojsisovič, a kraljevska Jugoslavija rezervirala je Rît kao lovište-park za svoj dvor, njegove goste i diplomatske prijatelje. Kad su Baranju okupirali Mađari 1941., Kopački je rît odmah proglašen nacionalnim parkom, podređenim Nacionalnom muzeju u Budimpešti i osnovana je biološka stanica. Poslije oslobođenja Baranja je pripala PIK-u »Belje«, ali ne zadugo. 1952. god. u »Službenom listu FNRJ« (br. 18) objavljeno je da je područje Kopačkog rîta, zajedno s poljoprivrednom upravom Zlatna greda, IZDVOJENO područje »Belja« i PRIPOJENO području Gazdinstva »JELEN« iz Beograda.

Suradnja

Kopački je rît time potpao u nadležnost uprave koja nije bila stručno osposobljena da očuva i zaštiti taj prirodni fenomen, pa je zadaću da se Kopački rît ipak kako-tako sačuva preuzeo Konzervatorski zavod Hrvatske, a kasnije Republički zavod za zaštitu prirode u Zagrebu. I dok su Mađari, odmah nakon okupacije, Kopački rît proglasili nacionalnim parkom, zagrebački Zavod borio se za taj status čitavih četrnaest godina! Od 1953., kad je započeo akciju da se taj park i zakonski prizna onim što jest, mnogi su akti, traženja i dopisi odbacivani, ponajčešće bez rasprave. Godine su tako prolazile i tek je godine 1967. donesen zakon kojim se Kopački rît proglašava »UPRAVLJANIM PRIRODNIM PARKOM« (kategorija, u terminologiji »zaštitara«, viša od »nacionalnog parka«). No, i taj uspjeh zagrebačkog Zavoda bio je samo formalne prirode. Gospodarstvo »Jelen« naime ne priznaje ingerenciju Zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu i odbija bilo kakvu suradnju s njim. Ne obavještava Zavod ni o bitnim promjenama na području Rîta i one se zbivaju bez suglasnosti Zavoda, nestručno i radi sumnjivih ciljeva i pretenzija (podizanje baranjskog nasipa, produbljivanje kanala, nekontrolirano provođenje lovnog turizma, itd.).

Posljedice

Štetne se posljedice ovakvog poslovanja ne mogu prikriti:

— zagađuju se bogate »crne vode« i riblja fauna nestaje jer nema zaštite od otpadnih voda. Osim otpadnih voda iz »Belja« još veća opasnot u tom pogledu prijeti od predviđene tvornice u Apatinu;

— lovni turizam, nesavjesno organiziran, uništava rijetka i posljednja staništa nekih ptica, koja su se održala upravo u Kopačkom rîtu;

— preuzevši 1952. god. upravu beogradsko je gospodarstvo donijelo odluku da je u području Kopačkog rîta dopušteno kretanje svakome. Ta odluka nije ukinuta ni danas. Time su otvorena vrata lovokradicama, ribokradicama, lovcima na krzna, preparate, kradljivcima drva i pijeska, te žabâ za prodaju ugostiteljstvu, svima onima koji samovoljno vode »svoje gazdinstvo« a nikome ne polažu račun. Pristup rezervatu pogotovo je olakšan nakon izgradnje baranjskog nasipa 1965. godine, izgrađenog također samovoljno. Umjesto da se nasip nasuo prema prvoj varijanti uz cestu Belje-Osijek, trasa je pomaknuta istočnije, čime je Kopačkom rîtu oduzet znatan dio prirodnog mrijestilišta i gnijezdilišta.

Informacija

Iznesene činjenice navedene su, među ostalim, iz informacije koja je upravo predočena skupini znanstvenika u Zagrebu. Predočio ju je Republički zavod za zaštitu prirode na sjednici Republičkog savjeta za zaštitu prirode, kome je predsjedavao akademik Gušić.

»Iz iznesenog vidimo da su problemi brojni i upravo katastrofalni za rezervat, te je potrebno hitno prići njihovom rješavanju. U ovoj bi nejasnoj i nerazjašnjenoj situaciji na relaciji Skupština općine Beli Manastir — PIK 'Belje' — 'Jelen' najkraći kraj mogao izvući upravo rezervat evropske vrijednosti, koji smo dužni sačuvati za pokoljenja.«

Informacija, radi ilustracije, navodi još neke brojke:

»Jelen« obuhvaća 130.000 ha, a 40.000 ha otpada na Hrvatsku. Od preostalih 90.000 ha više od 60.000 pripada teritoriju Kosova, a jedan manji dio i Vojvodini. No lovno područje na obroncima Prokletije (Kosovo) radilo je s gubicima i likvidirano je na sjednici »Jelena« 20. IX. 1971. U teškom financijskom položaju nalazi se i »Jelenov«, pogon u Dobanovcima kod Beograda, dok je pogon u Fruškoj gori na granici rentabiliteta.

Ukupan prihod gospodarstva »Jelen« iznosio je prošle godine 58,667.242 n. d, od čega je na šumarstvo otpalo 22,278.000 n. d, a 75% »Jelenovih« šuma nalazi se u SR Hrvatskoj! Na poljoprivredu otpalo je 10.152.000 n. d, a na lov 9,556.000 n. d. (Sredstva su uglavnom ostvarena u SR Hrvatskoj.)

Baranja i Belje nisu nikakva eksteritorijalna područja — čula su se odlučna upozorenja na toj sjednici stručnjaka i znanstvenika — nego dio područja SR Hrvatske, pa o njima moraju odlučivati organi ove republike.

I:

»Baranja nije danas samo stručno i prirodoznanstveno, nego možda ponajprije političko pitanje i dok ovu diskusiju kome da pripadne upravljanje Baranjom ne riješe političari, znanstvenici mogu raspravljati i upozoravati u beskraj.«

Mladen Hanzlovsky

POLICIJA KAKVU ZASLUŽUJEMO

Stoljećima nismo imali policiju kakvu zaslužujemo, znamo da ona još i danas nije onakva kakvu želimo i trebamo. U ovim povijesno prijelomnim trenucima formiranja republičke državnosti treba spoznati da probleme policije moramo rješavati i sami, shvaćajući bit i važnost čitave stvari.

Policijska organizacija nedvojbeno je jedna od bitnih karijatida svake državne građevine. U svijetu je opća pojava stanovita veća ili manja nepopularnost te službe, što je u prvi mah apsurdno jer je njen temeljni zadatak ipak — zaštita građana. U zemljama u kojima su vladali ili još vladaju protunarodni režimi — nepopularnost prerasta u duboki, jedva premostivi jaz koji ostavlja teške posljedice i nakon mijenjanja političkih prilika. Ljudi izbjegavaju suradnju, a u doba nacionalnog ugnjetavanja rad u policiji smatra se izdajom. Desetljećima ostaje negativan stav prema toj službi. Svaka policija ima kadrovskih problema, no oni će biti svojevrsni i osobito složeni kad je u narodu ukorijenjeno nepovjerenje prema policiji.

Jedno od zrcala koje pokazuje kakva je policija u nekoj državi jest upravo dnevni tisak. Policija je svemoćna tamo gdje se u novinama mogu naći samo obavijesti o policajcima koji su primili državna odlikovanja i članci koji nerealno veličaju tu organizaciju. O njenim nezakonitim postupcima i ispadima tek se šapuće u krugu bližnjih. Međutim kad se u tisku mogu naći informacije o protuzakonitim policijskim postupcima, to je svakako dobar znak zdravije političke klime u kojoj policija ne predstavlja »tabu temu« kao glavni oslonac državne vlasti. Tada je policija vezana propisima, pa su i njeni ekscesi rjeđi, ali se o njima više govori i zna.

Zanimljivo je proučiti stanje u mladim, nedavno oslobođenim afričkim državama koje su tek u naše doba izgradile svoju državnost. Tamo će politička vlast pozvati i rado primiti strane stručnjake da obavljaju savjetničke funkcije u policiji i vojsci, ali će svim silama nastojati stvoriti vlastiti, izrazito nacionalni naredbodavni i izvršni kadar. To je svakako posljedica toga što još peku rane zadobivene od tuđinske, kolonijalističke policije u borbi za nacionalnu slobodu i socijalni napredak.

NAŠA ISKUSTVA

I u hrvatskoj je prošlosti policija igrala izrazito mračnu ulogu u mnogim povijesnim razdobljima. U doba habsburške monarhije osobito je tamno razdoblje vladavina grofa Khuena Hedervaryja koji je u ime mađarskog nacionalizma nastojao zatrti našu narodnu snagu, i to — uz ostalo — i đavolskim sijanjem razdora između Hrvata i Srba. »Policija uopće nije kod nas ustanova za javnu sigurnost, već vladino oružje proti opozicijama ... Policiji je jedini opasni zločinac u zemlji opozicija ... Gospoda tati i lupeži su danas sigurniji za svoju osobnu slobodu od poreznika i građana nagodbene Hrvatske« (A. G. Matoš, 1911.).

Još neusporedivo brutalniji teror uslijedio je od godine 1918. Ubijanja i batinanja hrvatskog pučanstva počela su već na sam dan osnutka države SHS. Kakva je bila popularnost policije u staroj Jugoslaviji, najbolje govori nadimak »Kundak« koji je narod dao jednom od ministara unutrašnjih poslova, Boži Maksimoviću, omraženom osobito po neopisivom teroru u doba izbora.

No tek što je narod odahnuo nakon propasti Kraljevine Jugoslavije počinje četverogodišnja strahovlada ustaške policije. čije su žrtve tisuće znanih i neznanih Hrvata i Srba. Upravo su ti nečovječni postupci najviše pridonijeli omraženosti ustaša u golemoj većini hrvatskog naroda.

U svim tim razdobljima narod je policiju doživljavao kao tuđinsko zlo koje je teško trpjeti, i uvijek ju je mrzio. Kao stari, stoljećima podjarmljivan europski narod — Hrvati su osobito osjetljivi na svaku nepravdu i teško zaboravljaju onoga tko im je nanosi. Povijesno iskustvo ostavilo je dubok trag u hrvatskom mentalitetu, što se pokazalo i odnosom prema policiji. Stare predrasude nisu sasvim nestale ni u novim političkim prilikama nakon oslobođenja, a podgrijavane su zloporabama u poslijeratnom, predbrijunskom razdoblju, te pojedinim »slučajevima« o kojima saznajemo i danas.

ŠTO TREBAMO?

U ovom času postoji jasan i čvrst stav o tome kakva nam policija treba. Potrebna je stručna, suvremena i znanstveno utemeljena policija koja će se dosljedno pridržavati slova zakona, služiti istinskim interesima naroda i koja će po svom sastavu odgovarati nacionalnoj strukturi SR Hrvatske.

U policiji postoji velik broj nepopunjenih, vrlo raznovrsnih radnih mjesta za sve stručne kvalifikacije: potrebni su pravnici, intelektualci drugih struka. Dosta radnih mjesta još uvijek zauzimaju ljudi bez propisane stručne spreme, a upravo predstoji opsežna prirodna smjena generacija jer je velik broj ljudi, osobito rukovodilačkog kadra, pred umirovljenjem.

Činjenica je da još uvijek postoji stanovita zatvorenost te službe i otpor promjeni strukture, koji je osobito jak u nekim krajevima, a pokazuje se i u nekim natječajima. No taj otpor više ne smije predstavljati važniju prepreku pod uvjetom da u narodu postoji interes za rad u policiji.

Međutim, kako ostvariti željeni sastav kad se hrvatski mladići nerado zapošljavaju u Sekretarijatima javne sigurnosti i Službi državne sigurnosti? Naši ljudi moraju konačno shvatiti da je takvo zapošljavanje u neprijepornom općem interesu, a i u njihovu osobnom interesu, jer je to za velik broj ljudi doista bolje od rješavanja problema nezaposlenosti odlaskom u tuđinu. Da to shvate, moraju nužno raskinuti s predrasudama o tom poslu, jer one danas gube svoj temelj.

Stoljećima nismo imali policiju kakvu zaslužujemo, znamo da ona još i danas nije onakva kakvu želimo i trebamo. U ovim povijesno prijelomnim trenucima formiranja republičke državnosti treba spoznati da probleme policije moramo rješavati i sami, shvaćajući bit i važnost čitave stvari.

Hrvoje Sablić

STUDENI	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
	8	9	10	11	12	13	14

Piše: Glosator

AZIJA BEZ JALTE

Na obje granice između Indije i geografski podijeljenog Pakistana vlada nešto kao »predratno stanje«. Ovaj pojam ne treba dakako dovoditi u vezu s onim europskim uzdasima nostalgije za dobrim starim vremenima koja su vladala »prije rata« — to prije što se u Aziji i ne zna točno kad je započelo dugotrajno razdoblje ratovanja koje nikako ne prestaje — nego ga gotovo doslovno moramo shvatiti kao upozorenje da novi rat tek što nije započeo, premda se čini da ga zapravo nitko ne želi. O ratnim operacijama vijesti stižu već danima, ali prešutni optimizam svih koji bi željeli obuzdavanje situacije uskraćuje im naziv rata. Ipak, najnovije žarište opasnosti po svjetski mir tek se razgorijeva, a posljednje diplomatske inicijative obiju suočenih strana nisu sasvim razjasnile da li se više aktiviraju snage koje će ga raspiriti ili gasiti.

Indijska se predsjednica vlade upravo vratila s turneje po Zapadu na kojoj je neumorno upozoravala na tragediju naroda Bangla Desha — odakle je već oko deset milijuna ljudi prebjeglo u Indiju — i na nemogućnost rješenja golemog humanitarnog i političkog problema sve dok pakistanska vlada generala Yahyja Khana ne udovolji odlučnoj volji bengalskoga naroda da bude gospodar vlastite sudbine. Kako su Indija i Pakistan od samoga nastanka međusobno suprotstavljene (što je naslijeđe britanske kolonijalne politike razdvajanja), to i unutarnji problem Pakistana dobiva međunarodni aspekt. Zapadne sile, a posebno Amerika (ionako previše zagliblјena u Aziji), ne pokazuju mnogo volje da se upliću u nerješive probleme indijskoga potkontinenta, pa je stoga vlada u New Delhiju ovoga ljeta sklopila poznati ugovor sa SSSR koji joj daje potporu i malo više sigurnosti, a trenutno i stanovitu konkretnu pomoć: upravo sad prema Indiji plovi 5000 tona sovjetskog oružja. Ipak, ni Sovjetskom Savezu ne ide u račun bilo kakvo zaoštravanje bilo gdje u svijetu u vrijeme novih miroljubivih inicijativa tempiranih u razdoblje priprema za putovanja američkog predsjednika Nixona slijedeće godine (u Peking i Moskvu), a sam ugovor s Indijom više je bio dio političke igre za stavljanje protuteže kineskom utjecaju nego što je smišljen kao način aktivnog upletanja. Indiri Gandhi je stoga bila potrebna i podrška Zapada (barem u obliku razumijevanja), a čini se da ju je u stanovitoj mjeri i dobila — ako je suditi po američkoj obustavi isporuke oružja Pakistanu (ionako dobro naoružanom) i po povećanom interesu za izbjeglice iz Bangla Desha koji umiru od gladi bez ikakvih izgleda da se vrate kućama.

Pakistanski odgovor na indijsku akciju mobiliziranja svjetskog javnog mnijenja trebao je doći iz Pekinga. Nekadašnji ministar vanjskih poslova, koji je svojedobno proveo približavanje Kine i Pakistana, a kasnije hapšeni šef policije, lijevi političar koji je ipak u pakistanskim prilikama žestoki unitarist, Zulfikar Ali Bhutto, otputovao je u kineski glavni grad na čelu jake delegacije sastavljene od najjačih vojnih ličnosti da bi tamo, kako se s razlogom pretpostavlja, ispitao dokle i koliko će Kina ići u svojoj podršci zemlji koja joj je u dugim godinama izolacije bila jedan od glavnih »prozora u svijet«. Na povratku Bhutto se pohvalio velikom podrškom kineske vlade, ali o njegovu posjetu nije izdano nikakvo službeno saopćenje, pa se može opravdano zaključiti da su Kinezi pokazali veliku suzdržljivost prema ratobornim pakistanskim raspoloženjima — što dakako nije nimalo čudno kad se zna da je u ovome trenutku Kini mnogo važnija legitimacija ozbiljne i odgovorne velike sile koja se sprema zauzeti svoje mjesto u svjetskoj obitelji negoli izbijanje nekoliko nevažnih poena u južnom dijelu azijskoga kontinenta. Nekadašnja konfrontacija Kine s Indijom (što je dovelo čak i do lokalnog rata 1962.) bila je možda više izraz potrebe da se pred svijetom posvjedoči snaga negoli postupak u skladu s trajnim pravcima djelovanja. Pravi kineski problemi nalaze se na sjeveru, a i za njih je sada efikasnije zauzeti mjesto u Ujedinjenim narodima nego se upustiti u pustolovinu sumnjivih šansi. To prije što je pakistanski stav koji niječe osnovna prava bengalskomu narodu doista teško braniti. Kina nije doduše okrenula leđa Pakistanu, ali mu nije ni čvrsto pružila ruku.

U takvoj situaciji, kad nijedna od suočenih strana ne može računati na bezrezervnu podršku, logično bi bilo očekivati smirivanje. No, glad i umiranje teško se mogu uklopiti u bilo kakvu logiku, pa stoga bengalska tragedija — sa svim svojim popratnim strastima — može, unatoč međunarodnoj sceni, dovesti do eksplozije. Najmanje šanse u tome ima narod i zemlja Bangla Desha, ali njihova je dilema i inače očajnička: smrt od gladi ili od zapadnopakistanskog masakra.

Azija sve više postaje eksplozivno poprište najvažnijih zbivanja našega vremena, gdje se rješava sudbina rata ili mira u svijetu. Izrasla nakon dekolonizacije u prostor gdje se suočava nekoliko istinskih velikih (premda ne i snažnih) država — da ne govorimo i izvanazijskim upletanjima, kakvo je američko — Azija već četvrt stoljeća traži konsolidaciju, ali je ne nalazi, među ostalim i zato što se velike sile o njoj nikad nisu složile čak ni onako kao što su to u Jalti učinile za Europu. Pokušaj u Ženevi 1954. bio je kratkoga vijeka, a kineska inicijativa u Bandungu došla je možda prerano, dok se još ni sama Kina nije sredila. Sadašnji izlazak Kine na svjetsku pozornicu, što izaziva i opće prestrojavanje, utjecat će i na Aziju kao na kontinent koji tek traži svoju osnovnu ravnotežu, tako potrebnu najnapučenijem dijelu zemaljske kugle gdje se gotovo ostvaruju Malthusova pesimistička predviđanja o fatalnom nerazmjeru porasta i pučanstva i načina da ono bude prehranjeno.

U tom okviru logika vojuje protiv istinskog vojevanja između Indije i Pakistana, ali — upravo zato — »predratno stanje« može svaki čas postati ratno. Naime, sve su mogućnosti otvorene, a nijedna od njih ne obećava trajna i povoljna rješenja. U Aziji se može desetljećima ratovati i protiv svake logike.

ANAKRONIZAM ILI PRESEDAN?

Američki kongresmeni protiv članstva Ukrajine i Bjelorusije u UN

Premda je američka vlada dostojanstveno podnijela svoj poraz u Ujedinjenim narodima prigodom glasanja o predstavništvu Kine (to prije što joj taj poraz može biti i koristan u novoj orijentaciji globalne političke strategije), neki su krugovi američkog političkog života neskriveno ogorčeni prizorom spontane euforične radosti koju su one historijske noći izražavali mnogi delegati u Staklenoj palači. Iz tog ogorčenja proistječu i neke reakcije, od kojih je najdalekosežnija ona u Senatu kad je bio odbijen Nixonov program pomoći inozemstvu. Premda ima izgleda da naknadno ipak bude oboren jedan reducirani prijedlog o produženju gospodarske i vojne pomoći zemljama i organizacijama koje su je i dosad primale, ipak je Senat svojim glasanjem pokazao da se mnogi u Americi ne mire s povećanom ulogom malih zemalja u Ujedinjenim narodima i s mogućnošću da Sjedinjene Države u svjetskoj organizaciji budu često nadglasane.

U povodu odluke o isključenju delegacije s Taiwana iz Ujedinjenih naroda — koju mnogi u Americi smatraju nepravednom i suprotnom težnji za univerzalnošću svjetske organizacije — skupina od 54 zastupnika Predsjedničkog doma američkog Kongresa podnijela je rezoluciju u kojoj se traži isključenje Bjeloruske i Uirajinske SSR iz Ujedinjenih naroda. U obrazloženju te rezolucije navodi se da dvije od 16 republika koje sačinjavaju SSSR nisu prave, nezavisne zemlje, pa stoga i nemaju nikakvog prava da budu u svjetskoj organizaciji kojoj su po Povelji članice samo suverene države.

Premda ova rezolucija — čak i kad bi bila izglasana — ne može obvezivati Ujedinjene narode, pa čak ni američku vladu, koja ne bi bila dužna ni pokrenuti taj problem u svjetskoj organizaciji, potez američkih zastupnika privukao je pozornost ne toliko zbog raspoloženja gnjeva koje ga je potaklo nego više stoga što podsjeća na jednu anomaliju u ustrojstvu Ujedinjenih naroda i otvara pitanje međunarodne osobnosti federalnih jedinica u suvremenim političkim i pravnim shvaćanjima.

U prvome redu treba napomenuti da inicijativa kongresmena ne bi imala nikakve šanse u UN (i kad bi iza nje stala američka vlada) već i zato što Povelja (u čl. 6) poznaje isključenje iz svjetske organizacije samo za sustavno kršenje načela Povelje, a odluku o tome donosi Opća skupština na prijedlog Vijeća sigurnosti, gdje je — kako iz iskustva dobro znamo — potrebna jednoglasnost pet stalnih članica, što drugim riječima znači da veto svake velevlasti može spriječiti takvu odluku. A Sovjetski je Savez, dakako, velevlast s pravom veta i bogatom praksom u njegovu korištenju...

Treba se prisjetiti i okolnosti u kojima su Ukrajina i Bjelorusija postale članice utemeljiteljice Ujedinjenih naroda. Svjetska je organizacija nastala kao proizvod pobjede antihitlerovske koalicije u drugom svjetskom ratu, a njezina su temeljna načela dogovorena na sastancima »trojice velikih« u Jalti i Potsdamu. Staljin je tada postavio zahtjev da svih 16 sovjetskih republika uđe u UN (što bi mu davalo 17 glasova), opravdavajući to činjenicom da će i zemlje Britanske zajednice naroda postati punopravne članice, misleći naravno (no budućnost ga je demantirala) da će to Velikoj Britaniji donijeti automatski veći broj glasova u svakoj prilici. Doista, u tom času Indija i Filipini nisu još bile nezavisne države, a ipak su ušle u sastav UN (Indija je bila i članica Lige naroda, premda bez ikakve samostalnosti), pa je bilo neke osnove za Staljinov zahtjev ili barem za natezanje oko njega. Staljin je brže-bolje dao u Vrhovnom sovjetu izglasati zakon o pravu sovjetskih republika da imaju svoja ministarstva vanjskih poslova, ali to im ipak nije dalo nikakvu realnu samostalnost, pa stoga ni međunarodni identitet i dignitet. Roosevelt se usprotivio i nije prihvatio Staljinovu ponudu da i Sjedinjene Države kao federacija imaju više glasova u UN. Napokon je, kao i uvijek, postignu kompromis o dva dodatna glasa za SSSR u obliku članstva Ukrajine i Bjelorusije. U tom kompromisu nije bilo mnogo logike (ako mogu dvije, zašto ne i ostalih četrnaest republika?), ali to već pripada logici kompromisa...

Kasniji razvitak pokazao je da su se članice ondašnje Britanske zajednice naroda — današnjeg labavog Commonwealtha — potpuno osamostalile i često zauzimale stavove suprotne svojoj bivšoj metropoli, a broj država u UN narastao je od 51 na 131, dok su Ukrajina i Bjelorusija ostale kakve su i bile: bez ikakve samostalnosti i u vanjskoj i u unutarnjoj politici. Njihovo je članstvo ipak neprijeporno, jer — premda protuslovno temeljnim načelima Povelje o organizaciji **državâ** — nema načina, a ni stvarne potrebe, da jedna kompromisom rođena konvencija bude izmijenjena. Stoga se to može smatrati kao usvojen anakronizam, a nikako kao presedan za proširenje Ujedinjenih naroda federalnim jedinicama drugih saveznih država, čak i u slučajevima kad one po svom ustavnom poretku doista imaju široka i samostalna ovlaštenja u unutarnjoj i vanjskoj politici, pa prema tome i stanovitu međunarodnu osobnost. Današnje je ustrojstvo međunarodne zajednice takvo da daje prednost suverenim državama — ma kako male i slabe bile — a o učlanjenju u Ujedinjene narode odluku donosi dvotrećinskom većinom Opća skupština, ali — na prijedlog Vijeća sigurnosti, u kojemu velevlasti, naravno, imaju pravo veta.

Međunarodnu osobnost i stvarnu ulogu u međunarodnom životu članstvo u Ujedinjenim narodima ipak niti automatski osigurava, niti automatski sprečava. Pokazuje to i primjer NR Kine koja je izrasla u supersilu i bez UN, a tako i primjer Savezne Republike Njemačke koja kao »podijeljena zemlja« nije još u svjetskoj organizaciji a ipak igra i te kakvu ulogu u svijetu. Realnosti su današnjeg svijeta takve da se stvarne promjene ne postižu samo formalnim priznanjima. Zato će Ukrajina i Bjelorusija ostati u UN, a neke druge države neće u njih ući. Ali svijet se ipak mijenja.

USPJEH: IZ LUDNICE U ZATVOR

U posljednje vrijeme u javnosti je bilo dosta govora o navodnom upućivanju ljudi optuženih za politička kaznena djela u SSSR-u u psihijatrijske klinike, umjesto u zatvor. Premda je to bilo demantirano u »Izvjestijama« (o čemu smo javili u HT br. 28), slučaj Vladimira Bukovskog, uhapšenog 29. ožujka ove godine, koji je bio smješten u psihijatrijsku kliniku »Serbskij«, privlačio je pozornost javnosti zbog upornosti njegove majke Nine Bukovske koja je upućivala apele za sina na razne adrese u svijetu (čak i gospodi Pompidou). Njoj je pritekla u pomoć i skupina od 52 ugledna sovjetska građana koji su 9. studenog uputili apel »svim organizacijama za obranu ljudskih prava i svim ljudima dobre volje« sa zahtjevom da se objelodani medicinska ekspertiza o mladom piscu za kojega se vjeruje da je mentalno potpuno zdrav. Među potpisnicima apela nalaze se imena dvojice uglednih sovjetskih učenjaka, akademika Andreja Saharova i profesora Igora Šafarovića, koji su nedavno osnovali »Odbor za ljudska prava«. Čini se da uporni prosvjedi koji put i nisu uzaludni. Samo dan nakon što su inozemni dopisnici u Moskvi dobili tekst apela za Bukovskog, istražni organ kapetan Korkah telefonski je obavijestio majku uhapšenog pisca da su liječnici psihijatrijskog zavoda došli do zaključka da joj je sin mentalno zdrav i da će istraga protiv njega biti dovršena do kraja mjeseca. Bukovski je uhapšen pod sumnjom da je povrijedio čl. 70 Kaznenog zakona Ruske Federacije (u SSSR je kazneno zakonodavstvo decentralizirano), koji obuhvaća »antisovjetsko agitiranje i propagandu«. Nije još poznato kad će biti održano suđenje, ali majka i prijatelji Bukovskog smatraju uspjehom što su svojom upornošću postigli njegov premještaj iz ludnice u zatvor...

NOVI TITOVI SUSRETI

Državnik velikog svjetskog ugleda i utjecaja objektivno ne može imati predaha. Tek što je naš Predsjednik završio ciklus od šest tjedana intenzivne djelatnosti na međunarodnom planu, posvetivši svega nekoliko dana svojoj omiljenoj rekreaciji — lovu, već se u svjetskoj javnosti javljaju kombinacije o slijedećim njegovim susretima koji bi se logično nadovezali na kontakte koje je imao na raznim stranama o raznim svijetskim problemima.

Već u vrijeme boravka Leonida Brežnjeva u Beogradu i Karađorđevu javljali su se navještaji o blisko predstojećem susretu Tita i rumunjskog predsjednika Ceausescua. No, kalendar našega Predsjednika bio je tako popunjen da su se dvojica državnika samo protokolarno pozdravila u šatorskom naselju u Persepolisu, a do susreta u kojem bi porazgovarali o međusobnim iskustvima i dojmovima nakon nove Beogradske deklaracije, trebalo bi doći — nepotvrđenim glasovima koji se dosta uporno pronose — 28. ili 29. studenog negdje na jugoslavensko-rumunjskoj granici ili blizu nje. Nesvrstana Jugoslavija i u vanjskoj politici izrazito samostalna Rumunjska dvije su susjedne i socijalističke zemlje koje dijele mnoge brige i slična gledanja na svijetsku situaciju, pa bi radni susret njihovih šefova država mogao biti zanimljiv i koristan.

Premda je Tito izričito zanijekao da bi igrao ulogu posrednika na Bliskom istoku, od njega se očito očekuju novi doprinosi za rješavanje napete situacije. S tim u vezi su i nagađanja o mogućem dolasku predsjednika Sadata u Beograd još prije isteka godine, za koju je on odredio da bi morala biti odlučujuća. Bejrutski lijevi list »Al hadaf« čak je iznio i kombinaciju da bi »novi Rodos« mogao biti održan na Brijunima, podrazumijevajući pod tim indirektne pregovore između Izraela i arapskih država kakvi su 1948./49. održani na grčkom otoku. Bio bi to svakako velik korak naprijed u raspletanju zamršenih odnosa na području koje predstavlja trajnu pogibelj za mir.

STUDENI	PONEDJELJAK	UTORAK	SRIJEDA	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDJELJA
	8	9	10	11	12	13	14

Hrvatski jezik – između dogovora i zaborava

Novine su nedavno objavile izjavu predsjednika Prosvjetno-kulturnoga vijeća Sabora Mirka Božića da valja definirati što je to hrvatski jezik, te da će »... kad se svi složimo što je to hrvatski jezik, sve drugo biti lakše«. Takva je izjava, naravno, morala iznenaditi sve one koji druga Božića poznaju kao istaknutoga hrvatskoga književnika, jer ako je suditi po njoj, onda on ne zna kojim je jezikom napisao sva svoja djela. Mnogi su zbog toga bili skloni posumnjati u autentičnost njegove proze koja je napisana hrvatskim jezikom, pitajući se — nakon njegove izjave kako ne zna što je to hrvatski jezik — nije li autor »Kurlana« i drugih knjiga za koje se oduvijek mislilo da su Božićeve netko tko je pišući hrvatskim jezikom koji poznaje uzeo tek kao pseudonim ime Mirka Božića. No oni koji znaju kako se u nas lako i nekažnjivo manipulira pitanjima jezika u političke i politikantske svrhe, nisu bili toliko iznenađeni izjavom predsjednika Prosvjetno-kulturnoga vijeća Sabora jer su već mnogi javno kazali i pokazali kako im mnoge jasne stvari nisu jasne, ili kako ne žele da im budu jasne. U vrijeme kad je još uvijek dosta onih koji iskorištavaju svaku priliku i nepriliku da onemoguće brži razvoj samoupravnog socijalizma i konstituiranja hrvatske državnosti, jezik — a posebice hrvatski — zahvalno je sredstvo »zamućivanja« međunacionalnih odnosa i eskalacije otpora konstituiranju hrvatske državnosti. Jer od teze da nije poznato što je to hrvatski jezik pa do teze da toga jezika i nema — samo je kratak razmak, koji je lako prijeći još jednom malom, bezočnom akrobacijom apsurda kakva je bila potrebna za izvođenje prve teze. A nema li hrvatskoga jezika, tko zna ima li uopće hrvatskoga naroda?!

Kao što je protivnicima politike SKH potrebno izmišljati »ekscese« i »slučajeve« tobožnje nacionalne nesnošljivosti između Hrvata i Srba, tako im je naravno i neotuđivo pravo hrvatskoga naroda da svoj jezik zove svojim imenom potrebno proglasiti, bez obzira na svaku logiku, ugrožavanjem prava Srba u Hrvatskoj. Ono što se nije uspjelo Novosadskim »dogovorom« — to jest kad se nije umjetnim konstituiranjem jedinstvenosti-dvojnosti uspjela oporeći činjenica postojanja hrvatskoga jezika — valjalo bi sada postići nekako drugačije, nekim novim »dogovorima«, koji će najprije dovesti u sumnju, a zatim i zanijekati opstojnost hrvatskoga jezika. Tako su se javile i birokratski perverzne ideje o tome da se o jeziku trebaju međusobno **dogovoriti** stručne, kulturne i političke ustanove triju republika, odnosno s čitavoga područja na kojemu se govori »srpsko-hrvatskim« odnosno »hrvatsko-srpskim« jezikom. A dotle, dok se »odgovorni« ne dogovore, dotle valjda jezika neće biti, što li?! Dotle će narod šutjeti, jer jezika nema dok ga birokrati ne stvore, odobre i »puste u promet!« Kako se birokracija osjeća božanski svemoćnom u svojoj političkoj svemoći! Ona i znanosti i povijesti znanosti može pridonijeti neprocjenjiv obol. Jeziku što bi ga ona sporazumno stvorila i odobrila znao bi se i datum nastanka i tvorac. Birokrati bi i egotističku maksimu Luja XIV: »Après moi le déluge« — preobratili u božansku samouvjerenost: »Prije nas ničega...« (dopunjenu vjerojatno: »... a poslije nas ni hrvatskoga jezika«).

Jezik nije pitanje političkoga i birokratskoga voluntarizma. No to ne žele priznati birokrati koji tvrde kako valja čekati da Ustav SR Hrvatske riješi jezično pitanje. Kao da opstojnost i značaj nekoga jezika može ovisiti o ustavu, kao da jezik nije naravna nacionalna, kulturno-povijesna i znanstvena činjenica o kojoj ustav mora voditi računa i registrirati je, a ne voluntaristički određivati je. Stoga je nenaravno i birokratski »rad na pravopisu ... usklađivati s donošenjem novoga Ustava SR Hrvatske«, kao što je zahtijevao drug Veseljko Velčić, član Izvršnoga vijeća Sabora, odgovarajući u Saboru na zastupničko pitanje o sudbini hrvatskoga pravopisa. Jer pravopis nije stvar ustavnopravnih normi, već stvar znanosti o jeziku, a ustav tek mora regulirati jezičnu politiku u skladu sa stvarnim i znanstvenim jezičnim činjenicama. Ne mogu ustavnopravne odredbe o jeziku prejudicirati pravopisne i druge jezične norme, već znanstveno utvrđene pravopisne i druge jezične norme moraju biti temeljem ustavnog utvrđivanja jezične politike.

Pitanje jezika ne može biti prijeporno zbog nedostatka raznih »dogovora«, kao što ne može biti prijeporno ni pitanje postojanja nekoga naroda kojemu je jezik jedan od medija kojim očituje i izražava činjenicu svoga opstojanja. Raspravljati o jeziku kao o nečemu neutvrđenom — i to nakon najmanje pet stotina godina njegova književnoga konstituiranja i književnoga postojanja — može se samo u političke, to jest u **politikantske** svrhe. A to u Hrvatskoj u ovom trenutku znači u svrhu stvaranja nesigurne političke atmosfere, pokušaja manipuliranjem međunacionalnim odnosima, izazivanja političkih »ekscesa« i svega onoga što koči sveopći napredak SR Hrvatske i što zasjenjuje i bučno prikriva njezina osnovna životna pitanja.

BATINAŠI

Dugo smo mislili da su dani balkanskoga političkog primitivizma i fašističkoga političkog terora prošli otkad su prošla vremena »orjunaških« batinaša. No u posljednje smo vrijeme sve češće svjedoci terora i »batinašenja« kojemu je duhovno podrijetlo primitivizam a ideološka provenijencija bliska »orjunaškoj«. Kao da se duh i praksa batine »Organizacije jugoslavenskih nacionalista« (ORJUNA) bude, ne bi li se još jednom na isti način suprotstavili svemu što ugrožava njihove unitarističke ideale. Za svoju nezakonitu praksu »specifičnoga političkog pritiska« barjaktari političkoga primitivizma i »gerilci« unitarizma služe se često maskom anonimnosti. Tako je »Večernji list« od 11. XI. 1971. donio vijest koja pokazuje kako se »baranjski slučaj« razvija na svim, pa i na »najprizemnijim« razinama. Anonimni su napadači u dva navrata presjekli put sekretaru Međuopćinske konferencije Saveza komunista za Slavoniju i Baranju Stjepanu Horvatu i pretukli ga. No teror nije uvijek anoniman. Primitivizam se očituje i kao arogancija uvjerena u pravo javnog terora. Učestali javni napadaji na kolportere »Hrvatskog tjednika« u po bijela dana i nasred ulica ili trgova, kao neki dan u Zagrebu (o čemu su izvijestili »Vjesnik« i »Večernji list«), govore o tome da se »batinaši« ne boje blagih kazna što ih izriču suci za prekršaje. Bjesnilo primitivizma i političkoga terora nije poštedjelo ni školske učionice i djecu. U reportaži Radio-Zagreba saznali smo da je nastavnik fizičkoga odgoja pretukao svojeg učenika rukama i nogama tako da je dobio potres mozga — samo zato što mu je pripomenuo da umjesto »fudbal« valja reći »nogomet«.

Ali nisu samo osobe žrtve političkoga terora: o sve češćem političkom vandalizmu govori i anonimni noćni napad na prostorije Matice hrvatske u Bjelovaru, gdje su porazbijani prozori i uništen amblem Matice hrvatske. Na zidovima jedne škole pojavile su se parole što vrijeđaju samoupravni kurs razvoja SR Hrvatske. Iz Medicinskoga središta poskidane su i uništene slike naših rukovodilaca.

Nekad mladi batinaši »Orjune« sad su većinom starije osobe, a među njima su mnogi i ugledni i uglađeni ljudi od kojih svaki primitivizam izgleda neizmjerno daleko. Međutim, ideologija unitarizma, koja je ostarjela mnogo manje no njezini nekadašnji batinaški barjaktari, ne odriče se usluga primitivizma i terora. Unitarizam u nastajanju služio se politikom batinanja i terora: čini se da on svoj kraj nastoji odgoditi što više može istom »politikom«.

ODGOVOR KRCAT PITANJIMA

Izvještaji o radu saborskih vijeća što su ih 10. studenoga donijeli dnevni listovi sadržavali su i neka zastupnička pitanja i odgovore na njih. Između ostalih tisak je prenio i pitanja i odgovore na njih. Između ostalih tisak je prenio i pitanje zastupnika Josipa Bačića, koje je glasilo: »Je li istina da je bivši potpredsjednik Izvršnog vijeća Dušan Reljić poslan u London da uči engleski jezik uz mjesečnu stipendiju od 1000 funti?«.

Naši stalni čitatelji lako će se prisjetiti, a neki listovi su to i naznačili, da je spomenuto pitanje, još 8. listopada o. g. bilo postavljeno u našem listu, u rubrici »Karte na stol«. Od zastupničkog pitanja razlikovalo se utoliko što nismo tvrdili da Dušan Reljić prima 1000 funti sterlinga kao mjesečni iznos i što smo upozoravali na nesklad između poziva naciji na opću štednju i dodjeljivanja devizne stipendije za nešto što je »već odavno privatna stvar svakog građanina«!

Ne spominjemo to vlastitog zadovoljstva radi. »Karte na stol« i nemaju tu svrhu. Nisu zamišljene kao puka provokacija, nego žele javnu djelatnost učiniti odgovornom javnosti. U preuzimanju »našeg« pitanja i odgovaranju na njega na razini Sabora — nalazimo satisfakciju zbog uvažavanja javnosti sa strane njezinih političkih predstavnika. Utoliko nam je i odgovor važniji od pitanja.

Prema izvještajima »Vjesnika« i »Večernjeg lista«, koji se lijepo nadopunjuju, član Izvršnog vijeća Sabora Zvonko Špoljar odgovorio je: »Reljić je stvarno poslan u London i odobreno mu je 1000 funti. On je, međutim, upućen u London da **usavršava znanje engleskog jezika**, ali da se i **stručno usavršava za rad na novoj dužnosti** za koju se priprema«. (Vjesnik). — »Zvonko Špoljar napomenuo je da takav zaključak nije donesen na zahtjev Dušana Reljića, nego na temelju vlastite ocjene Izvršnog vijeća Sabora da treba pružiti materijalnu pomoć u **stručnom usavršavanju koje će koristiti Dušanu Reljiću na** njegovoj novoj **dužnosti u privredi**. Nije točno (...) da Reljić prima 1000 funti mjesečno. To je iznos pomoći za višemjesečni boravak, nakon kojeg će Reljić podnijeti obračun troškova« (Večernji list).

»Slanje u inozemstvo na stručno usavršavanje i usavršavanje znanja jezika (...) u nas nije nikakva novost. To već rade i neke radne organizacije. Ta odluka Izvršnog vijeća zapravo je **početak nove prakse** koja će postati sastavni dio nove kadrovske politike. No, **trebat će izraditi precizne uvjete i kriterije«** — nastavlja »Vjesnik« izlažući Špoljarov odgovor.

»Josip Bačić zadovoljio se dobivenim odgovorom« — zaključuje »Večernji list«.

Nažalost, mi ne možemo to zadovoljstvo podijeliti sa zastupnikom Josipom Bačićem. Po našem mišljenju odgovor Zvonka Špoljara ne zatvara, već još više otvara postavljeno pitanje. Ako se tako može reći: njegov je odgovor puniji pitanjima od samog pitanja na koje »odgovara«!

Potaknut ćemo tek ona od veće specifične, čitaj — društvene težine: Po kojoj logici Izvršno vijeće Sabora treba pružiti materijalnu pomoć za stručno usavršavanje **»koje će koristiti Dušanu Reljiću«**, a ni po čemu samom Izvršnom vijeću? Po čemu i otkad su politička tijela dužna pripremati svoje bivše članove za njihove »nove dužnosti **u privredi**«? Na temelju čega je Izvršno vijeće Sabora donijelo odluku o pružanju pomoći Dušanu Reljiću, jer — prema izjavi njegovog člana Zvonka Špoljara — tek »treba izraditi precizne uvjete i kriterije«, odnosno donijeti pravilnik o tome?! Napokon, ne smatraju li drugovi iz Izvršnog vijeća da je iznos od 1000 funti (po kursu: 3,600.000 st. din!) ipak malo pretjerano visok izdatak za »višemjesečni boravak«, čak ako je dan i jednom bivšem članu hrvatske vlade?! Ta to se i u Velikoj Britaniji smatra posve pristojnim polugodišnjim prihodom!

UZORAN STAV

Zastupnici u Odboru za savezni proračun Vijeća naroda Savezne skupštine na sjednici od 9. studenoga raspravljali su o prijedlozima za zakon o financiranju federacije. Bilo je riječi o tome kako utvrditi osnovu za republički i pokrajinski doprinos federaciji. Tom je prilikom predsjedavajući sjednici, Marin Cetinić, predložio da se donošenje zakona uvjetuje prethodnim usvajanjem novoga deviznog sustava i propisa o poslovanju s inozemstvom. Marin Cetinić je tom prilikom također izjavio da on osobno neće glasati za proračun federacije za slijedeću godinu dok se ta pitanja ne riješe. Iako se s Cetinićevim prijedlogom složio ing. Drago Lipič, zastupnik Slovenije, usprotivili su mu se neki zastupnici iz Srbije, Crne Gore, Kosova i Makedonije, te će Cetinićev prijedlog biti upućen Saveznom izvršnom vijeću, tek kao »jedna od sugestija«.

Usprkos zahtjevima radničke klase SR Hrvatske da se konačno riješe njezina životna pitanja, usprkos energičnoj podršci samoga predsjednika Tita tim zahtjevima, otpori promjeni deviznog sustava ne jenjavaju. No trebalo bi da svi predstavnici SR Hrvatske u saveznim organima, svjesni opravdanosti svojih zahtjeva i interesa radničke klase, budu konzekventni i nepokolebljivi kao što je to — za sebe — najavio Marin Cetinić.

MEJAK I GOSPODARSKA POLITIKA

Kritika ing. Mirana Mejaka, donedavna člana Ribičičeve vlade, iako se osim na Ribičičevu vladu odnosila i na Špiljakovu i sadašnju Bijedićevu, gotovo je potpuno motivirana nezadovoljstvom gospodarskim politikama tih vlada i, još preciznije, rukovodiocima timova zaduženima u njima za područje gospodarstva.

Sekretar za informacije SIV-a Dragoljub Budimovski službeno je izjavio da Mejaku nije ponuđeno novo mjesto u Bijedićevoj vladi (članak s Mejakovom kritikom u listu »Delo« nosio je naziv »Zbog toga sam napustio saveznu vladu«, a što se tiče njegovih naknadnih kritika vlade kojoj je bio i sam članom, spomenuo je i njegovu mjeru ukusa i odnos prema istini. Mejak je na to reagirao tvrdnjom kako su nepotrebne devijacije na područje estetike, jer po njegovu mišljenju estetika nije u vezi s obvezama saveznog poslanika da kritički javno izražava svoje mišljenje o radu organa koji je izabrala Savezna skupština. Mejak čak misli da je njegov postupak konstruktivniji i estetskiji od raznih naklapanja na ulici i po kuloarima.

Od »estetskih« ocjena Budimovskog i vlastitog Mejakova mišljenja o svom kritičkom istupu, čime se sada tisak pretežno bavi, mnogo je zanimljivije pozabaviti se samom biti Mejakove kritike koja se odnosi na djelovanje onih organa i pojedinaca u saveznoj vladi o čijem je djelovanju do sada najviše ovisilo hoće li se provesti odluke najviših političkih organa ove zemlje ili se neće provesti u očekivanim rokovima, kao što je to osobito slučaj posljednjih godina.

Iz onoga što je objavljeno u »Delu«, bez obzira na naslov, o kojemu Mejak kaže da ga je stavila redakcija, čini se da je Mejak ipak uvjeren da je on sam odbio sudjelovanje u Bijedićevoj vladi. Naime, na posljednje pitanje »Dela«: »Ako dozvolite: vi ste se time, što ste izrazili svoju nespremnost da biste sudjelovali u Bijedićevoj vladi odrekli također svoje suodgovornosti za stvari koje će se događati, ili niste?« Mejak je prema »Delu« odgovorio: »Za stvari koje će se događati suodgovorni smo svi, svih 20 milijuna stanovnika. Odrekao sam se zato jer mi se čini da ne mogu biti dvoživka: ne mogu sjediti u vladi, a na drugoj strani ne slagati se s gospodarskom politikom.« U jednom od prethodnih pitanja Mejak je odgovorio kako se ne bi postavljalo pitanje da ostane ili ne ostane u vladi kad bi kao mandator ostao drug Mitja i kad bi se formirao gospodarski tim o kojemu bi Mejak imao osjećaj da se gospodarsko područje pokriva tako da se daju šanse za realizaciju onoga što Mejak zamišlja kao odgovarajuće.

Premda se čini da Mejak ima i program i koncept gospodarske politike, s obzirom na njegove prigovore odstupanjima od bitnih elemenata reforme, od onoga konkretnoga s čime se nije slagao ostalo je samo njegovo tvrđenje da je neprestano s Markom Bulcom glasovao protiv ograničenja retencione kvote, i prigovora da su ih htjeli slati u Skupštinu da brane prijedloge, iako su bili protiv njih, te da bi bilo perverzno kad bi ih na to silili.

Iako se u Mejakovu intervjuu može naći čitav niz prigovora i kritika na prethodne i na sadašnju vladu, ipak se ne vidi u čemu su Mejakovi stavovi bili dijametralno suprotni Sirotkovićevim, koji je — po svemu se čini — zajedno s Miljanićem glavni krivac za sve. Utoliko više što sadašnjoj vladi predbacuje da podcjenjuje i zanemaruje »nužnu potrebu da se prijeđe na treću reformu«. Koliko je poznato, Mejak nikada i nigdje, pa ni sada u »Delu«, nije iznio ni same osnove svog koncepta »treće reforme«. No zato je sasvim jasan u kritici Sirotkovića, za koga kaže da ga nije mogao uvjeriti kako bi mogao biti na čelu tima koji bi mogao uspješno rješavati zadatke jugoslavenskog gospodarstva. Njegova kritika Miljanića još je kraća: »Miljanić nije bio nikada posebno raspoložen da bi sa srcem i dušom to obavljao, iako je znao.« Takva kritika Miljanića dana je u nastavku Mejakove tvrdnje kako je glavni hendikep Ribičičeve vlade bio taj što nije bio sretne ruke pri izboru prve osobe koja bi vodila tekuće gospodarske poslove. »Kako bi teško bilo, na primjer, Stamboliću bez Krajgera ili Miki Špiljaku bez Kire Gligorova.«

Uz negativne ocjene Sirotkovića i pozitivne Krajgera, Gligorova i Bulca Mejak sadašnjeg i bivšeg sekretara za financije (Janka Smolea) spominje kao čovjeka »koji danas najviše radi«.

No Mejak istodobno sadašnji pristup propisima u vezi s nelikvidnošću kritizira kao ilustrativan primjer »liječenja raka s aspirinom umjesto operacijom«, te kaže da oko toga sadašnja savezna vlada »pravi veliki show« iako se radi o marginalnim stvarima. S tim u vezi Mejak objašnjava da su prijedlozi Sekretarijata za financije sada pred Skupštinom zato što je sekretar za financije onaj koji danas najviše radi: a ako je »pet ili šest institucija manje aktivnih i ako je jedna među njima najviše aktivna i najviše naredi, događa se da su njeni prijedlozi prvi pred Skupštinom«.

Ovaj naoko sasvim nevažni stav i pohvala Sekretarijatu za financije i njegovom sekretaru kako su najviše aktivni i kako najviše narede, premda upravo za taj isti rad na propisima u vezi s nelikvidnošću Mejak na istom mjestu kaže da su marginalnog značenja, otkriva samu bit problema nezadovoljavajućeg funkcioniranja sadašnjeg i prijašnjih gospodarskih timova u Saveznom izvršnom vijeću. Ostajući kod Mejakova primjera, moramo spomenuti materijal Saveznog sekretarijata za financije od 16. IX. 1969. o problemima nelikvidnosti, u kojem se jasno govori o tome da je bavljenje problemom nelikvidnosti bilo nedovoljno, da su »tražena uglavnom privremena rješenja koja nisu ni imala pretenziju da ovaj problem radikalnije riješe« i da nedostatak sistematskog i znanstvenog praćenja i nedostatak znanstvenih analiza »otežava utvrđivanje uzroka aktualnih problema likvidnosti u privredi i redoslijed njihove važnosti za društveno-ekonomske odnose i razvoj«.

Ako se — nakon dvije godine bez usklađenja djelovanja pet, šest institucija — pred Skupštinom opet prvi pojavljuje Sekretarijat za financije, onda je jedino obrazloženje da mu se pristup ne razlikuje od onoga u 1969. godini.

Na XXII. sjednici CK SKH Sirotković kaže da sadašnje privredne mjere ne rješavaju ništa bitnoga i da je nedostatak Nacrta srednjeročnog plana u tome što nije dao rješenja za osnovne sistemske elemente, kao što su devizni i bankovni sustav. Sirotković je bio prva osoba kod nas žestoko napadana još prije nego što je postao potpredsjednik SIV-a. Sada to čini i Mejak, opet bez pravnih argumenata. Sirotkovićev program, ideje i koncepcije bile su poznate i prije negoli je postavljen na današnju visoku dužnost. U tom pogledu njegov je slučaj gotovo identičan sa sadašnjim guvernerom Narodne banke Jugoslavije Ivom Perišinom. Obojica su znanstveni radnici, doktori znanosti, profesori poznati po svojim teoretskim radovima u zemlji i inozemstvu. Stručnost se ne može formalno osporavati ni Mejaku (završio Tehnološki fakultet — rudarski odsjek, rođen 1927.), a ni sadašnjem sekretaru za financije (završio gimnaziju i studirao prava, rođen 1921.), ali je razlika u tome što su Sirotković i Perišin ušli u vladu kao tipični »jajoglavi« čiji su koncepti i ideje svakom poznati.

Kad bi se djelovanje Miljanića, Sirotkovića i Perišina na temelju njihovih dosadašnjih neuspjeha svakako došlo u pitanje i na dnevni red stanje u našoj znanosti i njena podobnost da praktično rješava nagomilane probleme u našem gospodarstvu i našoj gospodarskoj politici. Sirotkovićeve negativne ocjene do sada donesenih mjera i Nacrta srednjoročnog plana sasvim jasno pokazuju da on nije šef gospodarskog tima u federaciji i da prema tome mjere koje se donose nisu i njegove. Čini se da je njegov položaj sličan Perišinovom, koji se nije slagao s odlukama koje je sam potpisivao, ali na temelju izričitog naloga Ribičičeve vlade. Poznato je i njegovo neslaganje da Narodna banka Jugoslavije radi međunarodnog ugleda zemlje plaća dospjele neplaćene obveze federacije, a tako i njegova ocjena da je knjigovodstvo federacije na razini knjigovodstva seljačke radne zadruge, što je neposredna kritika institucije koju Mejak ocjenjuje da je najaktivnija i da najviše napravi.

U vezi sa Sirotkovićem poznato je da je potkraj rujna zadržao paket prijedloga propisa s preko 70 novotarija, od čega je samo dio dobio vizu za prolaz.

Tek nedavno je postala javna stvar činjenica da za donošenje punovažnih odluka Saveznog izvršnog vijeća nije bio obvezatan kvorum. Sada bi SIV trebao biti povećan na 28 članova, s time da se zadrži paritetno sudjelovanje republika i pokrajina, uz postojanje međurepubličkih organa u federaciji za usklađivanje stavova kada je to Ustavom predviđeno.

Zato je u ovom času Mejakova kritika sposobnosti i djelovanja gospodarskog tima SIV-a izuzetno zanimljiva. Ona nedvosmisleno pokazuje, kao i izneseni primjeri u ovom komentaru, da je temeljni uzrok nezadovoljavajućeg djelovanja savezne vlade i takvih ustanova kao što su Savezni zavod za privredno planiranje, Narodna banka Jugoslavije, Služba društvenog knjigovodstva, Savezni zavod za statistiku i drugi — u tome što godinama ostaju neriješena prava i odgovornosti tih institucija i njihovih šefova, posebno šefa gospodarskog tima, potpredsjednika Saveznog izvršnog vijeća. Mejak naime kaže kako bi pod Ribičičevom vladom, da je on pokušao stvari voditi s nekim drugim gospodarstvenikom, bilo sasvim drukčije nego što jest, jer je »drug Ribičič određene stvari, recimo s područja vanjske politike, blistavo vodio«. Svakako, ova Mejakova osobna ocjena nije mjerodavna, no i Sirotkoviću i Perišinu je jasno da odgovornost za neuspjeh gospodarske politike mora po samoj prirodi stvari pasti na njih, a na njima je da pronađu odgovarajuće načine da ideje koje su zastupali prije svog dolaska pretvore ne samo u propise već i u djelo u praksi.

Predsjedništvo SFRJ jest organ koji će u tom pogledu imati svakako odlučujuću riječ. Na Sirotkoviću i Perišinu jest da postave prave zahtjeve i podnesu prave prijedloge. Slučaj s propisima o revalorizaciji i zahtijevom da se neki troškovi (i praktično i teoretski neprijeporno je da se radi o troškovima) pretvore u novostvorenu vrijednost ili dohodak — jasno pokazuju da ima jako malo »tehničkih propisa« i da su se baš tehničkim propisima do sada izigravale temeljne političke odluke, da bi onda krivnja za neadekvatnu gospodarsku politiku pala na osobe samo nominalno odgovorne, s obzirom na opseg njihovih prava i realne mogućnosti djelovanja.

Oeconomicus

SJEDIŠTE SAVEZA EKONOMISTA JUGOSLAVIJE

Na posljednjem Kongresu ekonomista Jugoslavije izvršene su i izmjene statuta. Ekonomisti iz Hrvatske predložili su da se statutom na nov način regulira i pitanje sjedišta Saveza ekonomista Jugoslavije, i to tako da se ono svake četvrte godine ponovno utvrđuje. Predstavnici ekonomista iz svih ostalih republika bili su protiv takvog prijedloga koji je iznio Zvonimir Baletić navodeći prvenstveno probleme tehničkih naravi. Baletić se složio s tvrdnjama da su dosadašnji odnosi u pogledu republičke zastupljenosti bili korektni, ali da se zbog nekih problema smještaja administracije ne može narušavati princip.

Konačno se ipak došlo do kompromisa, i to tako da na prijedlog predsjedništva Skupština Saveza ekonomista Jugoslavije odlučuje o promjeni sjedišta Saveza.

NASTAVLJA SE VRTOGLAVI RAST INFLACIJE

Prema posljednjim obavijestima Saveznog zavoda za statistiku, u listopadu su cijene na malo porasle u odnosu na mjesec rujan za 2,4 %. U odnosu na listopad 1970. godine ovogodišnje su cijene na malo porasle za 17,2%.

Rast cijena još je viši u odnosu na prosječne cijene na malo u 1970. godini. U odnosu na prošlu godinu cijene na malo bile su više za 22,4%.

I troškovi života vrtoglavo su rasli tijekom proteklog mjeseca. Troškovi života, prema načinu kako ih izračunava Savezni zavod za statistiku, porasli su u listopadu ove godine u odnosu na mjesec rujan za čitavih 2,6%, a troškovi u listopadu ove godine u odnosu na prosječne troškove života u 1970. godini bili veći za katastrofalnih

22,5%.

Nastavak vrtoglavog rasta cijena i troškova života u mjesecu listopadu zabrinjava utoliko više što još nema izgleda da će biti zaustavljen i što se nastavlja i u ovom mjesecu.

Sve na račun riječke luke

Iz dobro obaviještenih izvora saznajemo da je pred otvaranjem kontenerska željeznička linija Šentilj—Nova Gorica kojom će se preko Jugoslavije povezati Trst s Bečom.

Ova naša prva kontenerska linija donijet će znatne koristi SR Sloveniji, jer se samo za ulaz svakog pojedinog kontenera plaća 8 dolara.

Rijeka, Zagreb i Hrvatska opet su zbog vlastite neposlovnosti potakli jedno rješenje koje će svakako djelovati na njihovu daljnju prometnu izolaciju.

Tako mi sami potičemo razvitak neposredno konkurentske luke, i to na račun stagnacije i zaostajanja naše najveće luke — Rijeke.

TAJNE ZELENE KNJIGE (8)

Banke, posebice Jugoslavenska poljoprivredna banka iz Beograda uvjetuju svoju suglasnost za izbor osiguravajućeg zavoda za osiguranje kreditiranog objekta, traži uplatu u kreditni fond banke, prenos depozita po viđenju i obavljanje deviznih poslova za investitora koji dobiva kredit.

Pokraj sklapanja ugovora o kreditu investitori su se i na neke druge načine povezivali s davaocima financijskih sredstava ili kupcima deviznih sredstava.

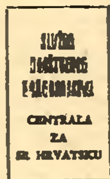
Vrlo je čest slučaj sklapanja ugovora o poslovno-tehničkoj suradnji. U većini slučajeva ti se ugovori sklapaju da bi se formalno zadovoljili zakonski propisi o deviznom poslovanju koji predviđaju da se devize, osim bankama, mogu prodavati drugim radnim organizacijama ako je ugovorena dugoročna poslovno-tehnička suradnja. Najčešće je takve ugovore sklapalo poduzeće »Generalexport« iz Beograda koje je time osiguralo kupovanje deviznih sredstava po službenom tečaju, prodaju kapaciteta preko svoje organizacije »Yugotours« i snabdijevanje investitora inozemnim cigaretama i žestokim pićima. Investitori su dobili mogućnost ugovaranja kredita i reklamiranje njihovih hotela.

Vrlo je zanimljiv i ako još uvijek rijedak oblik financijskih aranžmana u obliku ulaganja sredstava u zajedničko poslovanje gdje riziko ulaganja zajednički snose ulagači. Ova ulaganja vršilo je poduzeće »Plava Laguna« iz Poreča s lokalnim poduzećima »Astra« iz Zagreba s poduzećem »Veruda« iz Pule i »Generalexport« iz Beograda s poduzećima »Cavtat« iz Cavtata, »Jelsa« iz Jelse i »Primošten« iz Primoštena. Treba istaći da su »Genexova« ulaganja imala za posljedicu obvezu oformljenja poslovnog odbora koji ima vrlo široka ovlaštenja u upravljanju poduzećem, a da istovremeno nije regulirana njegova odgovornost i kontrola od samoupravnih organa poduzeća. Udio »Genexa« u dohotku iz zajedničkih ulaganja reguliran je tako da »Genex« dobiva udio čak i kad dotični objekat prodaje s gubitkom za što pokazuje primjer poduzeća »Jelsa« iz Jelse.

Jugoslavenska poljoprivredna banka ugovara s pojedinim poduzećima trajnu poslovnu suradnju i kompletno kreditiranje. Poduzeća time preuzimaju vrlo konkretne obveze deponiranja svih sredstava i oročavanje kod banke, ustupanja deviznih sredstava po službenom tečaju i obavljanje deviznih poslova preko banke, a osim toga banke daju suglasnost za stupanje u odnos s drugim bankama, za veće investicije, za integraciju i dezintegraciju. Nasuprot tome banka načelno preuzima poduzeća na kompletno kreditiranje, davanje garancija i obavljanje platnog prometa s inozemstvom ali samo u skladu sa svojim mogućnostima.

Investitori su ulazili u poslovne aranžmane s turističkim agencijama često i pod uvjetima iz ugovora o kreditu. Provizije su za akumulaciju nekih poduzeća predstavljale znatno opterećenje. S obzirom na povezanost nekih agencija s davaocima financijskih sredstava te su agencije dobile povlašteni položaj što se naročito odnosi na »Genexovu« agenciju »Yugotours«.

Dobivanjem deviza po službenom tečaju, oročavanjem sredstava, anticipativnom isplatom dijela kamata kao i drugim beneficijama, davaoci financijskih sredstava ostvaruju financijske efekte koji znatno nadmašuju ugovorene kamate. Ove koristi ostvaruju se prvenstveno na teret investitora a kod regresa za kamatu i anticipativne isplate kamata i na teret šire društvene zajednice.

za službenu uporabu

ANALIZA

UVJETA KREDITIRANJA UGOSTITELJSKO TURISTIČKIH ORGANIZACIJA NA PRIMORSKOM PODRUČJU SR HRVATSKE

ZAGREB
siječanj 1971.

Navedena problematika ima i svoj regionalni aspekt. Neravnomjerni raspored financijskog potencijala na pojedina područja u Jugoslaviji utječe i na velike razlike u regionalnom porijeklu financijskih sredstava koja se ulažu u turizam što ima za posljedicu da su i koristi koje se ulaganjem ostvaruju regionalno neravnomjerno raspoređene. To dovodi do prelijevanja dohotka s jednog područja na drugo srazmjerno regionalnom rasporedu davaoca financijskih sredstava i finacijskom potencijalu. Treba napomenuti da uska povezanost davaoca financijskih sredstava s nekim poduzećima omogućava tim poduzećima uključivanje u poslovne odnose s investitorima što dovodi u neravnopravan položaj druga poduzeća.

Rješenja iznesene problematike treba tražiti u slijedećim pravcima:

— s pravnog gledišta treba razmotriti ispravnost postojećih ugovora u kojima se, pokraj roka otplate i kamata, ugovaraju i ostali uvjeti, te razmotriti pravne mogućnosti promjene takvih ugovora;

— najhitnije bi trebalo zakonski zabraniti da investitori oročavaju sredstva ukoliko istovremeno koriste dugoročne kredite koji u ukupnim izvorima sredstava sudjeluje iznad određenog postotka;

— potrebno je ispitati mogućnost da se obveze za prodaju deviznih sredstava svedu u razumne granice koje ne bi smjele nadmašiti iznos primljenih financijskih sredstava u dinarima za ulaganje;

— posebno treba ispitati pravnu osnovanost izravnog uvjetovanja izbora poslovnih partnera;

— trebalo bi razmotriti mogućnost revizije rokova otplate u onim slučajevima kad otplate ozbiljnije ugrožavaju reproduktivnu sposobnost investitora;

— mjerama za ravnomjerniji regionalni raspored financijskog potencijala treba onemogućiti međuregionalno prelijevanje dohotka u dosadašnjem obujmu;

— ravnomjerniji raspored financijskog potencijala bio bi nužan i u slučaju da se omogući ugovaranje dodatnih uvjeta i utjecaja na rad investitora jer se može realno pretpostaviti da bi revizija dosadašnjih ugovora smanjila cirkulaciju financijskih sredstava u dosadašnjem obujmu i pravcima.

I DALJE RASTU DRŽAVNI PRIHODI

U nedavno dovršenoj informaciji Službe knjigovodstva SR Hrvatske o kretanju opće i zajedničke potrošnje u prvom polugodištu ove godine nalazimo podatke o daljnjem rastu prihoda budžeta društveno-političkih zajednica i njihovoj naplati, tako da je bruto-naplata svih društveno-političkih zajednica koji se naplaćuju iz SR Hrvatske iznosila:

Godina	Iznos u milijunima dinara
I.—VI. 1966.	1.915
I.—VI. 1967.	2.487
I.—VI. 1968.	2.737
I.—VI. 1969.	3.343
I.—VI. 1970.	4.151
I.—VI. 1971.	5.204

Služba društvenog knjigovodstva Hrvatske ovakvo kretanje u naplati prihoda društveno-političkih zajednica komentira ovako:

Unatoč svih proklamacija nakon donošenja mjera i propisa privredne reforme da se rast neprivredne potrošnje mora zaustaviti i svesti u okvire raspoloživih sredstava, stopa rasta bruto naplaćenih prihoda bila je konstantno visoka. Ukupno naplaćeni prihodi u prvom polugodištu ove godine veći su za 166% u odnosu na prihode u istom razdoblju 1966. godine.

Najbržu dinamiku rasta u promatranom razdoblju imali su prihodi od carina, a u posljednje dvije godine i od poreza na promet. Nasuprot tome prihodi od doprinosa iz osobnih dohodaka imaju blagi porast (3-10%), izuzev u 1970. godini, kada zbog povećanja stope doprinosa za odgoj i naobrazbu ovi prihodi rastu po stopi od 28%. U ovoj godini zbog ukidanja plaćanja saveznog doprinosa iz osobnih dohodaka (od 1. II. 1971.) prihodi od doprinosa imaju najnižu stopu rasta, a u strukturi ukupne bruto-naplate ova vrsta prihoda smanjena je samo u posljednje tri godine za deset poena.

Struktura bruto naplaćenih prihoda u %

	I.—VI. 1966.	I.—VI. 1968.	I.—VI. 1970.	I.—VI. 1971.
Bruto-naplata	100	100	100	100
— doprinosi	40,2	42,5	36,9	31,9
— porezi	43,0	40,3	39,7	41,7
— takse	2,3	2,5	2,5	2,2
— carine	12,3	13,1	17,6	23.6
— ostali prihodi	2,2	1,6	3,3	0,6

Svakako najviše zabrinjava porast naplaćenih carina, koje su u cjelosti prihod federacije. Carine se naplaćuju unaprijed i njima se najviše negativno djeluje na rast nelikvidnosti i na ekonomsku efikasnost poslovanja. Rast carina nema svog gospodarskog opravdanja, a do njega dolazi zbog toga što pomoću carina federacija najlakše povećava svoje prihode suprotno proklamacijama i dogovorima o rasterećenju privrede od obveza prema državi.

KRITIČNA GRANICA NESTABILNOSTI

Na svojoj posljednjoj konferenciji za novinstvo i sredstva javnog obavještavanja predsjednik Izvršnog vijeća Slovenije Stane Kavčič posebno je upozorio na uzimanje velikih kredita u inozemstvu i platni deficit koji je dostigao svotu od 500 milijuna dolara, čime se približavamo granici zbog koje bismo bili prisiljeni da se vratimo drastičnim administativnim mjerama.

No takav zaključak u suprotnosti je s Kavčičevim stavom da bi se »svaka republika morala držati svoje stabilizacione politike«.

Naime, kad bi se svaka republika držala svoje stabilizacijske politike, kao što traži Kavčič, onda bismo se morali sve više udaljavati, a ne približavati kritičnoj granici nestabilnosti u našem gospodarstvu.

Problem je međutim u tome što izgleda da još nije svima jasno da se stabilizacijske politike pojedinih republika moraju bitno razlikovati. Naime, prema vrlo uzdržanoj procjeni Republičkog zavoda za privredno planiranje Hrvatske, Slovenija je npr. imala prošle godine platiti deficit od 240 milijuna dolara. Nasuprot tome, Socijalistička Republika Hrvatska imala je 80 milijuna dolara suficita i sasvim nedovoljno sudjelovala u kreditima, osobito onim najpovoljnijim inozemnima.

Zaključak je: umjesto prijetnje drastičnim administrativnim mjerama, o kojima Kavčič kaže da bi nam se mogle dogoditi i da ćemo im se »biti prisiljeni vratiti unatoč svim zaklinjanjima«, svaka republika mora donijeti svoj stabilizacijski program, s time što će mjere i koncept tog programa u svakoj republici biti različite.

U odnosu na iznesene primjere kreditnih zaduženja i devizne platne bilance SR Hrvatske i SR Slovenije, to bi konkretno značilo npr. da bi Hrvatska trebala ići u kreditnu i investicijsku ekspanziju, a Slovenija suprotno, u restrikcije, s time da su oba puta onda optimalna i za jugoslavensku stabilizaciju.

ODLOŽENA INTERNACIONALIZACIJA DRAVE I SAVE?

»Ekonomska politika« u svom broju od 8. studenog 1971. pod naslovom »Odložena internacionalizacija Drave?« piše: »Sekretarijat za privredu Saveznog izvršnog veća zakazao je za sredu sastanak povodom zahteva Jugoslovenskog rečnog brodarstva da se zabrani ulazak stranih brodova u domaće reke. Sastanku će, pored organizatora, prisustvovati i predstavnici Saveznog sekretarijata za spoljnu trgovinu, Državnog sekretarijata za narodnu odbranu, Savezne privredne komore i JRB.«

Komentirajući u nastavku svoje, uglavnom već ranije iznesene stavove »Ekonomska politika« zaključuje: »No, bez obzira na razloge zbog kojih se traži internacionalizacija Save i Drave, odluka o tome — smatra većina zainteresovanih — može biti doneta samo na osnovu ekonomske analize koja bi nedvosmisleno ukazala na sve prednosti i eventualne štete koje bi nastale otvaranjem reka. Tako gledajući izgleda da odluka neće biti skoro doneta.«

»Ekonomska politika« **zna** kako savezna administracija rješava stvari. Zato već **prije** sastanka o kojem piše može tvrditi da odluka **neće** biti skoro donijeta, i to **bez obzira na razloge** za internacionalizaciju Save i Drave.

U »Hrvatskom tjedniku« broj 19 od 27. kolovoza 1971. iznijeli smo razloge i potrebe internacionalizacije Save i Drave u komentaru pod naslovom »Hrvatski Suez«.

Prognoziranje »Ekonomske politike« kako odluka neće biti skoro donijeta, bez obzira na razloge zbog kojih se traži internacionalizacija Save i Drave, još je jedan dokaz zašto u prošlosti nisu ostvarene mnoge ideje i potrebe čak i onda kada se radilo o optimalnim rješenjima za Hrvatsku i Jugoslaviju, kao što je to slučaj i s »Hrvatskim Suezom« i internacionalizacijom Save i Drave.

Guy Mollet
LE SOCIALISME SELON TITO

Evenements/Poche
SEGHERS

TITOV SOCIJALIZAM PO GUY MOLLETU

Bivši predsjednik francuske vlade o socijalizmu na ovim stranama

Guy Mollet

Šestog listopada ove godine izišla je iz tiska, u džepnoj nakladi pariške izdavačke kuće SEGHERS, knjižica poznatog francuskog političara Guy Molleta »Socijalizam po Titu«.

Guy Mollet – »socijalist sa Sueza«

Još ne tako davno profesor engleskog jezika Guy Mollet zauzimao je čitav niz istaknutih položaja u francuskom političkom životu: od 1946. glavni tajnik Socijalističke stranke (Francuskog odsjeka radničke internacionale: S.F.I.O. — danas Socijalističke stranke), potpredsjednik Socijalističke internacionale, predsjednik i potpredsjednik francuske vlade, ministar, zastupnik i gradonačelnik Arrasa...

Guy Mollet rođen je 1905. Već u gimnaziji postaje članom socijalističke omladine, a 1923. stupa u francusku Socijalističku stranku(1). Zarobljen od Nijemaca 1940., repatriran 1942. kao ranjenik, Guy Mollet sudjeluje u francuskom Pokretu otpora na sjeveru zemlje.

Već 1946. susrećemo ga kao ministra u vladi Léona Bluma. Do 1950. on je bio ministar u još dvije vlade IV. republike, a od siječnja 1956. do svibnja 1957. socijalist Guy Mollet predsjeda najdužoj po trajanju vladi IV. republike. U to vrijeme on donosi odluku o francuskoj vojnoj — i kolonijalističkoj — intervenciji u području Sueskog kanala u svrhu »obrane francuskih probitaka«. Neuspjeh te »socijalističke« vojne intervencije u studenome 1956. značio je »početak svršetka« političke karijere Guy Molleta.

U još jednoj vladi pojavio se »sueski intervent« Guy Mollet: bila je to ona vlada generala De Gaullea od lipnja 1958. do siječnja 1959.

U red političke djelatnosti Guy Molleta ide i njegovo pribivanje u Savjetodavnom saboru Europskog vijeća u Strasbourgu: od 1948. do 1956. Guy Mollet je tamo jedan od predstavnika socijalističkih zastupnika francuskog parlamenta, a od 1954. do 1956. on je na dužnosti predsjednika Savjetodavnog sabora.

Zaboravimo li časkom na »suesku avanturu«, ostaju tri temeljne odrednice političkog djelovanja Guy Molleta: socijalizam kao društveni sustav, europeizam kao vanjskopolitička nužnost, te antikomunizam kao stranačka taktika u francuskom političkom životu.

»Socijalizam po Titu«

Pa kako je, upitat će tkogod, jedan francuski politički čovjek poput Guy Molleta došao na zamisao pisati o socijalizmu na ovim stranama, baš u ova naša vremena?(2)

Odgovor daje sam Guy Mollet. Osoba Josipa Broza Tita, **»čovjeka od djela«**, političara i borca, duboko se dojmila Guy Molleta. Česti dodiri, državni, partijski i osobni, omogućili su mu da i osobno susretne Josipa Broza i socijalizam na ovim stranama. Namjera je zato Guy Molletova bila ocrtati osobu Tita i samoupravljački socijalizam i tako odgovoriti na pitanje je li politički i gospodarski sustav ovog samoupravljačkog socijalizma **»model za Francusku ili za bilo koju drugu zemlju«**(3).

Ova knjižica pisana je za francuske potrebe i za francuske političke prilike (4). Lagan stil omogućuje čitatelju da je »svlada« za ciglih nekoliko sati.

Mi o Titu i socijalizmu ovdje znamo više od Guy Molleta. Dopustit ćemo zato sebi da se osvrnemo na to djelce u koliko ono dodiruje nas Hrvate i samoupravljački socijalizam kod nas.

Naš kritički osvrt ne treba nimalo umanjiti hvalevrijedan napor pisca, koji je pokušao na 113 stranica dati prikaz Jugoslavije — socijalističke, a dijelom i one versailleske — do naših dana.

Nesretna povijest

Prva **»Jugoslavija bje, u svom začetku, jedna od tvorevina Versailleskog ugovora«**, navodi Guy Mollet, te poistovjećuje zamisao teritorijalnog proširenja Srbije i idejom južnoslavenskog ujedinjenja: **»Zamisao jedinstva Južnih Slavena bila je, dakako, jedan od zahtjeva srpske monarhije prije 1914., iako je Beograd često bio prisiljen potisnuti ta svoja nadanja pred prividno izvanrednom silom austrougarske monarhije«** (5).

Ne smeće ipak s uma Guy Mollet versailleski imperijalistički diktat: **»Ne zaboravimo«**, piše on, **»da je Jugoslavija tvorevina Versailleskog ugovora, koji je poslužio u nagrađivanju srpskog kraljevstva za njegovo sudjelovanje u borbi protiv središnjih sila.«** Kraljevska je **»Jugoslavija«** kao **»centralizirana država bila stavljena u službu Srbije, što je još pogoršalo nacionalističke strasti, osobito kod Hrvata, najznačajnije narodne skupine iza Srba«**(6). Drži, eto, Guy Mollet da je samoobrana hrvatskog naroda bila **»nacionalistička strast«**, iako i sâm shvaća — doduše neispravno poistovjećujući srpsko ime s velikosrpskim terorom — da je: **»srpska sablja, naoštrena savezničkom pobjedom, krojila britki zakon, te drugi narodi, koji su se prisiljeni i primorani borili pod sivom odorom austrougarske dvostruke monarhije i nadali se svom oslobođenju, vrlo brzo naučiše da se samo gospodar promijenio«**(7).

»Kralj Petar Karađorđević« postigao je to da je kuća Karađorđevića **»bila dinastija koja nije pogriješila u borbi protiv nacizma«**, te dodati ovaj »biser«: **»Jugoslavenski komunisti imaju pravo kad inzistiraju na činjenici da je njihov unutarnji pokret otpora** (pa zar je bilo kakvog vanjskog? — op. ur.) **oslobodio nacionalno područje prije dolaska kraljevske vojske«** (12)

Stvarno čudna naklonost jednog socijaliste za »časnu« dinastiju i njen — nikad postojeći — otpor nacizmu! Još čudnija su ova »fakta« o **»dolasku kraljevske vojske«**!

Molletovi »drugi pokreti otpora«

Tumačeći napadaj Njemačke i Italije u ožujku 1941., Guy Mollet piše da su Talijani **»oduzeli Dalmaciju«** (ne zna Guy Mollet od koga, ili pak, kako se to piše za »inostranstvo«, misli da je Dalmacija nekakav **corpus separatum**) i pripojili je. Ali zato Guy Mollet zna da su **»Srbiji oduzeli Makedoniju...«**(8)

Konstatiravši rasulo versailleske Jugoslavije, Guy Mollet nastavlja:

»Otpor se ipak brzo organizira...«. U inozemstvu on se oslanja na osobu mladog kralja i na zakonitu vladu izbjeglu u London... U samoj zemlji časnici bivše vojske stvaraju jedinice otpora. Zbog nedostatnog, oslanjanja na narod, koji ona (bivša vojska, op. ur.) **tradicijom ne poznaje, te zbog nemoći da organizira narodne kadrove naoružanih skupina, ovaj se pokret otpora raspršio vrlo brzo, a jedan dio onih koji su ga sačinjavali pridružit će se, zbog antikomunizma, redovima kolaboracije«**(9). U tim uvjetima, tvrdi Guy Mollet, **»Komunistička partija... nije oklijevala, kad je to mogla, likvidirati mršave bataljone 'drugih pokreta otpora'«** (10).

Iako dakle ispravno zapaža raspad i izdaju četničkog pokreta, Guy Mollet, potpuno protuslovno, piše napokon ipak o **»prozapadnom pokretu otpora četnika s Mihailovićem i prosovjetskom pokretu otpora komunista s Josipom Brozom, koji je postao Tito«**, te zaključuje — u stilu: **»Jedni i drugi se bore protiv Nijemaca, Talijana, ustaša, a potom među sobom«** (11)

Ta eto, »istoriska fakta« omogućuju socijalistu Guy Molletu zaključiti:

Nepoznata sloboda i samoupravljanje

»U **jugoslavenskim državama«**, piše Guy Mollet, **»i sama riječ sloboda bila je nepoznata«** (13) i drži da je **»nepostojanje demokratske tradicije i prakse«** (14) bila stalnost svih nacija ovih prostora. (Usputna napomena: Hrvati su imali prije svoj Sabor negoli Francuska svoj parlament.)

U ovoj demokratskoj praznini **»državâ članicâ jugoslavenske federacije«** (15) **»komunistički kadrovi, izišli iz naroda, živjeli su i podudarali se s narodom; oni još nisu imali vremena navući rukave birokrata«** (16).

Ni Guy Mollet nije neosjetljiv za onu sklonost, čestu među strancima, po kojoj se misli da su ovi prostori nekakvi čudni, divlji put Europe, pa bilježi: **»Industrijska nerazvijenost stavljala je jugoslavenske države u red najnerazvijenijih zemalja današnje Afrike«** (17). Iz takve neuzorane ledine iznikla je, po Molletu, zamisao radničkog i društvenog samoupravljanja.

O tom samoupravljanju u Jugoslaviji **»govori se mnogo, i ne znajući dobro o čemu se radi«** (18). Ova Molletova tvrdnja, nažalost, vrijedi u dobroj mjeri i za njega samoga. U svom opširnom osvrtu na ideološke razlike koje su dovele do 1948. i do 1950. Mollet se — tipično za intelektualca — zadržava pretjerano na zakonskim i ustavnim odredbama o samoupravljanju. Zbog toga mu izmiče stvarnost, te on bilježi i ovakve »bonbone«: **»U osnovi, država izjednačuje uvjete života građana upotrebljujući metodu kompenzacije rezervi između različitih saveznih republika«**.[19] Ne znajući za središta otuđene financijske moći, koja sva imaju značajke velikog, pa čak i privatnog kapitalizma, Mollet piše da na ovim stranama **»društvo više ne poznaje veliki privatni kapitalizam i sve manje i manje poznaje državni kapitalizam«**,(20).

Ima u tom socijalističkom gospodarstvu i osobitosti: to su **»radnički štrajkovi i studentske manifestacije«**. Radnici i studenti ne zlorabe ipak ova sredstva borbe, piše Mollet, i smatra da ovu **»umjerenost«** — **»ne može objasniti strah od represije«** (21).

Zabrinuti »sueski« socijalist

Spominje Mollet — socijalistički — i birokratsku opasnost, te domeće: **»Činjenica da jugoslavenski radnici raspolažu sa 65-70% nacionalnog dohotka** (sic!!!, op. ur.) **rezultira time da nestaje taj centralizirani birokratski pritisak, a kao posljedica toga ova činjenica se odražava, sa svoje strane, u odnosima među nacionalnostima«**.(22). Uz ovu nehotičnu šalu Mollet dodaje još jednu: **»Kako je država naglašavala svoju volju da se decentralizira i kako je podijelila svoje nadležnosti državama članicama, ona je i stvarno decentralizirala široko područje koprodukcije«**(23).

Ova podjela, drži Guy Mollet, tijekom minule godine poprimila je i zabrinjavajuće oblike, te bi **»jugoslavenska država mogla postati jednom vrstom konfederacije suverenih nacija, u kojoj će sukobi probitaka postati prvenstveni, a ona će biti paralizirana nekom vrstom prešutnog prava veta«**. Opasnost je ova stvarna, misli socijalist Mollet, i to upravo sada kad **»nacionalne raspre«** zahvaćaju i partiju (24).

* * *

Djelce na koje se evo osvrnusmo nije po sebi ni toliko griješno. Ne možemo mu, u savjesti, pripisati nikakve zle namjere. Ono je samo vjerni odraz slike o nama u jednom dijelu »inostranstva«. Ta nikome, čini se, nije ni stalo da ta slika bude onakva kakve su činjenice bile i kakve su danas.

Zatajili su oni kojima je dužnost (i skupo plaćen posao!) predstavljati sve nacije u inozemstvu. Zatajio je čitav taj unitarni — i unitaristički — sustav predstavljanja.

Uzesmo zbog toga mi pravo — jer nam je to dužnost — reagirati. Zasad bar za domaće potrebe.

Do bolje prilike!

* * *

BILJEŠKE:

(1) Današnja francuska Parti Socialiste, koja ima u svojim redovima oko 81.000 članova, još je do 1969. nosila naziv Section Française de l'Internationale Ouvrière, Guy Mollet je bio njezin glavni tajnik od 1946. Danas je na toj dužnosti Alain Savary.

(2) Knjižica je nedavno završena: proslov nosi lipanjski nadnevak, pa tako obuhvaća i najnovija politička kretanja na ovim stranama.

(3) Guy Mollet: **Le socialisme selon Tito**, kolo **Evénement/Poche**, izdanje SEGHERS, Paris 1971., str. 13

(4) Od 159 stanica, sâm izvorni tekst teče na 113 stranica, a u dodatku su doneseni prijevodi izjava Titovih: o internacionalizmu (sa 7. kongresa SKJ); kritika »državnog socijalizma« (s 9. kongresa SKJ); izvadak iz uvodnog izlaganja s 9. kongresa SKJ; izvadak iz govora o vanjskoj politici 31. ožujka 1971. pred Saveznom skupštinom, te cjelovit tekst zaključnog govora s 2. kongresa samoupravljača u Sarajevu 8. svibnja 1971.

(5) str. 20
(6) str. 92-93
(7) str. 22
(8) str. 18
(9) str. 18
(10) str. 19
(11) str. 159
(12) str. 27
(13) str.13
(14) str. 37
(15) str. 92
(16) str. 35
(17) str. 13
(18) str. 59
(19) str. 72
(20) str. 85
(21) str. 86
(22) str. 100
(23) str. 103
(24) str. 95

PATRIOTIZAM KAO MORALNA I NACIONALNA VRIJEDNOST

U Hrvatskoj se desetljećima i stoljećima potiskivao osjećaj patriotizma. Svaki pozitivni odnos prema hrvatskom narodu, njegovoj prošlosti i suvremenosti, njegovim kulturnim i nacionalnim vrijednostima proglašavan je šovinizmom, žigosan, kažnjavan i ismijavan

Tko ne pripada svojoj domovini, taj ne pripada ni čovječanstvu.

Bjelinski

Veoma često čujemo da su neke pojave nacionalističke i šovinističke. Pojedine građane proglašavaju nacionalistima ili šovinistima bez potrebnog objašnjenja smisla i značenja tih pojmova. Zbog toga se događalo i još uvijek se događa da se i osjećaj nacionalne pripadnosti, da se pozitivno čuvstvo ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini obilježava kao šovinizam. Organiziraju se hajke, lijepe etikete, pokreću sudski procesi, kažnjavaju i zatvaraju ljudi zbog šovinizma i u slučajevima kada njihovi postupci nisu uvjetovani šovinističkim, nego rodoljubnim motivima. Sjetimo se nedavne sudske presude grupi studenata u Makarskoj koji su na stijeni u Brelima nacrtali veliki povijesni hrvatski grb.

Zato danas moramo jasno reći što je patriotizam kao pozitivno čuvstvo ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini, a što šovinizam kao čuvstvo negativnog odnosa i negiranja postignuća ili nacionalnog integriteta i kulture drugih naroda. Moramo se založiti da se ti pojmovi ispravno tumače i primjenjuju, jer je to u duhu istinskog bratstva i ravnopravnosti naših naroda.

Patriotizam se očituje u ljubavi prema domovini, svom rodnom kraju i narodu, a zasniva se na razvijenoj spoznaji o pripadnosti određenom narodu, njegovoj prošlosti i sadašnjosti, pripadnosti određenoj etničkoj zajednici, njenom kulturnom razvitku i dostignućima. Hrvatski termini domoljublje i rodoljublje vrlo lijepo to izražavaju. Domoljublje uključuje čuvstvo ponosa vezano uz ljepote, bogatstva i vrijednosti svoje domovine. Ono se izražava u ljubavi i odanosti prema svome narodu i domovini u tolikoj mjeri da su ljudi spremni žrtvovati i svoje živote za njihovu slobodu i nezavisnost. »Ljubiti svoju domovinu znači vruće željeti vidjeti u njoj ostvarivanje ideala čovječanstva i, u skladu sa svojim snagama, potpomagati to« (M. I. Kalinjin).

Nasilno potisnuti osjećaj patriotizma

Odgoj u duhu patriotizma i danas je vrlo aktualno društveno pitanje. Drugim riječima, potreban nam je organizirani društveni odgoj sa svrhom da se pobudi i razvije čuvstvo rodoljublja. Morali bismo više raditi na tome da se u svakog našeg građanina razvije snažan osjećaj patriotizma kao pozitivna moralna kvaliteta. U tom pogledu morali bismo više nastojati u obitelji i školi, dječjim i omladinskim ustanovama i organizacijama. Morali bismo se više koristiti prikladnom literaturom, narodnim pjesmama, pripovijetkama i legendama, folklorom, djelima likovnih umjetnosti, glazbom, filmom, televizijom, radijom, nastavom povijesti, književnosti, itd. Zašto je to toliko važno?

U prvom redu, patriotizam — rodoljublje ili domoljublje — jest pozitivna moralna osobina, pa je treba razvijati i njegovati. To je vrlo važan zadatak kojemu svi narodi posvećuju veliku pažnju. U nas u Hrvatskoj taj zadatak dobiva posebno mjesto i značenje jer je desetljećima i stoljećima potiskivan i zanemaren do te mjere da već osjećamo negativne posljedice takvog djelovanja. U nas je natalitet vrlo nizak, a iseljavanje golemo, tako golemo da su u pitanju nacionalni integritet i egzistencija hrvatskog naroda. Stječe se dojam da ljudi napuštaju domovinu bez suze u oku i bola u srcu. Zbog toga su ponovno vrlo aktualni stihovi A. Šantića: »Ostajte ovdje« ...

Na savjetovanju »Stanovništvo, emigracija i zaposlenost u SR Hrvatskoj«, koje je održano u Zagrebu 12. i 13. siječnja 1971. god., još jednom je, tko zna po koji put, konstatirano da iz Jugoslavije neusporedivo najviše, privremeno ili stalno, emigrira hrvatski živalj. Uočeno je i to da se ekonomskim analizama ne mogu objasniti, bar ne potpuno, uzroci te pojave. Oni su mnogo složeniji i dublji. Njihovi korijeni prodiru i u područje iracionalnog i u svezi su s povijesnim nedaćama hrvatskog naroda.

U Hrvatskoj se naime desetljećima i stoljećima potiskivao osjećaj patriotizma. Svaki pozitivni odnos prema hrvatskom narodu, njegovoj prošlosti i suvremenosti, njegovim kulturnim i nacionalnim vrijednostima proglašavan je šovinizmom, žigosan, kažnjavan i ismijavan. Plemenito čuvstvo ljubavi prema domovini sa stajališta stranih interesa i pretenzija vrednovano je negativno. Šovinističke intencije onih koji su željeli podijeliti, odnaroditi i zavladati proglašavale su hrvatski patriotizam šovinizmom. Tako su tvorci šovinizma organizirali hajke protiv »šovinizma«, uvjeravajući hrvatski narod da je ljubav prema domovini veliki »grijeh«. Taj proces i pritisak tako je dugo trajao da danas jasno osjećamo njegove posljedice.

S žaljenjem moramo ustvrditi da je takvih negativnih pojava bilo i u našem poslijeratnom razdoblju. Naime, u toku NOB-e prihvaćeno je načelo bratstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti. Međutim u poslijeratnom razdoblju, kada je trebalo to načelo dosljedno provesti u život, nastupile su teškoće, pa i krive interpretacije toga načela. Tako je vrlo često osjećaj nacionalne pripadnosti i ljubavi prema svome narodu i domovini proglašavan šovinizmom. Time je, razumije se, potiskivan osjećaj rodoljublja, a to je u veoma velikoj mjeri došlo do izražaja u SR Hrvatskoj. Sjetimo se razdoblja prije Brijunskog plenuma kada se svaka manifestacija nacionalne pripadnosti proglašavala šovinizmom. Veoma često su se i kritike šovinističkih intencija i manifestacija etiketirale kao »šovinistički ispadi«, organizirani su čak i sudski procesi i tako se hajkom protiv »šovinizma« prikrivao pravi šovinizam i težnja za podčinjavanjem, što je izazivalo revolt i neraspoloženje.

Zato moramo dobro lučiti i razlikovati osjećaj nacionalne pripadnosti i čuvstvo rodoljublja od šovinizma. Osjećaj nacionalne pripadnosti svojstven je gotovo svim ljudima, pripadnicima različitih narodnosti, osobito onih koje su podnijele velike žrtve za slobodu i nezavisnost. »Intenziviranje nacionalnog osjećanja, razbuđivanje težnji za nacionalnom posebnošću, za jačanjem nacionalne individualnosti nije nikakav trenutačan povijesni trend. Snažan je i žestok osobito tamo gdje je ravnopravnost i nezavisnost naroda ugrožena ... Renesansa nacionalnog osjećanja zbiva se paralelno s tehničkim i uopće ekonomskim progresom. Ona odražava težnju da narodi, osobito mali, očuvaju svoj identitet, da se odupru poistovećenju i ekspanziji većih« (J. Šentija). Taj osjećaj prožima danas i najprogresivnije borce za slobodu i ravnopravnost naroda. U tom je smislu dr. S. Dabčević-Kučar na X. sjednici CK SKH rekla: »Komunisti kao avangarda radničke klase imanentni su dio svoga naroda, pa ne mogu biti lišeni osjećaja pripadnosti svome narodu.«

Osjećaj nacionalne pripadnosti nije nešto loše i nepoželjno

Poznato je da su svi naši narodi vodili stoljetnu borbu za opstanak svog narodnog bića, za svoju materinsku riječ, za rodnu grudu i nezavisnost. Zato je sasvim prirodno i razumljivo što u svih pripadnika naroda Jugoslavije postoji razvijen osjećaj nacionalnosti, pripadnosti svome narodu i svojoj domovini. Sasvim je jasno da taj osjećaj postoji i u pripadnika hrvatskog naroda, jer je taj narod morao voditi tisućugodišnju borbu za svoje narodno održanje, a protiv različitih osvajača i neprijatelja. Budući da je i u vrijeme Kraljevine Jugoslavije bio nacionalno i gospodarski ugnjetavan, upravo je zbog takvog svog položaja ustao u borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje. Tako je upravo osjećaj nacionalne pripadnosti, rodoljublje vodilo hrvatski narod u borbu za slobodu i nezavisnost. Na desetoj sjednici CK SKH I. Bojanić je rekao: »Zbog toga mi se čini da je važno utvrditi da nacionalni osjećaj može biti i bio je baš zahvaljujući ispravnoj orijentaciji Saveza komunista socijalistički osjećaj, da je motivirao ljude na akciju, da ih je poticao na aktivnost i da ih je činio aktivnim borcima za transformaciju svoga naroda i zajednice naroda u kojoj živi.« Na istoj sjednici M. Tripalo je rekao: »Mi moramo o ovome govoriti, jer i danas ima u nas ljudi kojima i danas smeta kad se spomene hrvatsko ime, kad se svira 'Lijepa naša', kad se govori o obnovi Hrvatskog narodnog kazališta itd. Mi moramo to otvoreno reći i mislim da ima komunista koji ne razumiju nacionalni osjećaj ...«

Ukratko, osjećaj nacionalne pripadnosti nije nešto loše i nepoželjno. Nasuprot, više nas moraju zabrinjavati pojave koje pokazuju da taj osjećaj slabi ili je posve iščezao, jer je bez njega teško govoriti o patriotizmu, o spremnosti da se bilo što žrtvuje za domovinu. »Onaj tko ne voli svoj narod, ne vjerujem da može voljeti drugi narod« (J. B. Tito). Tu je misao izvanredno lijepo izrazio V. G. Bjelinski: »Tko ne pripada svojoj domovini, taj ne pripada ni čovječanstvu.« Drugim riječima, nacionalni osjećaj koji se očituje kao ljubav prema svome narodu i domovini plemenito je čuvstvo, neovisno o njegovom intenzitetu. Zato smo dužni njegovati i razvijati, a ne potiskivati takva čuvstva. Dužni smo dobro lučiti i jasno razlikovati čuvstvo patriotizma od šovinizma i šovinističkih pretenzija.

Patriotizam se očituje u ljubavi pojedinca prema svome narodu i svojoj domovini. I ma kako intenzivno bilo to čuvstvo, ono nikada ne može biti negativno. Drugim riječima, ono je uvijek samo pozitivno i dužni smo odgajati mlade ljude u duhu patriotizma, prezentirati im kulturne i povijesne vrijednosti svoga naroda, pokazati ljepote »lijepe naše domovine«, njena bogatstva i tisućugodišnju kulturu. Ako to nekomu smeta, onda defekte mora potražiti u samome sebi. Patriotizam je pozitivna moralna i nacionalna vrijednost i zato je moramo razvijati i njegovati.

Ideja humaniteta i razvitak neposredne demokracije

Suprotno tome, šovinizam se ne očituje u odnosu pojedinca prema svome narodu i domovini, nego izražava negativan stav i odnos prema drugim narodima i narodnostima. Tako se šovinizam izražava kao negativan odnos prema drugim nacionalnim bićima, njihovim pravima, tradicijama, povijesnim i kulturnim vrijednostima. Takve stavove treba uočavati i potiskivati ma gdje se oni pojavili, u bilo kojoj sredini i u pripadnika bilo koje narodnosti jer se kose s načelima humaniteta, narušavaju prava čovjeka, negiraju načelo slobode i ravnopravnosti naroda i narodnosti, ne priznaju bratstvo među narodima i odbacuju prihvaćeno načelo sloge i ravnopravnosti naših naroda.

Očito, kriterij obilježavanja nepoželjnih pojava u odnosima među narodima i narodnostima ne može biti odnos pojedinca prema svome narodu, svojoj domovini, njenim povijesnim i kulturnim vrijednostima, jer u tom pogledu snažna čuvstva ljubavi, odanosti i privrženosti mogu biti samo poželjna, nego taj kriterij mora biti odnos pojedinca prema drugim narodima i narodnostima, njihovim povijesnim i kulturnim vrijednostima. Ako se u tom odnosu očituje mržnja, negatorstvo, ignoriranje, potiskivanje, nesnošljivost, omalovažavanje, težnja za gospodarskim, kulturnim, nacionalnim ili bilo kojim drugim izrabljivanjem, tada možemo biti sigurni da nije riječ o poželjnom očitovanju nacionalne svijesti i rodoljublju, nego o šovinizmu i šovinističkim pretenzijama.

Moramo se založiti da se ti pojmovi ispravno tumače i primjenjuju, jer je to u duhu istinskog bratstva i ravnopravnosti naših naroda. Više se ne može tolerirati da se i izrazi rodoljublja okvalificiraju kao šovinistički. Rodoljublje je potrebno svim narodima svijeta, a naročito malim narodima u njihovoj borbi za slobodu i nezavisnost. Zato moramo jasno definirati što je patriotizam, a što šovinizam. Energično ustajući protiv šovinističkih pretenzija mi moramo u isto vrijeme pozitivno vrednovati patriotske manifestacije građana, jer su one osnova slobode, gospodarskog i društvenog prosperiteta jednog naroda. S tih pozicija moramo vrednovati karinski, makarski i mnoge druge nemile događaje koji su se zbili u posljednje vrijeme.

Vrlo važan čimbenik pravilnog stava u odnosu na rodoljublje jest osjećaj potpune slobode i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti. To je temeljni preduvjet odgoja u duhu patriotizma u višenacionalnoj zajednici. Bez njega je teško njegovati čuvstvo patriotizma, a potiskivati šovinizam. Zato je prvi zadatak višenacionalne zajednice da uspostavi takve društvene odnose i takvu klimu u kojoj će se svaki narod i svaki građanin osjećati potpuno slobodnim i ravnopravnim u političkom, gospodarskom, kulturnom, nacionalnom i svakom drugom pogledu. Povijesna je činjenica da nitko i nikada nije ostvario jedinstvo zemlje ograničavanjem slobode i neravnopravnošću, silom i pritiskom, nego upravo priznavanjem jednakih prava svim narodima, jer slogu omogućava upravo opće prihvaćanje načela koje svima pruža ista prava i mogućnosti. Ideja humaniteta i razvitak neposredne demokracije u našem društvu traže praktično ostvarenje načela slobode i ravnopravnosti. Zato upravo ta načela moraju doći do punog izražaja i postati sastavni dio društvenog života, a njihovim realiziranjem ostvarujemo uvjete za pozitivno vrednovanje patriotskog zanosa i negativno ocjenjivanje šovinističkih pretenzija.

Ante Vukasović

NACIONALNE STRUKTURE U

Republička konferencija SSRN Bosne i Hercegovine izvršila je ispitivanje nacionalnog sastava kadrova u nekim republičkim organima i institucijama BiH. Na temelju prikupljenih podataka pripremljena je »Informacija« koju pretiskavamo bez ikakvih preinaka

SOCIJALISTIČKI SAVEZ RADNOG NARODA
BOSNE I HERCEGOVINE
REPUBLIČKA KONFERENCIJA
Komisija za izbore i pitanja kadrovske politike

INFORMACIJA

o nacionalnom sastavu kadrova u nekim republičkim organima i institucijama
(Sarajevo, aprila 1971. godine)

Izvršni odbor Predsjedništva RK SSRN BiH na jednoj od svojih prošlogodišnjih sjednica zaključio je da se posebno analizira nacionalna struktura kadrova u predstavničkim tijelima, organima uprave, sudstva i pravosuđa, kao i kadrovskog sastava nekih kulturnih, obrazovnih, naučnih i izdavačkih institucija republičkog značaja.

Jedan od motiva zašto se Izvršni odbor opredijelio na razmatranje ove problematike sastoji se i u činjenici da još uvijek u nekim sredinama postoji nesklad između proklamovanih principa i stanja u praksi.

U dokumentima Desete sjednice RK SSRN se kaže »da u ostvarivanju demokratske kadrovske politike nužno je voditi računa da u pojedinim organima budu zastupljene sve socijalne strukture društva, svi narodi i narodnosti i da se u mogućoj mjeri obezbijedi i kriterij teritorijalne zastupljenosti. Ovo je utoliko neophodnije što je u svim socijalnim kategorijama, u sredinama svih naroda i narodnosti i u svim dijelovima naše Republike izrastao veliki broj sposobnih i stručnih kadrova koji mogu uspješno obavljati društvene funkcije. U tome je izražena i ravnopravnost svih naroda i narodnosti naše Republike, a istovremeno i odgovornost koju snose za politiku i perspektive njenog razvoja«.

Iz toga se vidi da je pitanje adekvatne zastupljenosti naroda i narodnosti u našoj Republici vrlo značajno da tu nije riječ o ključu, nego o stvarnoj politici, tim prije što svi narodi i narodnosti podjednako učestvuju i podjednako snose odgovornost za dalji privredni, društveni i politički razvoj naše Republike. Otuda pitanje adekvatne proporcionalne zastupljenosti naroda i narodnosti u svim organima i institucijama a ima osobit značaj svuda tamo gdje se formira i realizira društvena politika.

U društveno-političkim organizacijama i u izborima za predstavničke organe dosljedno se vodi računa o principu nacionalne zastupljenosti i sa postojećim stanjem u osnovi možemo biti zadovoljni. Međutim, važno područje društvenog života čine neke kulturne, izdavačke institucije, uprava sudstvo i pravosuđe, koje često nisu bile predmet našeg stalnog praćenja i interesovanja.

Primjeri i slučajevi neadekvatne zastupljenosti naroda i narodnosti u pojedinim institucijama više je proizvod nedovoljne brige oko poštivanja principa nego što je nečija subjektivna namjera da tako bude. U pojedinim organima i institucijama, prilikom postavljenja novih kadrova, pojavljuje se mišljenje da adekvatna nacionalna zastupljenost nije važna nego se traži i tvrdi da je bitna stručnost pojedinih kadrova, iako ova dva principa nisu u suprotnosti.

U ovoj informaciji dajemo pregled kadrova na rukovodnim radnim mjestima i njihovu nacionalnu zastupljenost po pojedinim oblastima rada. Prema popisu iz 1961. godine stanovništvo Bosne i Hercegovine sačinjava: 42,9% Srba, 25,7% Muslimana, 21,7% Hrvata i 9,7% ostalih. Ako uporedimo ove podatke, onda stanje u pojedinim oblastima izgleda ovako:

Sudstvo i pravosuđe

1. Vrhovni sud Bosne i Hercegovine:
Sudija Vrhovnog suda BiH ima 39, od čega:

Srba	16 ili 41,0%
Muslimana	13 ili 33,3%
Hrvata	8 ili 20,5%
Ostalih	2 ili 5,1%

Predsjednik Vrhovnog suda BiH je Srbin. Sekretar suda je Srbin. Stručnih saradnika u sudu ima 15 od čega:

Srba	7 ili 46,6%
Muslimana	2 ili 13,3%
Hrvata	4 ili 26,6%
Ostalih	2 ili 13,3%

2. Viši privredni sud BiH:
Sudija Višeg privrednog suda ima 9, od čega:

Srba	4 ili 44,4%
Muslimana	4 ili 44,4%
Hrvata	1 ili 11,1%

Predsjednik Višeg privrednog suda je Srbin. Stručnih saradnika je 2 od čega:

Srba	1 ili 50%
Muslimana	1 ili 50%

3. Ustavni sud Bosne i Hercegovine:
Predsjednik Ustavnog suda je Srbin.
Sudija Ustavnog suda BiH ima 6, od čega:

Srba	2 ili 33,3%
Muslimana	2 ili 33,3%
Hrvata	1 ili 16,6%
Ostalih	1 ili 16,6%

4. Javno tužilaštvo Bosne i Hercegovine:
Javni tužilac Bosne i Hercegovine je Srbin.
Zamjenika javnog tužioca ima 13, od čega:

Srba	4 ili 30,7%
Muslimana	5 ili 38,4%
Hrvata	1 ili 7,6%
Ostalih	3 ili 23,0%

5. Republičko javno pravobranilaštvo:
Republički javni pravobranilac je Srbin. Zamjenik Republičkog javnog pravobranioca je Srbin.

Iz navedenih pokazatelja vidi se da su predsjednici i rukovodioci sudova, tužilaštva i pravobranilaštva po nacionalnosti Srbi. Inače, u svim ovim institucijama zapaža se malo prisustvo Hrvata, posebno u Višem privrednom sudu, Ustavnom sudu i javnom tužilaštvu.

Republička uprava

1. Republički sekretari — starješine republičkih organa:
Republičkih sekretara ima ukupno 11, od čega:

Srba	3 ili 27,2%
Muslimana	4 ili 36,3%
Hrvata	4 ili 36,3%

2. Republički sekretari u Izvršnom vijeću:
Sekretara u Izvršnom vijeću ima 5, od čega:

Srba	4 ili 80,0%
Muslimana	1 ili 20.0%

3. Zamjenici republičkih sekretara:
Ukupno ih je 11, od čega:

Srba	6 ili 54,5%
Muslimana	2 ili 18,1%
Hrvata	3 ili 27,2%

4. Podsekretara ima ukupno 8, od čega:

Srba	2 ili 25,0%
Muslimana	5 ili 62,5%
Hrvata	1 ili 12,5%

5. Pomoćnika republičkih sekretara ima ukupno 27, od čega:

Srba	13 ili 48,1%
Muslimana	6 ili 22,2%
Hrvata	7 ili 25,9%
Ostalih	1 ili 3,6%

6. Direktora republičkih zavoda, uprava i dr. ukupno je 10[1]) od čega:

Srba	5 ili 50%
Muslimana	5 ili 50%

7. Organi u sastavu republičkih organa (glavni i republički inspektori, direktori uprava) — ukupno ih je 13 od čega:

Srba	3 ili 23,0%
Muslimana	7 ili 53,0%
Hrvata	2 ili 15,3%
Ostalih	1 ili 7,6%

[1]) Neposredno poslije sačinjavanja ove informacije vršena su neka nova imenovanja direktora, te su izvršene i neke promjene. (Izvornik)

8. Savjetnici republičkih sekretara, ukupno ih je 19 od čega:

Srba	4 ili 21,1%
Muslimana	10 ili 52.6%
Hrvata	5 ili 26,3%

9. Starješine službi, ukupno ih je 8, od čega:

Srba	4 ili 21,1%
Muslimana	10 ili 52,6%
Hrvata	5 ili 26,3%

10. Ostali funkcioneri u Izvršnom vijeću, savjetnici Izvršnog vijeća. Ukupno ih je 17, od čega:

Srba	8 ili 47,0%
Muslimana	6 ili 35.3%
Hrvata	3 ili 17,7%

11. Direktori pojedinih ustanova koje postavlja Izvršno vijeće. Ukupno ih je 12, od čega:

Srba	5 ili 41,7%
Muslimana	3 ili 25,0%
Hrvata	3 ili 25,0%
Ostalih	1 ili 8,3%

12. Služba društvenog knjigovodstva
Glavni direktor je Srbin
Tri su pomoćnika glavnog direktora, od čega:

Srba	2 ili 66,7%
Muslimana	1 ili 33,3%

Šest šefova odjeljenja, od čega:

Srba	1 ili 16.7%
Muslimana	2 ili 33,3%
Hrvata	3 ili 50,0%

13. Republički sekretarijat za unutrašnje poslove:
Republički sekretar za unutrašnje poslove je Hrvat
Rukovodnih radnih mjesta ima 28, od čega:

Srba	13 ili 46.4%
Muslimana	9 ili 32.1%
Hrvata	5 ili 17,8%
Ostalih	1 ili 3,7%

14. Republički sekretarijat za narodnu odbranu:
Republički sekretar za narodnu odbranu je Srbin
Rukovodnog osoblja ukupno je 9, od čega:

Srba	6 ili 66.7%
Muslimana	3 ili 33.3%

Pokazatelji o sastavu organa republičke uprave pokazuju da ni u upravi mjestimično nije vođeno dovoljno računa o adekvatnoj nacionalnoj zastupljenosti. Neadekvatna je zastupljenost Srba kod republičkih sekretara, podsekretara, savjetnika republičkih sekretara, starješina službi, kao i nedovoljan broj Hrvata u sastavu podsekretara, dok ih nikako nema u sastavu republičkih sekretara.

Informisanje

1. »Oslobođenje«
Nacionalni sastav redakcija:
Redakcija »Oslobođenja«

Srba	37
Muslimana	22
Hrvata	13
Jevreja	3

Redakcija »Večernjih novina«

Srba	12 ili 38.7%
Muslimana	14 ili 45,1%
Hrvata	4 ili 12,9%
Ostalih	1 ili 3,2%

Redakcija »Vesele sveske«

Srba	1 ili 50.0%
Muslimana	1 ili 50,0%

Redakcija »Malih novina«

Srba	7 ili 58,4%
Muslimana	2 ili 16.6%
Hrvata	1 ili 8.3%
Ostalih	2 ili 16,6%

Redakcija »Svijeta«

Srba	2 ili 22,3%
Muslimana	4 ili 44.4%
Hrvata	3 ili 33,3%

Dokumentacija:

Srba	3 ili 50.0%
Muslimana	2 ili 33.3%
Hrvata	1 ili 16,6%

2. Radio-televizija Sarajevo
Generalni direktor je Srbin
Direktor Radija je Musliman
Direktor Televizije je Srbin
Direktor zajedničkih službi je Hrvat
Odgovorni urednik programa Televizije je Hrvat
Nacionalna struktura novinara na Radiju je:

Srba	56 ili 63,6%
Muslimana	1 ili 1,2%
Hrvata	17 ili 12.5%
Crnogoraca	3 ili 3,4%

Nacionalna struktura novinara na Televiziji:

Srba	20 ili 45,6%
Hrvata	11 ili 25,0%
Neopredijeljenih	3 ili 6.8%
Jugoslovena	7 ili 15.8%
Crnogoraca	3 ili 6,8%

3. »Odjek«
Direktor i glavni urednik »Odjeka« je Srbin
Odgovorni urednik je Hrvat
Redakcija ima 10 članova od čega:

Srba	3 ili 30%
Muslimana	3 ili 30.10%
Hrvata	4 ili 40%

4. »Život«
Glavni i odgovorni urednik je Musliman
Urednik je Hrvat

5. »Izraz«
Glavni urednik Musliman
Dva urednika oba Srbina

6. »Zadrugar«
Direktor je Musliman
Glavni i odgovorni urednik je Musliman

7. »Pregled«
Glavni i odgovorni urednik je Musliman
Redakcija se sastoji od 6 članova, od čega:

Srba	1 ili 16,7%
Muslimana	1 ili 16.7%
Hrvata	3 ili 50,0%
Ostalih	1 ili 16,6%

BOSNI I HERCEGOVINI

Iz podataka se vidi da je vrlo mali broj novinara na RTV muslimanske nacionalnosti a manji broj Hrvata u sastavu redakcija »Oslobođenja«, »Večernjih novina« i »Malih novina«.

Kultura

1. Narodna biblioteka:
Direktor Narodne biblioteke je Srbin
Rukovodilaca pojedinih službi ima 7 od čega:
Srba 5 ili 71,4%
Muslimana 2 ili 28,6%
2. Akademija nauka i umjetnosti BiH:
Predsjednik Akademije nauka i umjetnosti je Srbin
Potpredsjednik Akademije je Musliman
Sekretar Akademije je Srbin
Članovi Predsjedništva Akademije:
Srba 4 ili 40%
Muslimana 3 ili 30%
Hrvata 1 ili 10%
Ostalih 2 ili 20%
3. Republički zavod za zaštitu spomenika kulture:
Direktor zavoda je Musliman
Ostalo rukovodno osoblje:
Samostalnih referenata je 6, od čega:
Srba 2 ili 33,3%
Muslimana 3 ili 50,0%
Hrvata 1 ili 16,7%
Referenata je 7, od čega:
Srba 3 ili 42,9%
Muslimana 1 ili 14,3%
Hrvata 2 ili 18,6%
Ostalih 1 ili 14,2%
4. »Bosnafilm«
Direktor je Srbin
Zamjenik je po nacionalnosti Jevrej
Rukovodilaca pojedinih službi je 5 od čega:
Srba 3 ili 60%
Hrvata 1 ili 20%
Ostalih 1 ili 20%
5. »Sutjeskafilm«
Direktor Srbin (rukovodnog osoblja nema)
6. »Kinema«
Direktor je Srbin
Sekretar »Kineme« je Musliman
7. Muzej revolucije:
Direktor je po nacionalnosti Jevrej
Pomoćnik direktora je Srbin
Viši samostalni savjetnik je Srbin
Rukovodioca odjeljenja ima 4, od čega:
Srba 3 ili 75%
Ostalih 1 ili 25%
8. Zemaljski muzej
Direktor Muzeja je Srbin
Načelnika i šefova odjeljenja ima 5, od čega:
Srba 2 ili 40%
Hrvata 2 ili 40%
Ostalih 1 ili 20%
9. Komisija za unapređenje kulturne saradnje sa inostranstvom:
Komisija ima 23 člana, od čega:
Srba 8 ili 34.8%
Muslimana 8 ili 34,8%
Hrvata 7 ili 30,4%
10. Savjet za naučni rad:
Predsjednik Savjeta za naučni rad je Srbin
Pomoćnik predsjednika Savjeta je Hrvat
Dva rukovodioca odjeljenja — oba su Srbina
11. Republič.ki arhiv
Direktor Arhiva je Srbin
Tri su rukovodioca odjeljenja, od čega:
Srba 1 ili 33,3%
Muslimana 2 ili 66,7%

Kultura čini važan dio društvene djelatnosti i za SSRN je vrlo bitan nacionalni sastav rukovodnog kadra u njenim organizacijama i institucijama. Ako se pogleda taj sastav od institucije do institucije primjećuje se znatno odstupanje od principa proporcionalne nacionalne zastupljenosti. Na primjer Muslimana nema u rukovodnom kadru Muzeja revolucije, Zemaljskom muzeju i »Bosna-filmu« kao i u Savjetu za naučni rad. U Narodnoj biblioteci BiH nema ni jedno rukovodno lice hrvatske nacionalnosti, dok je nacionalna struktura sasvim povoljna u Predsjedništvu Akademije nauka i umjetnosti i u Komisiji za unapređenje kulturne saradnje sa inostranstvom.*

Obrazovne institucije

1. Univerzitet u Sarajevu:
Dekana i direktora ukupno je 18, od čega:
Srba 7 ili 38,8%
Hrvata 3 ili 16,6%
Jugoslovena 4 ili 22,2%
Slovenaca 3 ili 16,3%
Jevreja 1 ili 5,5%
2. Republička zajednica obrazovanja:
Predsjednik Izvršnog odbora je Musliman
Sekretar Republičke zajednice obrazovanja je Srbin
Rukovodilac grupe je Srbin
Saradnika, samostalnih saradnika i stručnih saradnika ukupno je 8, od čega:
Srba 3 ili 37,5%
Hrvata 2 ili 25,0%
Ostalih 3 ili 37,5%
3. Republički prosvjetno-pedagoški zavod:
Direktor Zavoda je Srbin
Prosvjetnih savjetnika ima 25, od čega:
Srba 11 ili 44%
Muslimana 7 ili 28%
Hrvata 5 ili 20%
Ostalih 2 ili 8%
4. Zavod za izdavanje udžbenika:
Direktor Zavoda je Srbin
Glavni urednik je Crnogorac
3 rukovodioca službe, od čega:
Srba 2 ili 66,7%
Hrvata 1 ili 33,3%
Služba za izdavačku djelatnost ili redakcija ima 17 članova, od čega:
Srba 11 ili 64,7%
Muslimana 5 ili 29,4%
Hrvata 1 ili 5,9%

U pogledu nacionalne zastupljenosti kadrova u obrazovnim ustanovama koje su predmet ove analize, kadrovi srpske nacionalnosti su najzastupljeniji. Na primjer u Republičkoj zajednici obrazovanja sem predsjednika Izvršnog odbora nema ni jednog Muslimana, kao i u Zavodu za izdavanje udžbenika. Nešto je povoljnija situacija u službi za izdavačku djelatnost Zavoda gdje ima 29,4% Muslimana.

Zavodi

1. Republički zavod za planiranje i ekonomska istraživanja:
Direktor Zavoda je Srbin
Zamjenik direktora je Hrvat
Tri pomoćnika direktora, od čega:
Hrvata 2 ili 66,7%
Muslimana 1 ili 33,3%
Četiri savjetnika od čega:
Muslimana 2 ili 50%
Hrvata 2 ili 50%
Rukovodilaca grupa ima 5, od čega:
Srba 1 ili 20,2%
Muslimana 4 ili 80%
2. Zavod za zdravstvenu zaštitu BiH:
Direktora — nema
Zamjenik direktora Hrvat
Jedan načelnik Rus
Pomoćnik načelnika Srbin
3. Republički zavod za cijene:
Direktor je Musliman
Pomoćnik direktora Musliman
Dva rukovodioca grupe, od čega:
Srba 1 ili 50%
Muslimana 1 ili 50%
4. Republički zavod za statistiku:
Direktor Zavoda je Srbin
Pomoćnika direktora ima 3, od čega:
Srba 2 ili 66,7%
Muslimana 1 ili 33,3%
Rukovodilaca odjeljenja je 15, od čega:
Srba 4 ili 26,6%
Muslimana 9 ili 60,0%
Hrvata 1 ili 6,7%
Ostalih 1 ili 6,7%
5. Republički zavod za socijalno osiguranje:
Direktor Zavoda je Musliman
Pomoćnik direktora je Musliman
Rukovodilaca službi ima 4, od čega:
Srba 1 ili 25%
Muslimana 2 ili 50%
Ostalih 1 ili 25%

BANKE

1. Narodna banka Jugoslavije:
Generalni direktor je Musliman
Zamjenik generalnog direktora je Musliman
Dva direktora direkcija, od čega:
Srbin 1 ili 50%
Hrvat 1 ili 50%
Dva šefa odsjeka, od čega:
Muslimana 1 ili 50%
Hrvata 1 ili 50%
2. Investiciona banka:
Generalni direktor banke je Srbin
Zamjenik generalnog direktora je Srbin
Tri pomoćnika direktora, od čega:
Srba 2 ili 66.7%
Muslimana 1 ili 33,3%
Direktora direkcija ima 16, od čega:
Srba 3 ili 18,7%
Muslimana 11 ili 68,7%
Hrvata 1 ili 6,3%
Ostalih 1 ili 6,3%
Pomoćnika direktora direkcija ima 5, od čega:
Srba 4 ili 80%
Muslimana 1 ili 20%

Ako se pogleda nacionalna struktura sastava rukovodnih organa zavoda može se primijetiti znatna odstupanja od principa proporcionalne nacionalne zastupljenosti. Na primjer, u Republičkom zavodu za cijene, u Zavodu za socijalno osiguranje nema Hrvata, kao i u Investicionoj banci, dok je u Republičkom zavodu za planiranje i ekonomska istraživanja nedovoljan broj Srba, a u Zavodu za zdravstvenu zaštitu BiH nema Muslimana.

Prilikom razmatranja podataka koje je prikupila Republička konferencija SSRN BiH treba imati na umu da se oduvijek više vodilo računa o ravnomjernoj nacionalnoj zastupljenosti unutar glavnih republičkih institucija, nego nacionalnoj zastupljenosti u nižim društveno-političkim i kulturno-prosvjetnim ustanovama i rukovodstvu gospodarskih poduzeća. Stoga je potpuno razumljivo da je u glavnim republičkim institucijama nacionalna zastupljenost zaposlenog osoblja povoljnija, iako i navedeni podaci rječito govore o uznemirujućem neskladu između nacionalne strukture pučanstva i nacionalne strukture zaposlenog osoblja u tim ustanovama. K tome treba nadodati da u Informaciji Republičke konferencije SSRN BiH nisu navedeni podaci o nacionalnoj strukturi Milicije i Službe državne sigurnosti. Govoreći na osmoj sjednici CK SK BiH sekretar CK Nijaz Dizdarević je rekao: »Dugo vremena u školama, u miliciji i državnoj bezbjednosti na području zapadne Hercegovine je bilo malo Hrvata. Ranije je toga bilo više, ali ima i sada neravnomjernosti u razvoju školske mreže po pojedinim opštinama u Hercegovini, s očitim zaostajanjem u zapadnom dijelu. U ocjenjivanju političke situacije i vrednovanju kadrova u zapadnom dijelu dugo i neportebno su se zadržavale ocjene i kriteriji iz rata, pri čemu je dolazio do izražaja i nacionalizam.«

Nacionalna struktura nije adekvatna ni i u Savezu komunista. Prema podacima iz godine 1967. u Savezu komunista Bosne i Hercegovine bilo je 133.273 članova, od toga 76.069 ili 57,14% Srba, 15.693 ili 12,05% Hrvata, te 35.049 ili 26,30% Muslimana.

U Bosni i Hercegovini često se čuje prigovor da poradi formalnog zadovoljenja kakvog takvog nacionalnog srazmjera pojedina odgovorna mjesta zastvari da se radi o pohrvaćenim potomcima neuzimaju ljudi koji su Hrvati tek deklerativno, a u hrvatskih doseljenika, koji su u Bosnu i Hercegovinu došli za vrijeme austrougarske okupacije kad se progonilo hrvatsko ime. Očito imajući na umu tu činjenicu hrvatski pjesnik iz Sarajeva Nikola Martić je u prošlogodišnjem dvobroju 11-12 »Života« napisao: »Ta SIMBOLIČNA ZASTUPLJENOST HRVATA svodi se obično na one osobe koje su SAMO LEGITIMNO HRVATI. Takvi Hrvati zauzimaju po nacionalnom ključu značajna mjesta u prosvjeti i kulturi u Bosni i Hercegovini. Naša sredina ne bi imala ništa protiv njihove nacionalne opredjeljenosti da oni, vršeći odgovorne funkcije, ne ispoljavaju tradicionalističke stavove: sve što je hrvatsko u okviru Bosne i Hercegovine — po njima — postaje sporno! Sporno je, razumije se, u ovom slučaju njihovo nacionalno biće!«

Nadalje radi boljeg razumijevanja navedenih podataka treba upozoriti da je u izmijenjenim društveno-političkim prilikama došlo do promjene u nacionalnom sastavu pučanstva Bosne i Hercegovine. Nasuprot prijašnjim popisima jako mali broj Muslimana se izjasnio Srbima, tako da je prema prvim prognozama sada u Bosni i Hercegovini približno jednak broj Srba i Muslimana. Povećao se i udio Hrvata u nacionalnoj strukturi pučanstva Bosne i Hercegovine, jer Hrvati u toj republici imaju znatno veći prirodni prirast.

Negativne posljedice neravnomjerne nacionalne zastupljenosti u republičkim i nižim institucijama očituju se i u učestalosti iseljavanja. Pripadnici naroda koji su manje zastupljeni u tim institucijama više iseljavaju od pripadnika naroda koji brojem a i utjecajem dominiraju u tim institucijama. Prema najnovijim podacima popisa pučanstva od 137.351 radnika iz Bosne i Hercegovine na privremenom radu u inozemstvu 58.236 ili 42,4% su Hrvati, 40.921 ili 29,8% Srbi, te 35.687 ili 26,0% Muslimani. Kod razmatranja ovih posljednjih podataka ne smije se zaboraviti činjenica, da je broj radnika na privremenom radu u inozemstvu još veći nego je iskazan popisom pučanstva. Naime, kako su selile čitave obitelji za mnoge iseljenike nitko nije mogao dati podatke. Očito, nacionalna struktura iseljenika je nepovoljnija od iskazane i to baš u odnosu na pripadnike onog naroda, koji je u toj strukturi apsolutno i relativno najviše zastupljen, u ovom slučaju u odnosu na hrvatski narod.

Svojedobno je hrvatski književnik iz Sarajeva Vitomir Lukić napisao: »Sve dok se koliko je moguće ustanove kadrovski ne uravnoteže, znak je da postoji neko nepovoljno političko žarište, ako ne želimo priznati antropološki apsurd o prirodnoj i rasnoj superiornosti jedne nacije nad drugom u istim uvjetima života.«

Republička konferencija SSRN Bosne i Hercegovine savjesno je ustanovila nacionalnu kadrovsku neuravnoteženost u ustanovama Bosne i Hercegovine Društveno-političkim čimbenicima u toj republici sada predstoji da ustanove nepovoljno političko žarište, koje je dovelo do te neravnomjernosti.

BILJEŠKA

* Ovdje se očito radi o zabuni, jer je iz podataka Informacije vidljivo da u Predsjedništvu Akademije nema nego jedan Hrvat. (OP. HT.)

ELIO FILIPPO ACCROCCA (Italija)

(Europaminima)

PROVOSI

(Provos)

... od Schelde razlivene od obale do obale
trajekt prevozi oči kroz maglu
vozni red na krilima vještih galebova
rijeka se ukida ...
do Meuse nepokretne uz rubove ruke
na mostu djevojka nadzire promet
iznenađenje u izlozima s kursom valute
ulice nadsvođene svjetiljke-boje
italijaminima povlači kakvu uspomenu
i dvije kutije Bastosa za besanu večer
magleno perje ovija prozore
na rimskoj četvrti u pozadini
nepomičnoj Maastrichta ...
sve do Dordrechta, nasip među vjetrenjačama,
šlepovi između semafora kroz Rotterdam
glas **provosa** potiče Krista
u krznenom kaputu ...

OD LIEGEA BO LUKSEMBURGA

(Da Liegi a Lussemburgo)

S lieškog kolodvora laka od kiše
pomno izlazi kraljevska povorka
upućuje se u grb grada nestaje
poput ubačene razglednice.
Ondje pozadi dvorac
dočekat će lica viđena samo na marki.
Mnoštvo se razilazi po dućanima:
»posao je posao ...«.
Nebo sivi
nad trgom gdje ostaje među redovima taksija
prometnik koji ucrtava kretnje po zraku,
pomičan kip ...
... Luksemburg je znak što ga nosim u kovčegu
potez **origine** revue animée
složene ručno: točka Evrope
naslikana u magli što se razilazi
iznad pojasa, lebdeće ime
u bakrorezu koji postaje sjećanje
na lica i glasove (stablo u pidžami)
verger pladanj za zimu,
jabuka na grani ...

GLAS IZ ČESKE

(La voce di Boemia)

Glas si grada koji je uzbunio Evropu
tvoje proljeće nije vidjelo cvjetanja
u kolovozu su te obrali
jedan tvoj grozd prepunio je čašu
glas iz Češke je tvoj najčišći kristal
traje plam onkraj stakla
gdje usna jedne ruže prosijava

PO LABIRINTIMA KANTONA

(Per i dedali dei cantoni)

Zapažena je prostrana sloboda što ovdje diše u jezerskoj svjetlosti, na obalama koje produžuju trg, i pod trijemovima i u dućanima gdje je roba tišina; u liku onoga koji znade za tuđu prisutnost a ne zbunjuje se, i ovija riječi prirođenom mjerom koja postaje životna bit; u dnu oka koje pozdravlja više od ikakve kretnje i otkriće je pravo ljudske tvari koja hrani našu svakidašnjicu: ona bojadiše i rasipa svoje sjeme, neophodna koliko i zrak ove svjetlosti što mi obnavlja korake, govor, zjenu ...

Da, ostavi po strani zvona
iznenadna dugotrajna zvučna
za labuđe uši,
iz Limmata se rađa ciriška žila:
osoran profil
zagasita ulica puna piva i svijeća
vojska spasa s utjelovljenim notama,
stavi u podsloj piskavu trubu,
krišku Joycea uračunaj u večer
po labirintima kantona gdje poigravaju jezici.
Izblijedjet će jezero sutra od želje ...
... kao u Losanni uzaći će glas kuća s obale
sve do šume koja tu sakuplja ljubomoru na svjetlost na dlanu jedne ruke.
Osluškuj dašak što kalemi imena i vrijeme u korijenu.
Gdje ježici ujedaju ...

U PARIZU OKUS SVIBNJA

(A Parigi il sapore di maggio)

Doći ću ti jednom reći što mislim o tebi
razdaljina kucaj ne slabi
i istresti ću gomilu riječi
ali ti obećaj da ćeš mi osušiti misli
kao platno rastrto na tornju
i ne stavljaj kravati krila
koja još čuvaju okus svibnja.
Tražim i ja kao André Frénaud
»gdje mi je zavičaj? pas où je suis né«.*
Evropa ima mnogo pupaka
a različiti su i sise.
Polusjena ukida početne bore
što ih prsti ni ne zamjećuju.
Bez brige, neću reći nikome ...

* ne gdje sam rođen

JEDNOSTAVNE VERLAINEOVE FRESKE

(Semplici affreschi di Verlaine)

U Bruxellesu jednostavne Verlainove freske kidaju drevne zalihe magle naslagane pred dućanima, pred pročeljima kuća, pred ustima nijemih osoba, treptavih prisutnosti u preranoj jeseni što je brazdaju taksiji.

Riječi koje u sebi izgovaram izlijevaju sokove
blijede svršene prošlosti kad je poneka vespa
presijecala tramvajsku prugu i kremenje među razvalinama
mojeg dalekoga grada prožetog tajnama.
Iz gužve tišina stanovnika parka
okus rijeke zamjećuje se u zraku,
u očima koje ne znaš razlikovati jesu ili crne ili zelene,
šal zapušuje ostatak glasa.
Nebo je niže od krovova, nedodirljiva sjena,
nastojim ga probušiti očima i micanjem glave
pri pokretnom čitanju natpisa: luda abeceda
kao ova nedjelja koju nazivaju blagdanom ...

(iz časopisa **ENOTRIA**, br. 2/1971)

Preveo: Mladen Machiedo

EUROPS
U ZAG

**Po peti put Društvo književnika Hrvatske organizira
razgovore«. Ove godine broj sudionika prelazi brojku
nesumnjivo su najambiciozniji pothvat DKH. »Ove go
organizirati kvalitetnu i kreativnu jezgru koja bi u
nost. Europi je takav časopis potreban, a mi smo sret
takvom časopisu.« To nam je rekao tajnik DKH, Slav
se ovogodišnji »Zagrebački književni razgovori« reali
Međunarodni skup pisaca u Zagrebu nesumnjivo je
književnog stvaranja i istraživanja. Dakako, taj je sku
Hrvatsku i njezinu kulturnu situaciju, a ne samo ono
a u ovom trenutku osobito, zainteresirana da primi i u
vlastitih sposobnosti, osjetljivost za autentično morali
sada Hrvatsku kod kuće i u svijetu sumnjiče za usk
imat će prilike uvjeriti se u suprotno. U Zagrebu su
slaviji. Zagreb je dakle mjesto u kojem kultura ima
Za čitatelje »Hrvatskog tjednika« donosimo nekoliko
razgovora«. Nismo u prilici da šire i cjelovitije preds
časopisi.**

OTTO BASIL (Austrija)

ORUĐA

(Die Werkzeuge)

Zamotani pehari. Svađe. Dijamanti. Pod koljena tonu srebrene mašine. Novac = izaslanstvo Smrti Smeđa kovina jednog čela. Žeteoci. Pohod na jug. Slamnati šeširi. Njemačka antika.
Djevojački mirazi. Bakar koji plaši. Ubogarenje. Razrzani ždrijepci. Brijeg Hörsel. Pougljenjen leptir nad prekambrijskim šumama lebdi. Ružasta ruda. Razmrvljeno lišće. Srebrene ličinke. Sive ešarpe... Ničeg. I cvjetovi leda. Žućkasta para. Barbarske latrine. Škripa zlatonosnih voda u svodovima Inka. Rijetki lijekovi. Slava prvim mehaničkim uređajima ljudi. Stablo = spomenik. Magma i opet magma. Gnoj.
Sagnjili kantari Skitski. Plameni jezičci. Plavičast lik... krpica znoja. Potonuli rudnik u Alpama retksim. Otvoreno bilo Kerubina. Mahovinom obrasle glave. Gorkaste suze, crvene igre Indijanaca. Tužaljke. Divlje ruže. Exorcizam. Cinčani zbor zvijezda u polukrug.
Brazgotine Svemira. Kruženje u krug. Tycho, zalogaj, voćna čađ. Zvečarka. Puževi Fenički. Rahle ulice, rastužen put. Grm gusjenica. Ozelenjele kolibe i rake. I opet: Fenički purpur.
Amfore, gluhom raži pune sve do vrha. Podzemaljsko. More = Perm. Djevičanski kontinent. Mumije koje svoje skidaju trake. Pluton. Transpluton. Augustinske noći. Ad usum Delphini. Pitija pomahnitalih usta. Himne. Uskipjelo materino mlijeko. Amfibije. Ozvučeni kosturi tvari. Adoracija. Vulkansko — neptunske spilje. The womb. Pod čađavo-crnim zaglavcima osame. Pšenica, ocrvenjena krvlju. Plodovi. Spodobe s Atlantide. Mega.
Mi stupamo na Mjesec. Brončani kandelabri. — Gnosis. — Kris = talinski. Decay. Koščani amuleti. Pa prodor Kršćanstva. Srebrena nečist laži. Crne kohorte, rascvali odrovi. Smrekovina. Ispražnjene cisterne. Aberacija. Spomenik ptica što lebdi. Okrunjen trnjem. Govor je Delphi (Novalis). Obsidian. Ostave. Onanija. Kržljavci. — L'amulette mystique.
Blijedoružičaste matematike. Slika mrtvaca na jednoj karti za igranje. Mravi u koroti. Jurte. Djevojka s krčagom pepela nad ledenoplavim izvorom. Blijedi lik večeri. Hal-kyonske igre, ocinčani bileti. Morbus lupus. Noćna opijanja riječi. O, čiste vokabule!
Oruđa. Sumporaste maske. Šatori zvijezda dišu. Sindbad. Imago. Plameni mak. Dvojnice iz bazge. Na šutljivu zidu. Humor amoeba. Hrastov gaj... Pašnjaci... Konjetina .. Kreč. Osjajene ribe u crnoj vrši. Zastor... providan. Groblje leptirova. Prije nego se potopio Neron.
Akustički monoliti. Zlatna mokraća Here. Progoni gondola. Pred-dorski. Drveni. Kosmopolis. Odvratna vika proroka. Odumrlo srebro. Stupovi (Hekataea) na raskršćima ulica. Baklje — aleje. Griješne štake oltara Žestokih sunaca izlazak. Muzika, prekrivena crvima. Sipke oranice. Zvonjavom najavljen Mislilac. Aoidoi. Imaginaran. Hybris. Razdrhtana građa stihova. Urne...iz njih za zvjezdanih noći izranjaju ruže. Epilepsija (George). Seoske architrave. Pod vjetrom još mlječasta raž. Sputum Ničeg. Lire. Dèsastre. Snijeg. Statičke drame. Spavači u raspadanju.
Menhir Čovječe! Naš galaktički jezik. Omamljene kripte. Altaj. Mabinogion. Katapulti. Glavno vrijeme rakova. Skrivačica: Gdje je carinski činovnik? Aiwaggeljo. Raznjihana ramena glečera. Ličinske sitne. Gušteri = strašila izmigolje iz somotnih zrcala. Tektonika. Grmljavina Hada. Vladalački duh, logicističke brigade. Na blijedim vodama sfinga.
Svakodnevnica = svaki dan. U čeličnim rukama. Po Pindaru. O, koščati Mjesece! Užareni nakovanj. Pupoljčasti kotači. Skeleti i segmenti. Iznenadne strukture. Otkosi. Beta-raspadanje. Vijenci, muspilli, frigijske kape. Izviranje svjetlosti. Jasikino lišće. Ogoljenja. Etruščanske vatre i u sami dan. Iredente seljaka. Kamenje = rune. Gladijatori i gladiole. Monastično. Zlatni vršilac crnu slamu vrše. Rak = magla. Jeka. Igra lepezom stvarnosti. Raspuknuti svodovi Svemira. Fantomi. Selo iz kojeg Mjesec istjeruju dalje toljagom. Vazda zeleni Syndromi. Luciferske igre Laterna magica Brijestovi. Molekula se zabavlja. Salambô.
Praelogika. Olanjenje. Pensée, Troja, Nadir., Azurne perike, erajski znaci. Akteri. Plavokose Mamelle. Najsumornijoj ženi ova pjesma. Umorstvo kao balsam.
Fauna i anti-fauna. Sauna. Iskrenje kose što strši. Žućkastoprugasta politika. Sve barke ovog svijeta. Topos. Serafinski automati, inflacione sestercije. Perina u smaragdnoj tinti.

KI PISCI
REBU

međunarodni skup pisaca — »Zagrebačke književne 100. Po tome kako su zamišljeni, ovogodišnji razgovori line pokušat ćemo iskoristiti prisutnost sudionika i Zagrebu pokrenula međunarodni časopis za književni što je Zagreb spreman da bude domaćin jednom ko Mihalić, čovjek koji bez sumnje najviše učinio da iraju.

šansa za našu kulturu da upozna tokove europskog prilika da europski pisci, ne po prvi put, upoznaju što patetično zovemo »baštinom«. Hrvatska je uvijek, pozna prave, duboke i iskrene poticaje. Provjeravanje bi biti prisutni u ovim razgovorima. Kao nikad dogrudnost i nacionalizam. Pisci prisutni u Zagrebu prisutni i pisci svih književnosti i narodnosti u Jugoprilike iskazati svoj sadržaj: slobodu i istinu.

pjesama stranih sudionika »Zagrebačkih književnih tavimo naše goste, no tu će dužnost izvršiti hrvatski

Bojažljivi djelići. Valentino. Makroskopija. Otac etar. Klasici Isočnih otoka. Donjosvjetska ljepota kimrijskih vojvoda. Fetišizam. Vukovi od krsitala. Gotička pobožnost, tratine zaborava. Luda mjesečina. Gospođa Holle. Ć Kosturi. Yggdrasil zasjenjuje sve.
Oruđa. . .

Preveo: Enver Čolaković

LÁSZLO NAGY (Madžarska)

POKLON

(Ajándék)

Nije istina da ne mogu biti smiona
moja usta za slatki govor kad me
rad tebe takva čežnja satire
da se sjeverna zvijezda uvrijeđeno
škrgućuć od moje glave okreće —
i evo, ako sam ja još ja
ako su krv i dah moj moji još
tad će ko vitorog jelen, božićno
kitnjasto pjesma k tebi krenuti.

Poklanjam ti bešumno trčanje
kroz otvorenu kapiju, poklanjam
ti opsjenu, jer sam lutkama-groznice
sunca što se stropoštava u snijeg
napunio čvornatih grana nož
i nisam o njeg prikačio revolver,
davno sam srušio svog bijesa cimer,
šaljem ti iz dobrog sjećanja kovane
nakite, poklanjam ti žile svog ljeta,
nadahnuća za divne zagrljaje vrele,
na velikoj ruži dlaku pudlice
i sa mog zemljotresom razorenog lica
još jedan pobjegli osmijeh.

Preveo: Enver Čolaković

BRIGITTE MENG (Švicarska)

CHOPIN I VINO

(Chopin und Wein)

Uvijek ima još veća samoća —
bijela krava što prelazi klimavu brv
dvoje ljudi koji se ne vole
uz čašu konjaka
u Rimu možda u Parizu
sjede u magli dima cigareta
pogled im staklen i krut
možda su se voljeli nekada
u sobi uz vino i Chopina
u njima je slomljeno slavujevo krilo
ribooko su se izgubili i zaboravili čak
uz jaki konjak uz jedan apsint
zgrušala se i stala u srcu im krv
vino i Chopin
a pod prozorom bučni Forsyhti.

Uvijek ima još veća samoća —

Mi letemo vijenac na kotač
okreće se okreće tiho i strašno
budućnost
za nama potonuli dvorac
u mjesečini jelen kupa rog
mrtav je grad
u kamenju kaldrme nestali koraci
posve neotopiv žila splet.

Mahovina je to
što siva urasta u nas
kišurina je to
što bučno kapljuca u nas
napustile su nas užarene noći
plač anđela je postao tih
mi začepljujemo uši
sanjarska kob legla je po nama.

Komada se ono što zovemo život
u stabla u grm
ima i stijena
i ljiljana ima
zlatoglavih ljiljana
ljiljana čežnje
vino i Chopin
prošlost se utornjuje u sive zidine
budućnosti
magnolije su se udavile u vlazi
na visoku crkvenom tornju lastino gnijezdo
mladi se rađaju mrtvi
prema kraju se trucka vrijeme
Vino i Chopin
u svemiru vjetar koji sve zamete.

Uvijek ima još veća samoća —

bijelo ptičije pero
obrise života riše
više ili manje zamagljeno
više ili manje pogođeno
u topli pijesak
večernjim suncem obasjan . . .

Preveo: Enver Čolaković

BASIL PAYNE (IRSKA)

GLEDATI OCA KAKO SE BRIJE

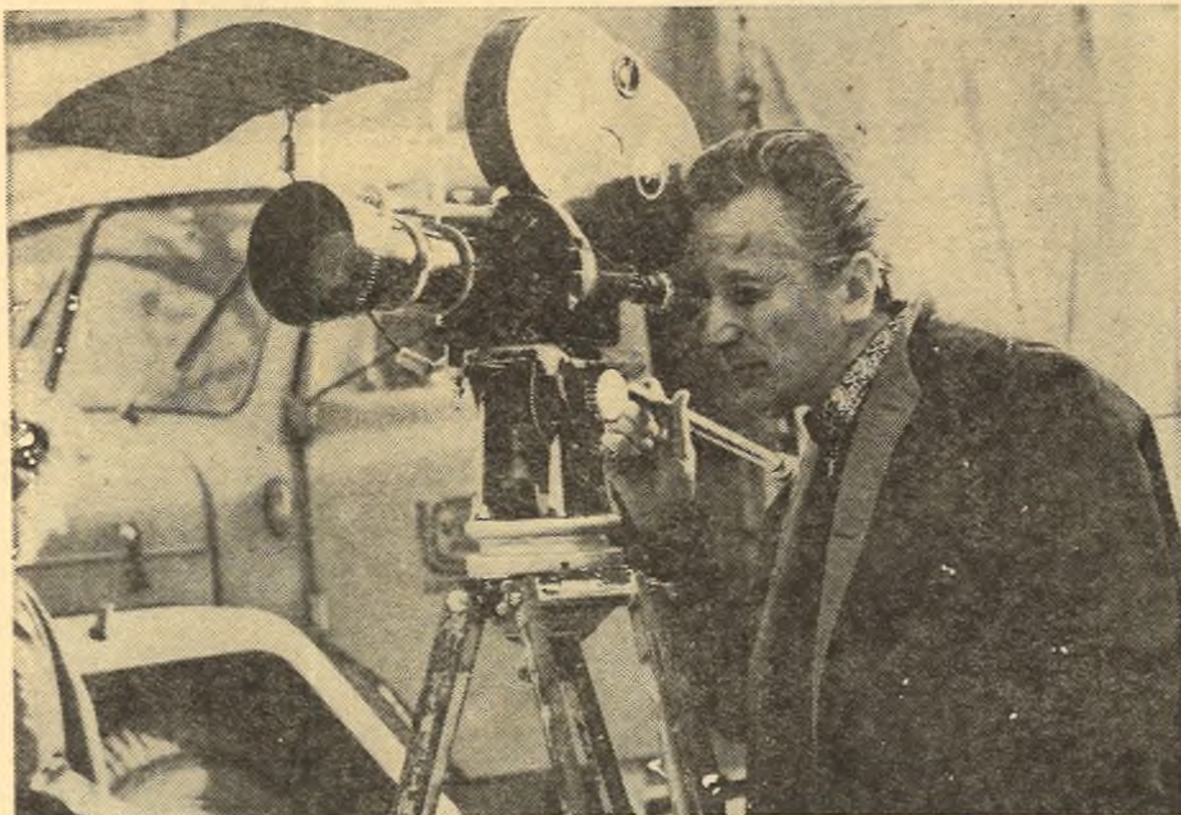
Gledati oca kako se u kuhinji brije
Pred napuklim zrcalom: to je bila moja četverogodišnja
najuzbudljivija točka
U inače dosadnom svakidašnjem kućnom ritualu.
Majka bi sjeckala luk, od ljutine bi joj iz sivih očiju
frcale suze,
Il bi sva zažagrena, crnom mašću premazivala štednjak;
Ono od čelika svjetlala finim smirkovim papirom.
Kasnije prala bi rublje u pocinčanoj kadi;
Škrobila pet-šest ovratnika u kupovnome škrobu
— Otac je pazio na se: tvrdi ovratnik, lepirica, podrezani
brci.
Gledajuć ga kako se brije u crijevima bi me steglo;
Od jeze bi mi se očne jabučice stvrdle; srce sve brže tuklo,
Zlohotni taj ocijelni koljač britva — a kad bi se samo
omako
Na tatinoj adamovoj jabuci. Da je odreže. Kvrc. Baš tako.
Što bi uradio ja? Istrčao po majku gdje stere rublje?
Pokupio je s poda; prilijepio opet na krvavi vrat?
Naravno to se nikad dogodilo nije: kako mi je naređeno
šuteć
Gledo bih ga kako pjenastu sapunicu grelji sa obraza,
Sa brade, s vrata — kako sam vješto — pa na koncu s grla.
Divno svakodnevno čudo. »A sada« (britva bi se sklopila
kvrcnuv)
»Majka te sigurno treba u dvorištu«.
— Zajednički smo eto opet nadmudrili nabrušenu prijetnju.
Otac je pri doručku umro (prirodnom smrću
U potvrdi mrtvozornika stoji). Moj električni brijač prede.
Mladi moj sin se tuži da na T. V. — u uzrokuje smetnje.

TONKO PETRASOV MAROVIĆ

IZ POEME »PUTANJE«

Pjesma među pjesmama
9
Sipi a podne
motrimo pomne
kaplje po moru
stisli smo se ispod nekih bogova nekog drevnog
kamenja sa likovima
kosa ti ko vijest od vina miriše
haljinu uz tijelo uspija ti oblik što se lako puši
oči mi opijajući
prvi put ne znamo što će nam ruke i smijemo se u
plavozelenobezsunca
u jasna usta neke pravedne zvijeri pri spavanju
čija smo tlapnja ti i ja u kobnoj njezi koju
višnji kotač sporo proslavlja
jedan se stakleni križ iz mora pomoli na leđima
goleme lijene ribe
a potom potone
sav zrak kao da se zlamenuje pregačom groma opasan
i spreman za neki veliki prirodin posao
ti uza me kao da je cvijet svih pripadanja ovdje
uza me i da mu drugdje nema mjesta ni mirisa
zato ne žurim, imanje i bitko zauvijek, ne uzimam
te i ne zapodijevam čak te niti ne dotičem iz
bojazni da ne prekim Kropljenje, beskraj ove
blagosti u besjedi
no odjednom sunce kroz oblak to učini
i dažd i tebe obujmi bolje
kao dante dodira
12
More bačeno na mačeve (more bačeno na mačeve, nemoguće
mi te izgovoriti)
daleko pred nama roni zrak pod zvijezde daleko za nama
božje kolje nabralo nam dah
zvonke voćke svemirske šušte sileno
sjaju plodovi
ruku žedni
vali muče
i nukaju
moć miriše od stroge mjere
grlim te visoko nebo nebo stide s godovima
ljubim te sve dogore i dotamo i najednom si mi što sâm
sebi nikad ne ispadoh
uza me prostrana po strani prostranija o promisli sa
obroncima
lijepa ko razbor stabala i s toliko umna vjetra
izvajana u svojim kretnjama blistaš lišćem prve
prilike što pada poput jeseni na moja ćutila i
moju pût kojom nitko ne hoda do tvoga daha
(ispletena s mojim u pletenicu)
listaš utiscima koji kradu hlad cesti mojoj u sparini
pod vranama zlatnih kostiju za perjem
činiš se il jesi klima sviju ispunjenja plima čuda
dopireš do grla toliko stvari
rasklapaš prostore poput libra cjelova
proljetiš me, ispovijedi pupova fina patnjo drveta
ti — lijepa kao pamet cvijeta iza zjene iza sna i tla
iza izričaja gdje dovodiš me tunelom gdje osjetim
se go i sapran smrću ko nerođen i svecijel u vrutku
oblika vazmena bit praznička neodjevena neopijena
i neobrukana bićem
ti — oblak snažan nevjerama grom u krletki
ti — žedno staklo svijeta okno i vrata veća od kuće
prozor u polju dveri za napolje
polje moje! — —
more
more što se baca na mač
more uhvaćeno za prsa gurano do brda more sa kojim se
jačam (gušam i grušam)
more koje bi me moglo pojesti, evo sad na, ali koje ima
dovoljno plemenitosti da me samo jednim svojim
bedrom plaši drugim potiče
more ravno svakom načinu a ipak samo jedan način i
jedini začin naukusna kozmosa
more
dlanom svoga zapljuskivanja prosijavaš i spravljaš
hljebove za moje prianjanje umorno od taženja
ljubavi
o gazdarice, nasiti me!
draga moja
slušaj slijedi ovo tapšanje
znaj i okupaj se
u kalup mora sebe izbori majstorska molitvo
i kad te ono tobom odlije tobom samom kad te usliši
izađi
dođi glasno mokra preko pijeska
dođi da te osušim od noćna kupanja
eto te o gotovosti već te vidim kako stupaš
gdje mi mora nosiš svojim tijelom: golost tvoja zri
u kapima što rukuju se s mjesecom
sažet stih hoda tvoga ispuni mi glavo okladama talasa
no u mraku ja se pravim ko da sunčam zebnju svoju ispod
sitna čika ko da djeljam zijev iz pjeva suha
ništa izvan ne odzvanja
prsnu tama — to je pala vjera sa neba u tvoju kosu
kad si došla
more bačeno na mačeve more bačeno na mačeve
1963 66.

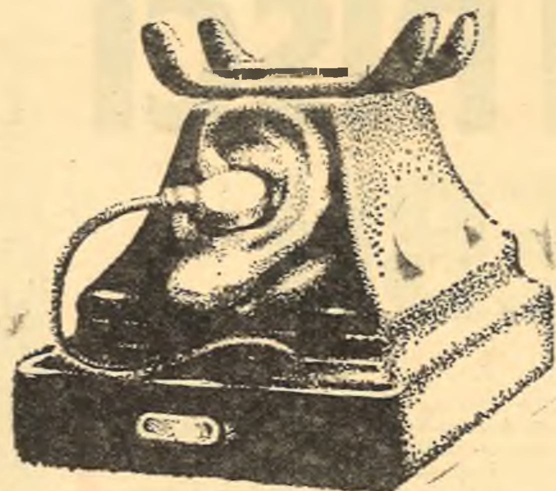
Priredio: Zlatko Markus

Unatoč krize koja iz temelja potresa strukture našeg kazališnog i filmskog života, anulira dosadašnja »sistemska rješenja« i dovodi u pitanje egzistenciju najuglednijih institucija, ipak rad na kazališnim i filmskim poslovima nije potpuno paraliziran. **Fadil Hadžić** kao stari iskusni zec izbjegao je sve stupice, u kojima su se zaglavili njegovi kolege, i već naveliko snima svoj novi (dvanaesti po redu) film: LOV NA JELENE. Naslov simbolično: sluti na odstrel.

U **Zagrebačkom kazalištu mladih**, poslije tridesetogodišnjeg progonstva sa zagrebačkih kazališnih dasaka, priprema se premijera ROMEA I GIULIETTE, u režiji **Petra Selema.** Taj događaj najavljuje da će biti netradicionalan (ako ni zbog čega drugog ono zbog prekrštenja imena glavne junakinje). Simbolika je i ovdje prisutna: ako je zaista u našim kazalištima redateljska epoha na zalazu (a poznato je da redatelji nikada nisu osobito voljeli tu Shakespeareovu ljubavnu quasi tragediju) »Romeo i Julija« očiti je znak pobjedničkog nastupa glumačkih želja i ideala.

Halo!
FRANJO PAULIK?

U četvrtak, 18. o. m. u premijeri »Prodana nevjesta« slavim svoju 30-godišnjicu rada u Hrvatskom narodnom kazalištu. Izabrao sam ulogu Vašeka, jer, mislim da mi ona najbolje leži, a s njom sam, konačno, obišao cijelu Europu. Radujem se toj predstavi jer će zaista biti lijepa. U ovih 30 godina ostao sam vjeran ovom dragom gradu i kazalištu u kojem sam započeo i u kojem ću završiti svoju karijeru.

Halo!
IRFAN HOROZOVIĆ?

»Borghesova djeca« i dalje kucaju i razbijaju začaranu opnu ove zbilje. Ljupki i, nadam se, već izumrli i pretpotopni Borghes neće imati ništa protiv. To su stvari koliko izvan njega i svega ostaloga, toliko u životu, dakle, literaturi. To je ono što se zbiva, a zbivanja su u najmanju ruku zgodna stvar. Naravno, htio sam reći da se uskoro pojavljuju moje »Talhe« rukopis podjednako nejasan i jasan meni, a kamoli tek onom prijatnom odnosu što se naziva odgovor literature životu, ili sve ostalo što je, bez sumnje, u svim mogućim podrazumijevajućim kontekstima ortodoksno dražesno.

Halo!
IVAN KOŽARIĆ?

Nastala je konsternacija u zagrebačkim likovnim krugovima kad je »Telegram« donio vijest da je **Mirko Vuco** izabran za glavnog arbitra na kulturno-financijskom planu Hrvatske. Recimo, ja kao član Savjeta ULUH-a, dakle najvišeg umjetničkog tijela, a tome nisam imao pojma.

Halo!
TOMISLAV SABLJAK?

Taman sam danas dobio knjigu »Teatar XX. stoljeća« u izdanju Matice hrvatske Split-Zagreb koju sam uredio i sastavio. To je prvi put da se na našem jeziku u jednoj knjizi objavljuju prikazi 76-orice teoretičara i praktičara kazališta o suvremenom teatru. Takvih je knjiga u svijetu tek nekoliko, ali i one su pretežno davale prvenstvo svojim nacionalnim teoretičarima, a posebno su bili zanemarivani slavenski autori. Ova knjiga obuhvaća sva najvažnija nacionalna područja i imena. Kuriozum je ove knjige nekoliko prikaza specijalno napisanih za ovo izdanje. Budući da se i sam bavim tekućom kritikom, svaki udarac kritike spremno dočekujem.

Halo!
VERONIKA KOVAČIĆ?

Ja imam strpljenja, i vremena imam, i volju, i lju-ba-vi.
Slobodan Šembera & Tom Durbešić.

Halo!
NEDJELJKO FABRIO?

Do kraja ove godine predajem Matici hrvatskoj u Zagrebu rukopis knjige mojih sabranih drama pod nazivom »Šest drama«. (Nije neskromno ako kažem da mnogo očekujem od te knjige.) Nešto kasnije predajem biblioteci »Kolo« novu zbirku novela i pripovijesti koja će se zvati »Nagrada«. Baš ovih dana izlazi u mom prijevodu poveća zbirka pripovjedaka Alberta Moravije »Raj«. Tu je onda još i svakidašnji posao: dramaturški rad na zagrebačkoj televiziji, uređivanje i vođenje smotre »Kamov«, bogato dopisivanje . . . i sve ono drugo što se odviše jednostavno zove **biti piscem.**

GOVORIM O TOLERANCIJI

Zanima me još kako to da se u Hrvatskoj neprestano prinose žrtve paljenice (s mirisima koji potiču têk) da bi ublažili srdžbu Olimpa. Oportunizam i kompromisi, to su neprestana šara naše politike.

Tko je jači, taj kvači. Da bi radio svoje, nisu mu potrebne riječi — kad ima u rukama i sukno i škare. Nama su preostajale riječi, a riječi mogu oni lako isprevrtati, ako nisu pošteni.

Što se događa onome tko se od zločinca brani? Vidjeli smo u mnogim situacijama u našoj povijesti kao u kakvu dokumentarnom filmu o gangsterima. Zločinac, otimač, grabljivac najviše se naljuti kad mu tko staje na put. On tada bijesni. Osobito je lukavih lopova najmilija obrana napad: držite lopova!

I prije »Deklaracije« (jer je do nje to iskustvo i dovelo), a pogotovu poslije nje, ovi su se zaključci mnogostruko potvrdili i danas se iz dana u dan potvrđuju.

Kad smo »Deklaracijom« tražili ono najprirodnije na svijetu i najlegalnije u Jugoslaviji, to jest da se uklone nejednaka i prisilna stanovišta, skočili su kao opareni neki krugovi i tako pokazali papke. Ne da mi nismo znali kakvi su, nego smo bar na humanističkom (ne izričito političkom) tlu, očekivali ako ništa drugo a ono barem »razumijevanje«. Glupo je reći razumijevanje, znam, jer se njihova ekscesna, izazivačka i agresivna reakcija osnivala na posebnu, njihovu razumijevanju stanovištu i »znanju« koje nam je odavna poznato kao srdžba vuka na janje koje muti vodu.

Sve bi to zajedno bilo sitno, iako ništa manje podlo. Kako bi se itko ozbiljan mogao baviti primitivnim i niskim podvalama, harangom, huškanjem dobrog dijela beogradskih novina pa zabadanja pojedinih beznačajnih ali utjecajnih osoba — kad se tu ne bi radilo o izrađenim namjerama koje, kako znamo, vode tome da vuk pojede janje.

Odakle tolika neutaživa mržnja. Odatle što ne žele dijaloga, pa ga i onemogućavaju. Onaj tko se navikao da lovi u blatu hegemonije taj u drugim okvirima ne može ni misliti. Taj ti za sebe ima posebnu logiku, a za sve ostale kako mu u kojemu času odgovara. Ne žaca se ishitrenih definicija naroda, nacije itd., krivotvorina, teorija *ad hoc*, iskrivljavanja i današnjih događaja, falsificiranja rečenica, napuhavanja smisla pojedinih članaka ili izjava i tako dalje.

Ne želim se nimalo braniti. Ne želim dokazivati da su Hrvati sudjelovali ravnopravno u ratu i dali boraca i žrtava kao i svi ostali narodi jer oni to jako dobro znadu, ali im nije u interesu da znadu. I oni koji hoće da nas svrstaju u »nacionalsocijaliste (reci mi da ti ne rečem) znadu jako dobro da ne govore istinu i da izmišljaju teoriju za svoje svrhe. Znam da oni koji udeseterostručuju broj ubijenih recimo u Jasenovcu, jednostrano, znadu dobro da je u tom logoru ubijeno daleko najviše Hrvata, ali oni hoće da unovče tuđu krv i potežu je za svoje nečiste svrhe. Ne zanimaju me ni krčamske tvrdnje kao što su one da, »Hrvati nemaju svog jezika«, a tako ni ono »ustaško« — suprotno tome: »Gdje su oni Vlasi, Grci i Srbi koji su došli u Hrvatsku tokom turskih ratova naučili jezik koji se ne govori u njihovoj staroj domovini?«, ili: »Hrvati nemaju svoje kulture«, a tako ni tome suprotna: »Od Dositeja pa do Desnice svi su srpski pisci Vlasi ili Grci ili: »Hrvati su izgubili rat pa što imaju da traže (što se naširoko govori)«, ili suprotno: »Sve su ratove za Srbe izvojevali drugi«, ili: »Hrvati nisu narod«, i tako dalje i tomu slično. Ne zanimaju me takve tvrdnje ili »dokazi« jer znam da ne dolaze od ljudi visoka morala i znanja, a znam da se takvim izjavama ništa ne dokazuje. Znam da bi uzalud bilo, recimo, dokazivati da u »Dalmaciji« među pravoslavnima nema ni dvadeset posto Srba, nego da su to većinom Vlasi ili Grci, jer to ne bi moglo utjecati na nacionalnu opredijeljenost toga naroda kao što ne bi moglo promijeniti ništa u mom osobnom nacionalnom uvjerenju i osjećaju kad bi tko dokazao da mi je pradjed došao iz Italije.

Takvi razgovori vode u neljudske odnose. Ništa se tim tvrdnjama ne dokazuje onome tko logično, u vremenu i čovječno u sadržaju misli. Tim se tvrdnjama može nahuškati, može se pokvariti čovjeka, uvući ga u krive i zle težnje pa ga mobilizirati za zlodjela, što se i događa.

Ne kažem da se u objektivnoj znanosti ne može govoriti o sastavu i kretanjima naroda u povijesti i da takve spoznaje ne mogu pridonijeti mirnu i staloženu razgovoru o stanovištima i daljem oblikovanju kulturnih skupina odnosno naroda.

Moram priznati da me danas i ovdje zanima više omjer snaga koje zastupaju kakvo stanovište. Ne kao informacija, nego kao konstatacija. Tu odmah uklapam i ovo: kako to da se na humanističkom planu, recimo u književnosti i znanosti, ne javlja više pripadnika drugih narodnosti da skoče u obranu legitimnih i ljudskih prava jednoga potlačenoga naroda? To smatram jako simptomatičnim za razvoj i sudbinu ove naše zajednice.

Još me zanima i to: kako da se svi naši propisi, zakoni, pa i Ustav može samovoljno — i sa službene strane — i tumačiti i ne poštovati?

Ne mislim tu kada pojedine sitne dušice zabranjuju u pojedinim gradovima ili selima da se osnuje pododbor Matice hrvatske, ili kad milicionari ocjenjuju koje su pjesme »šovinističke«, pa premlaćuju ljude koji pjevaju ili koji izvikuju naslove hrvatskih izdanja novina, ili ona tipična haranga protiv Hrvoja Šošića u Sisku, i tako dalje — jer je o nasilju nad Hrvatima u ovoj zemlji, gotovo nezapamćenu u čitavoj našoj povijesti, bilo govoreno tu i tamo i papci su se pojavljivali tokom ovo decenija što smo u novoj državi. Nego me zanima u kolikoj mjeri stanovišta koja smo proklamirali i koja neprestano propovijedamo barem što se tiče inozemstva, ne mogu da počnu dominirati u našoj vlastitoj političkoj praksi.

Poslužit ću se najdrastičnijim primjerom, onim koji je prisutan u našoj dnevnoj raspravi.

U prvom članku Ustava govori se: »Narodi Jugoslavije, polazeći od prava na samoopredjeljenje, uključujući i pravo na otcjepljenje, na osnovi zajedničke borbe... ujedinili su se u saveznu republiku...« Možda nemam pravo kada mislim da je tim rečeno da bi se moglo dogoditi da kojemu narodu ne odgovara ovakva zajednica, pa mu u tom slučaju Ustav daje pravo da se odcijepi i osnuje svoju vlastitu državu. A ako imam pravo, pitam se: zašto naši političari u službenim nastupima mnogo skromnije zahtjeve od ovoga navedenoga ocjenjuju kao »separatizam«, upotrebljavajući tu riječ kao pogrdu, te podižu harangu protiv ljudi koji se pošteno u skladu sa socijalističkim idejama i humano odupiru nasrtajima političkih i ekonomskih špekulanata?

Zanima me još kako to da se u Hrvatskoj neprestano prinose žrtve paljenice (s mirisima koji potiču têk) da bi ublažili srdžbu Olimpa. Oportunizam i kompromisi, to su neprestana šara naše politike. Istina je da je taj oportunizam i da su ti kompromisi više loš znak za taj Olimp i za njegovu ideologiju, ali je značajan i za neke ljude u Hrvatskoj. Kako se mogu protumačiti one formulacije u nacrtu Ustava o narodnosti i o jeziku, kad je sasvim logično — i gledano povijesno i gledano socijalistički i državnički — da ne možemo i u svom Ustavu biti oportunisti, a praviti kompromise i samo jedan narod ostaviti da nema svoga suvereniteta i svoga osnovnoga obilježja.

Znam da je naša sredina primitivna i da ta primitivnost dopire do samih vrhova uprave (to nam pokazuje i sistem mišljenja, recimo druga Grbića, Bulata, Dragosavca, pa nekih jezičnih mudraca iz Novoga Sada, čija je logika isto tako priređena na poseban način); znam da neke stvari ljudi ne mogu shvatiti, i to baš one najpotrebnije, najnaprednije i najljudskije; znam da neki ljudi ne mogu misliti u drugim kategorijama nego u kategorijama svojega osobnoga interesa, i tako dalje, — ali mislim da bismo na svakom mjestu morali odmah skočiti da suzbijemo i razgolimo licemjerje koje lukavo objašnjava svijet, opet za svoju upotrebu, a ne radi ništa da taj svijet promijeni. Kad prebrodimo svoje licemjerje, možda će biti i za nas smisla u »slobodi«, možda bismo i mi Hrvati mogli da u ovoj zemlji nađemo smisla za svoj opstanak kao kulturni oblik koji u svjetskoj kulturi nalazi svoje mjesto. Ne mogu dopustiti da tvrde kako u Hrvatskoj ima nazadnih snaga, snaga koje bi zlo mislile bilo kojemu narodu; ne mogu dopustiti takve klevete i mene kao pisca vrijeda blato u kojemu cvate cvijeće zla koje prijeti svemu što je dobro i plemenito i onome što vodi ljude u dobru ljubeznu, plemenitu, sadržajnu nadu.

Oprostite mi što topovima pucam u vrapce!

Vjekoslav Kaleb

O NALIČJU KRIZE HRVATSKOG GLUMIŠTA

Kazalište ima dva lica, jer je dvojnost sadržana u srži kazališnog bića. Dvojna se priroda kazališta očituje već i u osnovnom arhitektonskom rasporedu kazališne zgrade. Pri jednostranom pseudo-estetičkom razmatranju fenomena kazališta misli se da je pozornička rampa razmeđe te dvojnosti, budući da ona razdvaja pozornicu od gledališta. Pozornica i gledalište, međutim, tvore jednu jedinstvenu cjelinu i njihov međusobni odnos pokazuje tek prvo lice kazališne dvojnosti: to je lice kazališne umjetnosti. Drugi dio kazališnog zdanja smješten je iza leđa pozornice, gdje je izgrađena čitava kuća koja se sastoji od glumačkih garderoba, pokusnih dvorana, upravno-administrativnih soba, sobičaka, hodnika (tako važnih za kazališnu kritiku!), zatim krojačnica i češljaonica te svih ostalih radionica što sačinjavaju tehnički pogon kazališta. U tom dijelu kazališne zgrade obitava i radi zajednica ljudi koji pripremaju kazališne predstave. To je drugo lice kazališta, njegov organizaciono — radni trakt, po kojemu je kazalište cijela mala komuna, prava država u malom (nažalost ne Platonova!).

Promotrimo li pomnije strukturu bilo kojeg kazališnog organizma primijetit ćemo, doista, da on predstavlja umanjenu (ali u toliko izoštreniju) sliku, koja vjerno reproducira oblike velikog društvenog ustrojstva. Pozornica je u svakom slučaju u sredini, u njegovu srcu, i po arhitektonskom rasporedu i po bitnoj ulozi što je igra u životu kazališta. Postavljena između prostora **gledališta** i prostora **organizacije**, ona je središnji prostor kazališta, žarišno sabiralište silnica što na nju prodiru iz obaju krila kazališne zgrade. Pozornica je zajednički prostorni i duhovni nazivnik kazališne dvojnosti.

Kazalište nam, prema tome, ne prikazuje na pozornici samo estetski sažetak životnog makrokozmosa, već je u kazališnoj igri na pozornici prisutan i duh njegove organizacione strukture, koja sama po sebi predstavlja svojevrsni mikro-model socijalne, političke, ekonomske i nacionalne strukture u kojoj kazalište postoji i djeluje. Kada bi političari, sociolozi i ekonomisti bolje poznavali bit kazališta i estetsko društvenu dvojnost njegove prirode, oni bi na živućem modelu njegovih predstava i organizacije mogli dijagnosticirati simptome svih političkih, socijalnih i ekonomskih deformacija društva. Zbog svoje dvostruke prirode kazalište je neobično osjetljiv seizmograf, koji vrlo precizno registrira sve društvene potrese na tlu jedne zemlje.

Glumac i režiser umiru zajedno

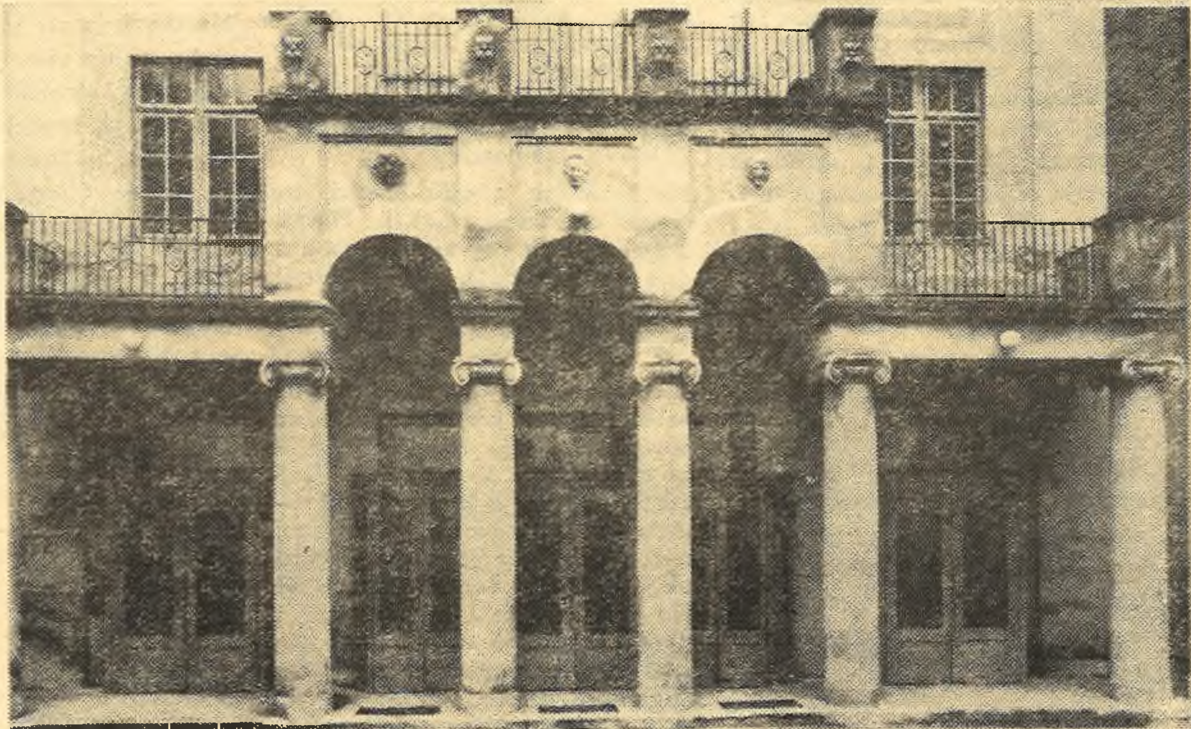
U trajnim krizama kazališta umni bi državnik, stoga, veoma lako mogao prepoznati tešku krizu zemlje i naroda kojim upravlja. Ne bi ga mogla primiriti ni zadovoljiti demagoška povika praznoglavih novinskih brbljavaca, jer bi kao pravi pametan vladar u toj buci razaznao napukli glas ulizivačke državotvorne »kritike«. Vidio bi (kad bi znao!), da nikada u povijesti kazališta, pa ni danas, u suvremenim kazalištima istoka i zapada, uzrok kazališne krize nije bio — niti jeste! — u sukobu glumaca i režisera, budući da su oni tek dva lica jedinstvene (iako u sebi, **dvojne!**) stvaralačke ličnosti. U koliko pak takav sukob uistinu postoji, onda je hrvatsko glumište u smrtnoj opasnosti, jer glumac i režiser umiru zajedno, kao sijamski blizanci zajedničke majke Thalije.

Ali sudeći po svemu što se zbiva posljednjih godina, pričinja se da je ipak tako, zar ne?! Svake jeseni **redovito** (!) — u vrijeme što prethodi raspodjeli novčanih »potpora« kulturnim ustanovama (?) — izbijaju u našim kazalištima svađe, pobune i raznovrsne krize većih ili manjih razmjera. Revolveraško-pornografska štampa što u nas buja i cvate (također posljednjih nekoliko godina!), jednako kao i zvanični tisak (koji je sa stajališta duha također revolveraški) uporno izvještavaju javnost o »bitnom« aspektu tih kriza, pokušavajući prikazati psihološke posljedice subjektivnih sukoba kao materijalne uzroke objektivnog stanja u našim kazališnim institucijama. U amoralnoj plitkoći duha kida se lanac uzročno-posljedičnih karika i one se počinju bezglavo okretati na površinskoj razini našeg demokratskog i samoupravnog »ringlšpila«, koji je, nažalost, vlasništvo jugoslavenskog putujućeg »REEXPORT-CIRCUSA«. Repertoar, plaće, glumci, kritika — režiseri, vlast, film i politika — televizija, reklama, dohodak, estetika — bodovanje, samoupravljanje, pornografija i etika — i td... i td.... U tom cirkuskom kolopletu pojmova vrlo se smišljeno i podlo izbjegava svaki pokušaj spiralnog spuštanja i racionalnog sužavanja kruga sa ciljem da se prodre do samog korjena osovine, koja bi po najnormalnijoj ljudskoj logici ipak morala negdje (?) postojati u ovoj kaotičnoj vrtnji. Ima, naime, u tom sveopćem ludilu i bezakonju neke »lude« metode, po kojoj se uporno i sistematski (da ne kažem sistemski!) izbjegava suočenje s neugodnim i ružnim činjenicama, koje su prvenstveno **materijalne** prirode, te iziskuju **materijalističku** (teoretsku, dakako!) interpretaciju. Čitav taj cirkusantski vrtlog počinje neodoljivo podsjećati na majmunski »salto mortale«, kada su sve vrijednosti duha prisiljene da izvrše samoubojstvo obrnutim dijalektičkim skokom — iz kvaliteta natrag u kvantitet! U istočnoj varijanti taj se fenomen skraćuje u psovačku skraćenicu U — P — M, koja je u našoj ublaženoj zapadnoj varijanti tek »naučna« kratica za U(nutarnja) P(rotuslovlja) M(aterijalizma).

Samoupravni kirurški zahvat obavljen mesarskom vještinom

Ako, dakle, odbacimo bulevarsku metaforiku dnevnoga tiska, koji nam krizu hrvatskoga glumišta prikazuje kao bračnu svađu i neslogu glumaca i redatelja, pa se umjesto površne i tašte kazališne polemike upustimo u razumno razmatranje najosnovnijih činjenica u životu i radu naših kazališta, vidjet ćemo da je organizaciono-radni trakt hrvatskih kazališnih ustanova potkopan unutarnjim proturječjima, tipičnim za čitavo današnje društveno ustrojstvo. Institucija našega kazališta organizirana je još uvijek na administrativnim etatističkim osnovama centralističkog tipa, u koje su potpuno formalno i mehanički preneseni i ugrađeni organi naših samoupravnih struktura. Na živućem organizmu našega kazališta izvedena je nestručna diletantska transplantacija najvitalnijih organa, a da pri tom nije ništa učinjeno da se prethodno izmijeni opće stanje organizma, da se ozbiljno i postupno prestruktuira cjelokupna institucionalna anatomija, kako bi organizam mogao uspješno funkcionirati kada u njemu prorade novi samoupravni organi, koji su po svojoj biološkoj konstituciji bitno suprotni birokratskoj etatističkoj institucionalnosti. Samoupravni kirurški zahvat na organizmu našega kazališta obavljen je upravo mesarskom vještinom (a i s mesarskim sklapelom) sudeći po teškim kriznim posljedicama koje proživljava naše umiruće kazalište. Niti je operacija uspjela, niti pacijent umro: to je naša vjekovna situacija!

B. Violić: Ovo je optužba! Ali ona je izrečena u težnji za preporodom hrvatskog kazališta. Amandmanimo se, stoga, ćorava posla!

Dramsko kazalište Gavella u Zagrebu (s lica)

Kao preživjela budžetska ustanova hrvatsko je kazalište osuđeno da životari i djeluje u tržnim robno-novčanim uvjetima tipičnog potrošačkoga društva. Njegova apsurdna i preživjela organizacija (budući da je poslije »stručne« samoupravne operacije ostalo teški invalid!) čini ga potpuno neotpornim i nesposobnim da se odupre gospodarskoj stihiji što je po načelima reeksporterske kapitalističke akumulacije zahvatila naše socijalističko društvo. Oba krila naše kazališne institucije podjednako su napadnuta primitivističkom agresijom potrošačke baze i njene malograđanske »duhovne« nadgradnje. Kič, pornografija i zabavnjaštvo bezočno i otvoreno ugrožavaju **estetsko** krilo našeg kazališnog zdanja dok devizni režim, inflacija i prvobitna akumulacija podmuklo i nezadrživo potkopavaju njegov **organizaciono-radni** trakt. U takvim društvenim (ne)prilikama i s takvom neprimjerenom organizacionom strukturom, budžetska sredstva zajednice (tzv. dotacije) neće nikada biti dovoljno velika da našim kazališnim ustanovama omoguće normalan život i rad. Žalosno je da to ne uviđaju (ne)odgovorni drugovi, drugovi koji su zaduženi »po pítanju i pītanju kulture«. Prema akcenatskom sistemu hrvatskog jezika prava »pítanja« kulture su dugoročna, i trebala bi biti uzlazna, dok je njeno budžetsko »pītanje« brzo, kratkotrajno i očito sve silaznije i silaznije, te prijeti da će se spustiti do muklosti neartikuliranih konsonanata.

Bilo bi, međutim, opasno i pogubno na temelju ove tužne i beznadne dijagnoze zaključiti kako bi u ovom tekšom i sudbonosnom trenuku trebalo potražiti izlaz u razaranju naših kazališnih institucija. Takvi prijedlozi već postoje i oni se javljaju kao posljedica surove i sirove logike najprimitivnijeg šumskog gospodarenja, koje ništa ne umije smisliti izvan dviju krajnje suprotnih i drastičnih odluka: ili šumu saditi, ili šumu paliti. Naše kazališne ustanove, kao i sve kulturne institucije hrvatskog naroda, potrebno je čuvati kao oči u glavi. U hladnoj bezobzirnosti i mračnoj neukosti balkanskog divljaštva one su jedina svijetla i topla ognjišta duha, one su spomenici i rasadišta najvrijednijih tekovina naše nacionalne kulture, one su izraz, dokaz i nada našeg nacionalnog identiteta, sveti mostovi naše stvaralačke vjere koji spajaju i povezuju prošlost i budućnost hrvatske duhovne države. Ne smijemo, stoga, dozvoliti da bilo tko i na bilo koji način dovede u pitanje opstanak naših kulturni institucija, među koje spadaju i naša jadna, siromašna i malobrojna kazališta. (Sjetimo se samo sudbine Kinoteke u Zagrebu!). Nad ustanovom hrvatskog kazališta treba neprekidno bdjeti, čuvati je i njegovati. Treba osluškivati bilo života i pomno pratiti sve gospodarske i političke promjene u društvu, da bi se u skladu s tim promjenama moglo i znalo **izmijeniti** (!) postojeću organizaciju i strukturu zastarjele kazališne institucije. To je pravi smisao i bit svakog preporoda, koji ne pretpostavlja uništenje i smrt (što su temeljne značajke revolucije), već rađanje novih oblika života u starom, iznemoglom krilu.

U siromašnom i neprosvijećenom narodu- nije moguće održavati nijednu kulturnu ustanovu bez novčane potpore društva, zato što takav narod nema kupovne moći da posjeduje kulturna dobra, niti razvijene potrebe da zatraži duhovnu hranu. Potrebno je, stoga, svaku kulturnu ustanovu organizirati tako da se novac koji zajednica u nju ulaže, na najefikasniji način preobrati u kulturne vrednote naroda. Reorganizaciju, koju bi **najhitnije** trebalo provesti u našim kazališnim institucijama, trebalo bi, prema tome, povjeriti samoupravnim kirurzima, a ne birokratskim mesarima. To je, dakako, političko pitanje, ali ne smijemo smetnuti s uma da je u političkoj ekonomiji jednako kao i u kulturi, politika tek atribuirani pridjev, te da zdrava rješenja treba tražiti u biti i prirodi same imenice.

Epileptični dinar — glavni regulator života

Naša kazališna institucija u ovom se trenutku društvenog života održava kao teški bogalj, koji samoga sebe uništava vlastitim djelovanjem. Apsurdna i u sebi kontradiktorna birokratsko-samoupravna organizacija dovela ga je u situaciju da u postojećem potrošačkom društvu postupa kao »krvnik samoga sebe«. Oskudna budžetska sredstva kojima ga pita osiromašena i nedarežljiva majka tako se neefikasno raspodjeljuju u njegovom bolesnom organizmu, da ga više iscrpljuju nego pothranjuju. Budući da kazališna ustanova nije i ne može biti »čardak ni na nebu ni na zemlji«, to znači da svi kazališni radnici (glumci, režiseri, tehničari i t.d.) žive i rade u našim konkretnim društvenim prilikama, gdje vladaju nesmiljeni tržni robno-novčani odnosi, u kojima je epileptični dinar glavni regulator života, što pokreće i koči svaku aktivnost.

U posljednjem desetljeću uporedo s djelovanjem kazališta u nas postoji film, a televizija je razvila neobično jaku i značajnu aktivnost, sa daleko najbrojnijim auditorijem. Ritam i način rada na filmu i televiziji se po svojoj prirodi bitno razlikuje od rada u kazalištu; oni su brži, jednostavniji i sažetiji u procesu produkcije, a za protuvrijednost nude proizvođaču neupordivo veću materijalnu naknadu. Osim toga, oni su maksimalnu reklamu omogućuju svojim suradnicima gledalište koje praktički pokriva teritorij cijele naše zemlje. Kad se, dakle, uopće ne bi radilo o materijalnom momentu, kazališni bi umjetniti po logici svoje profesije bili dužni prihvatiti umjetničku suradnju na filmu i televiziji. Ako se sada svemu tome pridometne ogromna financijska disproporcija što pored navedenih prednosti postoji kod konkurentskih medija u odnosu na kazalište, onda uzroci kazališne krize postaju jasni, neminovni i nezadrživi. Prosječni glumački honorar na televiziji (za 10-15 dana rada) kreće se u visini solidne glumačke plaće u kazalištu, dok veće uloge na filmu (oko mjesec dana rada) daleko nadilaze sveukupna godišnja glumčeva primanja. Ali nisu u pitanju samo glumci. Rad i suradnja izvan matične kazališne ustanove odnosi se jednako i na sve ostale kazališne radnike. Sve tehničke i zanatske službe u kazalištu plaćaju se izvan kazališta (u privredi, na primjer) dva do tri puta više. Oskudnim dotacijama i apsurdnom organizacijom kazalište nije u mogućnosti da se obrani od siline konkurentskog pritiska koji ga potresa do temelja. Ugroženi kazališni radnici (svih profesija podjednako!) pribjegavaju u toj situaciji jedinom mogućem lijeku; od posljedica mesarske »fuš« operacije, oni se liječe radom u »fušu«. Izbijajući klin klinom oni »spasavaju« svoje kazalište i sebe u njemu, produžavajući u stvari mučnu agoniju tog teškog bolesnika i odlažući dan njegove konačne propasti. U posljednjih deset godina, na primjer, godišnja produkcija u današnjem DK Gavella opala je sa 8-9 na 4-5 premijera, a da pri tom svi njegovi članovi (ne samo glumci!) rade 4-5 puta više. Nije, međutim, nikakva tajna i nije potrebno tražiti nikakav »visokoumni alibi« da bi se otkrilo gdje i što i zašto rade. Svi kazališni radnici nisu, naime, jalovci i nerotkinja, pa su prisiljeni reklamirati na televiziji paštetu da bi je mogli kupiti svojoj rođenoj djeci. A formalna mehanika nakaradnog »samoupravnog« stroja u ovom procesu pauperizacije kazališta služi tek kao nasmijana demokratska maska, koja prikriva očajničko lice iznurenog glumca-potrošača.

Režiseri DKG tri puta zločestiji od svojih kolega u HNK-u?

Ali »U(nutarnja) P(rotuslovlja) M(aterijalizma)« ne očituju se samo u odnosu između kazališta i njegovih konkurentskih medija, već ona na vrlo apsurdan način dolaze do izražaja i u odnosima među samim kazalištima. U DK Gavella (opet!) umjetnički ansambl ima 35 članova, dok ansambl drame HNK-a broji 45 članova. U DK Gavella igraju se dramske predstave svakog dana (osim ponedjeljkom), a ponekad i dva puta dnevno, dok u HNK-u mnogo veći ansambl igra tri puta manje, zato što je prisiljen(!) dijeliti istu pozornicu s ansamblom opere i baleta. Dovoljno je završiti osnovnu školu (prije Žankove reforme školstva, jasno!), pa da se izračuna kako je glumac u DK Gavella tri puta manje plaćen od svoga kolege u HNK-u (u koliko imaju jednaku — malu! — plaću), osim što glumac u HNK-u ima tri puta više slobodnog vremena za »slobodan« umjetnički rad u »fušu«. U našim novinskim interviewima imali smo, međutim, u nekoliko navrata prilike čitati o »estetskim« razlozima koji su ponukali neke glumce da iz DK Gavella pređu u HNK. Ili su, možda, režiseri (opet oni!) u DK Gavella tri puta zločestiji ljudi i lošiji umjetnici od svojih kolega u HNK-u?

Ovo su, razumije se, tek neki nasumce odabrani primjeri iz nepreglednog mora unutarnjih kontradikcija u koje nepovratno tonu ustanove hrvatskih kazališta. Vanjske posljedice »režiserske« opačine i nesposobnosti mogu se vrlo drastično zapaziti u našoj progresivnoj kulturnoprosvjetnoj politici, po kojoj je za posljednjih deset godina u neviđenoj kulturnoj i ekonomskoj progresiji zatvoreno šest kazališta u šest gradova SR Hrvatske: Zadar, Sisak, Bjelovar, Šibenik, Karlovac, Pula, dok su Split i Rijeka, vjerojatno zato što su najrazvijeniji industrijski i lučki gradovi na našem Jadranu, ostali bez kazališnog krova nad glavom. S druge strane, uporedo s progresivnom likvidacijom hrvatskih kazališnih ustanova, već dvadeset godina u Zagrebu postoji i djeluje Akademija za kazališnu umjetnost (od nedavno proširena filmskim odjelom) na kojoj svake godine diplomira oko 10-12 mladih glumaca i budućih 4-5 režisera koji će dati ostavke.

Hrvatski »paradoxe sur le comédiene«

Nije potrebno biti nikakav naročiti kulturni ni ekonomski stručnjak (poput onih što tako uspješno i **»bez ostavke«** režiraju ekonomsku i kulturnu politiku našega društva!), pa da se uoči apsurdna neodrživost ovakvoga stanja. Petnaest (ili čak devetnaest!) godina proveli smo u školskim klupama da se danas nađemo u položaju nemoćnih i nesposobnih tikvana, koji su pred čitavom javnošću okrivljeni kao »uvrijeđeni supružnici« zato što razaraju svoj kazališni brak. Ali ako već moramo prihvatiti usporedbu što nam je nudi naš senzacionalistički tisak, onda bismo mogli reći da je zahtjev za bračnom vjernošću žalosno-smiješan u jednom društvu koje nema morala i u kome su oba bračna druga (i glumac i režiser!) podjednako prisiljeni živjeti u promiskuitetu, ako žele sačuvati golu egzistenciju. Glumac ne može odnijeti domovinu na potplatima svojih cipela, jer je narodnim jezikom kazališne umjetnosti doživotno osuđen na svoju zemlju i svoj narod. A da smo imali više vrsnih »teoretičara« (ne samo u kazalištu!), i da smo ih htjeli više slušati, možda danas ne bismo imali toliko vrsnih »praktičara« na radu u SR Njemačkoj.

Ovako zbog korice kruha dolazi do apsurdne pobune glumačkog trbuha protiv vlastitog talenta i duha. Predstava »pobune naroda« spušta se s pozornice hrvatskoga glumišta u zadimljenu krčmu (kazališni buffet), koja je po trdiciji bila i ostala hrvatski pučki parlament, gdje se polupijano urlaju hrvatske budnice. Umjesto poetske pobune na pozornici odigrava se vodviljska parodija njene izvrnute slike u probavnom traktu organizacionog dijela kazališnog zdanja. U buffetu glumci psuju svoje pozorničke redatelje, umjesto da se na pozornici pobune protiv loših redatelja života. To je suvremeni hrvatski »parodoxe sur le comédien«. To je teška i sramotna posljedica pada hrvatskoga glumišta, to je naličje njegove krize, koja se odvija kao karikatura jednog MOGUĆEG, ali **neostvarenog** samoupravnog i humanog sistema.

Pitamo se: tko je režiser ove tužne i ružne predstave u kazalištu našega života, gdje je brat doveden u sitaucija da podigne ruku na brata, sin na oca, prevarena supruga na uvrijeđeog supružnika, glumac na redatelja? Najumniji, najbolji među najboljima, upadoše kao izbezumljena lica u zamku jedne groteskne farse, koja bi mogla postati i krvava!

Ako sam već pješak na šahovskoj ploči (koja je metaforičkom koincidencijom grb naroda u kome sam imao nesreću roditi se) onda usrdno molim sve one što sa mnom pokušavaju igrati šah, da barem nauče vući poteze i razlikovati figure. Jer ja sam pješak koji misli, i u svom pješačkom dostojanstvu ne mogu dozvoliti da me se jednom prisiljava da skakućem kao operetni »bijeli konj«, a drugi put da promijenim spol i postanem zločesta »crna kraljica«.

Ovo je optužba! Ali ona je izrečena u težnji za preporodom hrvatskog kazališta. Amandmanimo se, stoga, ćorava posla! S gorljivom nadom u bolja rješenja nemojmo odugovlačiti i čekati da požar spali posljednja ognjišta našega kazališta ili da trošni krov rasklimanog hrama hrvatske Thalije padne na naše usijane lakrdijaške glave.

BOŽIDAR VIOLIĆ

nepoštena inteligencija

I ti, Brute?

Dragi Teodore, Božidare, Boško-Brute, brate (ako dopuštate) što ste to od mene učinili u Vašoj batrahomiomahiji? Uveli ste me najprije kao glazbenika društvenih skandala, a odmah zatim (nadam se, samo zbog retoričke kadence) i kao Cezara Vaših brutto-snova! O »milozvučnoj muzičkoj pratnji« farizejskog molidara »Jugobanke« Vašem kazalištu govorio sam na drugome mjestu, no nemojte se zato žestiti na mene, jer ja sam radije, kao sveti Martin, svoj ogrtač poklonio Vašem prosjaku, nego da na njemu nosim lihvarsku reklamu. Od insenacije »Glorije« nisam, dakle, imao ni koristi ni zvona (Lotršćaka), pa sam, što se toga tiče, prilično čist, kao komični i tužni lik viteza od Manche.

No dosta o tom, jer što je nama »Jugobanka« il' što smo mi njoj, da toliko o njoj naklapamo. Zanimaju mene više Vaši snovi, jer tu mi se (ako nije šala) možda radi i o glavi. Vjerujem da ste, u Vašoj retoričkoj bravuri, htjeli više aludirati na bolji dio ojađene duše Brutove, u kojoj je bilo (držim se Shakespearea) i dosta ljubavi prema Cezaru, ali ste se odjednom, pri kraju rečenice, zavjerenički naljutili (što nije vrlina dobrog govorništva) na onog tamo izvjesnog Antonija (dakako, ne Isakovića), pa Vam je Cezar došao kao neki vinjak koji ste u bijesu trgnuli (bolje nego mač) premda Vi, a to znam, vinjak i slične gadosti ne pijete, nego vino kao i ja, zato Vas još više cijenim.

Ipak, nemojmo zbog našeg prijateljstva zanemariti i neka historijska fakta: i Brut je skupa s ostalima klao Cezara, pa, ma koliko laskavo, (đavo bi Vas znao?) ne sviđa mi se nimalo Vaše uspoređivanje sebe s Brutom, a mene s Cezarom.

Kažete da ste me sanjali svake noći kao Brut Cezara. Bilo bi za mene, možda, malo umirenje kad bih znao da li ste me sanjali prije ili poslije izvršenja »čina«? Ne zanima me to iz dramaturških razloga (brige me sad za dramaturgiju!) već naprosto iz razloga egzistencijalnih: da li da vrisnem »tu quoque« kad Vas ugledam s bodežom u Vašem snu, ili da Vam se, već zaklan, prikažem kao duh, kao što se, u Shakespearea, naravno, i Brutu prikazao duh Cezarov u budnom stanju, a ne u snu, što, u ostalom, za moju zlu sudbinu, nije od osobita značenja.

Ipak satisfakcija bi mi bila da Vam mogu, na Vaše pitanje »govori tko si« zlobno prišapnuti: »Žao duh tvoj, Brute«.

Ranko Marinković

PODLISTAK S PREDUMIŠLJAJEM (9)

OSTAVKE IZAZOVNE I... ZVONKE

Kiši. I vrijeme je južno, a mjesec — koje li poruge — studeni. Imenom izaziva, što li? Zvone negdje u razdražljivim, Novak bi rekao »južnim«, mislima tako neki Zvonimiri, Zvonarevići i zvonca kazališna . . . sad će se podići zastor, predstava samo što nije započela.

Da. Bit će da je to »to«. Vrijeme. Prenapregnuto od mijena, i brzina, i suvremenosti; posvuda sudari, nesporazumci, razdražljiva stanja, ostavke. Zapljuskuju nas poput valovlja, a nismo litice od iskona (gdje bi mi?!) pa da se opremo, nego tek krhke orahove ljuske pa plutamo i ne tonemo usprkos svim dobrim namjerama »dobrovoljnih spasilaca« što samo to čekaju.

I sve tako mislim (glavobolno, valjalo bi aspirin) o oblicima suradnje, o **međuljudskim odnosima**, kako se to u političkom rječniku lijepo imenuje, pa opet o tome kako netko reče: čim su **odnosi**, znači da nisu dobri, ta i tko bi o njima da su u redu; eto i nije suradnja, nego vrag zna što je zapravo. »Oblici« postoje, imaju svoje značenje i smisao, »cijenu vrijednosti«; jasno je, najkraće, što se hoće kad se spomenu. I onda, u neko doba, počinju nestajati. Odumiru ili tako nekako. I kad ih, znanih, zadugo nema i sviknemo se na nove samoodgovorne (da, divne li riječi!), javljaju se iznenada i neočekivani, ti oblici — a ipak drukčiji, novi. Izglačani. Dotjerani kao za premijeru u kazalištu.

(Ima pravo Slobodan Novak: **Sve te južne misli dođu usput, a da se i ne misli. Ne misli čovjek ništa, a opet, zapravo, misli ovo, pa misli ono . . . i tako.**)

Eto — ostavke. Ove su jeseni u modi kao oblici cipela ili dužina sukanja. Jednostavno — tras! i gotovo. Ja vama ostavku, a vi se samoupravno snalazite kako znate i možete. Ima da zvoni, nego što! Ima ih doduše i nehotičnih. Pojave se u nekom napisu ili govoru, imenujem ih da su to »ostavke na pamet« i dobro je što se ponekad objavljuju: bar znamo tko smo i kakvi smo. (Eto, to vam govorim: južne, glavobolne, zlobne primisli stalno su mi »navrh jezika«.) A valjalo bi zapravo o onima pravima, izazovnima i glasnima, jer one kolo vode.

Obrazloženja su vješto sročena, pa iako je sve to znano i mnogo puta ponavljano, doimlje se kao novo: nemogućnost djela, uvjeta za rad, nerazumijevanje okolice, ljudska glupost (ili bar kratka pamet), iscrpljeni osobni samoprijegor, dotrajalost nerava i nadasve briga. Briga za budućnost, za međuljudske odnose (Aha, Tu su!), za sudbinu našu ili tuđu, čovjeka ili umjetnosti, kratko skrb. I skrbnici, dakako, i patroni, i poltroni, i dušobrižnici, i tutori. Ostavka!!!

Uzbudi se dakle javnost, pa ta javnost Dražen ili javnost Marika oba-VJESNIK-uje i uznemiri (ustalom, vjerno i novinski vješto sročeno) svekoliko drugu javnost i preostaje nam samo da čitamo i uživamo. Saznat ćemo da je podnosilac ostavke postupio »nekorektno i diverzantski« ili ako nam se više sviđa, »da se ponašaju kao uvrijeđeni supružnici koji ne žele razgovarati sa ženom, ali donose kući prljavi veš na pranje«. I ne zna čovjek treba li se spremati za pravi partizanski rat ili je radni narod najjednostavnije željan ljubavi. (A onaj Zvonimir iz Sarajeva nije podnio ostavku iako je zanijekao hrvatsko ime u dvije stotine godina starom tekstu; bit će zato jerbo je riječ o tragovima starih — ne novih, na sarajevski način sročenih — kultura).

Kišica i dalje rominja. Baš fino, mislim; bit će, znači, struje, bit će televizije, a i što bismo bez svespasavajuće u sumorna, kasnojesenaka povečerja i tako, gledam kako novinar vješto slavoljubivo ispituje radnike »Ventilatora« kako žive i zašto se bune i gdje im je partijski sekretar, a oni mirno (kao — to se zna): »tu se negdje krije, u pozadini«, i crv sumnje, crvić bolje reći, vrta li vrta: Bože, hoće li i taj »pozadinac« dati ostavku;

I sve mislim tako — južno — kako je u velikim svjetovima ostavka ipak ponajčešće POIMANJE OSOBNE ODGOVORNOSTI ZA NEUSPJEH I PRIZNAVANJE PORAZA. Uljudan način da se sudruzima u zajedničkom djelu kaže: oprostite, ali i sam vidim da nisam sposoban. U nas je, nažalost, mnogo štošta drukčije nego u velikim svjetovima pa podnosiocu ostavke nije ni na kraj pameti tako nešto — da je on kriv. Krivi su uvijek ONI. Jedanput su »oni« vlast, drugi put neuka masa, u novije vrijeme »oni« su katkad i samoupravljači; uvijek se nađu neki »oni«. I bukne tako kriza u kazalištu, pišu se duga i preduga pisma, kao da je — kako reče jedan vrsni stari hrvatski kritik — ikada bilo dobra kazališta bez krize; savjetuju se savjetnici, potresa se »vascijeli« pedagoški zbor (i to baš u vrijeme slavlja i godišnjice, pomisilte!) i . . . I nitko da kaže: pa, drugovi moji dragi, i odstupiti valja znati časno. Najlakše je, ali ne i lijepo, nabacivati se krivnjom, a i blatom — na »druge«. Jer »oni« i »drugi« nisu krivi što si se u kolo hvatao kad je zasviralo. Prisjetimo se: skakuće onaj junak Novakov (opet njegov!) po nevidjelici — mora birati gdje da stane. »I biti biran«, ruga se autor, a ja stalno mislim: i od kamenja ako je, valja znati cijeniti. Jer neće kamenje biti krivo kad ti se noga strmekne u blato, zar ne?

I što mi preostaje nego se tješiti da će zimske bure odagnati južinu, pa ću lijepo preboljeti krize kazališne i opet uživati u dobroj predstavi; znati da ćemo i ubuduće jezik imenovati hrvatskim kako su ga od davnina zvali naši stari, i ni Zvoni-miri, ni Zvona-revići neće ga uspjeti zanijekati ma koliko zvonili. da ne kažem revali. A i to je utješno kad iza prozora kiši i kad čovjeka svladaju južne, crne primisli.

Duško Car

OBAVIJEST UREDNIŠTVA

U broju 25. »Hrvatskog tjednaka« najavili smo da će se kod kolportera našeg lista moći dobiti uplatnice s već odštampanim brojem žiro-računa sabirne akcije za izgradnju kazališta za djecu i mladež u Zagrebu.

DRAGI ČITAOCI !

ZATRAŽITE UPLATNICU KUPUJUĆI OVAJ BROJ TJEDNIKA !

POMOGNITE SVOJIM PRILOGOM DA U OVOME STOLJEĆU I U ZAGREBU BUDE SAGRAĐENA JEDNA KAZALIŠNA ZGRADA !

Prilozi se šalju općom uplatnicom putem pošte na žiro račun

301-3-2486

s oznakom: **ZAGREBAČKO KAZALIŠTE MLADIH — ZA IZGRADNJU ZGRADE**

OPATIJSKI KONCERTI ZA MODERNI ORKESTAR I DISKUSIJU

Jugoslavenska muzička tribina, Opatija, 1971.

Na koncerte **Jugoslavenske muzičke tiribine**, koja se svake jeseni održava u Opatiji, sigurno ne treba dolaziti s nestrpljenjem i zahtjevom kojim pristupamo običnim koncertima ili standardnim festivalima. Jer **Tribina** ne pretendira na sažetost jednog estetskog određenja niti na reprezentativnost: ona je jednostavno slika stanovitog stanja stvari, stanja u glazbenim stvaranjima nacionalnih kultura Jugoslavije, pa je i njezina ambicija prvenstveno dokumentarna. Koga to stanje zanima, taj će se naoružati zalihom vedrine i postojanosti, i dok ta zaliha bude trajala, izdržat će u dvoranama »Imperijala« i »Kvarnera«, a nagrada će za trud biti to što će od šezdesetak u živo izvedenih skladbi moći razlučiti pet ili deset koje bi možda još jednom vrijedilo čuti. Takav dokumentaristički napor očito ne pada teško posjetiocima Opatije, jer gotovo svi oni i sami sudjeluju u tom stanju o kojem se dokumentiraju: pretežno su to skladatelji, nastavnici glazbenih akademija, glazbenici ili mladi šegrti glazbenog umijeća, pa je nezamislivo da i najlošija skladba prođe bez pljeska, da odjekne i jedan glas protesta ili nezadovoljstva. Deviza bi mogla biti: svi smo mi sudionici.

Autor ovog zapisa stigao je u Opatiju tek na drugi dio **Tribine**, tako da je propustio neke skladbe o kojima se dosta pričalo: Sakačevu skladbu **Barasou** i Detonijevu **Grafiku IV.** Pa ipak, ono što je čuo zacijelo predstavlja približnu sliku jednog stanja stvari. A ta se slika mijenja tek u stanovitim pomacima: postoji nekoliko skladatelja »na špici« koji se trajno obnavljaju, snalaze u novim zbivanjima i koji, bez obzira kojem smjeru modernoga pripadali, uvijek pišu dobru glazbu. Njihov krug ostaje više-manje isti i tek se u sporim vremenskim razmacima od po nekoliko godina obnovi nekim novim imenom. U posljednja dva i pol dana Opatije taj su krug tvorili slovenski autor Primož Ramovš sa **Simfonijom med klavirjem in orkestrom i Signalima** za glasovir i ansambl, hrvatski skladatelj Branimir Sakač sa **Scenom za ansambl**, a blizu njihovoj razini mogli bismo još zamijetiti vojvođanskog autora Rudolfa Bručija s **Koncertom za klarinet i gudački orkestar** te Ivu Petrića s **Gravurama** za duhački trio. Ramovšova prva skladba, u kojoj su glasovir i orkestar tretirani kao ravnopravni partneri, povezuje klasični raspored dvaju brzih stavaka koji okružuju jedan polagani s modernim sonornostima, s modernim shvaćanjima odnošenja zvukovnih tijela; nije to dakle skladba ni posebno otkrivačka ni suviše originalna u svom izrazu, ali zaista dobro zvuči, a pogodna je da zadovolji dosta širok spektar ukusa. **Signali** istog autora govore o osnovno srodnoj preokupaciji, samo što se ovaj put glasoviru ne suprotstavlja veliki orkestar, već komorni ansambl u kojem oboa igra ulogu »signalizatora«; tkivo skladbe možda je manje dopadljivo, ali je zacijelo suptilnije.

Sakačeva **Scena** za komorni ansambl odaje stanovite odbljeske postvebernovske asketičnosti, tretira i pomicanje zvukova u prostoru. Ivo Petrič analizira zanimljive sukobe triju drvenih duhača, a Rudolf Bruči postupa vrlo zanimljivo s tonskim mogućnostima klarineta, podvrgava mu zvučanje komornog orkestra, ali nažalost podliježe i stanovitoj elokventnosti koja nipošto ne služi dobru cjeline.

Ostalo što sam čuo bijahu više ili manje skladbe bez kojih bi ovaj svijet, a zacijelo i njihovi autori, mogli lijepo živjeti, skladbe suvišne u svakom pogledu, skladbe često pristojne, čak i dotjerane za svoj mali nedjeljni izlazak, ali skladbe koje zaboravimo odmah ako su kratke, a koje pamtimo po zlu još nekoliko sati ako nas uspiju iritirati pretjeranom govorljivošću. Zabavno je bilo zamijetiti skladbe nastale ovih dana, koje jako žele biti moderne, a na vlas su slične onome što se pred sedam ili osam godina moglo čuti u Veneciji, u Varšavi ili na Biennalu. Zakašnjenja, zakašnjenja ...

Ove je godine **Tribina**, sustavnije nego dosad, željela da pomoću diskusijskog kluba spoji riječ o glazbi s njenim izvođenjem. Imajući u vidu činjenicu prisutnosti prilično brojnih stranih gostiju, izdavača, organizatora i muzikologa, diskusijski je klub mogao prerasti naša ranija jalova estetička natezanja i prerasti u zaista zanimljivu izmjenu mišljenja i informacija. Ta je mogućnost ostvarena tek djelomično.

Zapaženo je zanimljivo izlagianje dr. Dimitrija Stefanovića o staroj srpskoj glazbi, Akil Koci je informirao o glazbenom stvaralaštvu Albanaca u Jugoslaviji, a posebnom se vrijednošću odlikovalo predavanje Vladana Radovanovića i Paula Pignona o novoosnovanom beogradskom eksperimentalno-elektronskom studiju »Synthi 100«. Ono međutim što se čulo od stranih gostiju bilo je ispod minimuma intelektualne razine. Stanoviti gospodin Walter Maas, koji je, kako sam reče, po zanimanju trgovac tekstilom, pričao je o nizozemskoj zakladi »Gaudeamus« i pritom kao posebno zanimljivu činjenicu naveo da je neki nizozemski skladatelj kad je otišao u penziju dao sagraditi vilu u obliku koncertnog glasovira, i tu je onda ustanovljena spomenuta zaklada. Očito je da takvim predavačima, koje s glazbom vezuju samo dobre namjere, ne može biti mjesta na tribini koja pretendira na intelektualno dostojanstvo, a osim toga njihova pojavljivanja govore o našim još neprevladanim kompleksima provincijalnosti. Drugi prigovor diskusijskom klubu **Tribine** odnosio bi se na odsutnost bilo kakve teme vezane uz hrvatsku glazbenu prošlost ili sadašnjost. Ne bi naime trebalo propuštati ni jednu priliku da naše goste iz drugih jugoslavenskih republika i inozemstva upoznamo s temama iz hrvatske glazbene riznice i s problemima hrvatske zvukovne suvremenosti.

Petar Selem

LICE I NALIČJE

Šime Vučetić: Iza pozornice; RAZLOG, Zagreb 1971.

Upravo objelodanjena zbirka pjesama **Iza pozornice** ne predstavlja nikakav novi doprinos našoj predodžbi o pjesništvu Šime Vučetića i ne utječe bitno na njegovo mjesto u sklopu suvremene hrvatske poezije. Naime, ova pjesnička zbirka otkriva sve mane i sve vrline poetskog stvaralaštva ovog bizarnog i nediscipliniranog stvaraoca. S jedne strane ponovno otkrivamo nekritičnost izbora, a s druge snažnu odvažnost u bilježenju senzacija, odvažnost koja je sasvim nezavisna od onih kulturoloških mehanizama kočenja koji se javljaju kao obol tradiciji.

Šime Vučetić pjesnik je snažne impresije, u njegovim pjesmama sve vrvi od stvarnih ili imaginiranih senzacija; pjesnikova memorija nalik je poroznom tkivu koje upija sve ono što se zbiva na pozornici svijeta da bi se kasnije »izmiksano« pojavilo u novim sklopovima na unutrašnjem prosceniju pjesnikove uznemirene svijesti. Teško je otkriti demarkacionu liniju između viđenog i zamišljenog, između realnog i irealnog, jer Vučetić u svojim nediscipliniranim i razgovorno intoniranim stihovima snažno fovističke game i ne nastoji to dvoje odvojiti.

Najveći broj Vučetićevih pjesama izrasta ili se oslanja na slobodno poigravanje riječima, sudari kojih ponekad pokreću i dublja tektonska kretanja i onda odjednom otkrivaju nove prostore o kojima smo jedva znali da postoje. Kao učenik nadrealista Vučetić je u svoju poeziju unio slobodu imaginiranja; on nije zabrinut oko forme, jer je njegova poezija stvarana na jednom organičkom načelu. Ponekad se čini da je izvornost senzacija koje pokreću pjesnikovu imaginaciju veća no što smo skloni vjerovati da je može poezija prihvatiti, pogotovo ako je riječ o poeziji s naglašenim narativnim elementima.

Mislim da je Vučetićev naivni nadrealizam otvorio u hrvatskoj poeziji veliku brešu; on je mlađe pjesnike uvjerio da sve slobode nisu poročne, a upozorio je i na činjenicu da poezije može biti i onda kada je pjesnikov odnos prema jeziku pomalo ironičan i humorističan, o čemu svjedoči i pjesma **Fantazija o serenadi:**

»Dobra Ti večer, mila gospođo, drugarice vilo!
Je li vidiš mjesečinu, moje golo krilo?
Ovo ufanje što se divno razvilo?
Mene su Otela poslali iz novog hotela,
da Ti zapjevam Te deum do mila,
da zazvuči od pjesme Tvoja mila villa.«

Nedostaci su također već poznati iz ranijih Vučetićevih pjesničkih zbirki: na prvom mjestu istaknimo neujednačenost, nepromišljene improvizacije i površni rad na samim pjesmama. Pjesnikova spontanost kao da ne dopušta naknadnu racionalnu organizaciju; kao da pjesnik vjeruje da bi te intervencije uništile spontanost njegove imaginacije i slobodu izmišljanja, iako često upravo te slobode uništavaju onu vitalnu poetsku jezgru koja je u Vučetićevoj poeziji po mnogo čemu jedinstvena za cjelokupno novije hrvatsko pjesništvo.

Branimir Donat

RENDGENSKI SNIMAK JEDNOG GRADA

Ivo Maroević: SISAK, GRAD I GRADITELJSTVO; Matica Hrvatska, Sisak 1970.

Gradovi nemaju samo svoju povijest, oni imaju i svoju sudbinu. U njima se živi, ali i oni žive, rastu, obnavljaju se ili propadaju. Sisak je jedan od naših gradova kojih je sudbina neobična. Sve što se danas može u Sisku vidjeti podignuto je u posljednje dvije stotine godina, pa ipak njegova je mladost prividna. Na istom tom mjestu stoljećima je vrio život rimske i srednjovjekovne Siscije, glavnog grada rimske Panonije Savije, kasnije utvrđenog sjedišta ratobornog Ljudevita Posavskog. Mijenjala su se carstva, smjenjivale generacije, ali je Sisak, nazivan kroz dugi niz stoljeća različito: Segestica, Siscia, Siscium, Sissek, Zysek, Scitech, ili Zitech, ostao uvijek na istome mjestu. Kroz povijesne vrtloge, koji su svoj epicentar često imali baš u blizini Siska, održala se krhka nit života, ali se na mekom kupskom tlu nije održalo ništa od masivnih rimskih zdanja, hramova, spomenika, javnih zgrada, trgova, komunalnih uređaja i svega onoga što čini život jednog velikog i dobro opremljenog rimskog grada. Antička i srednjovjekovna Siscia ostala je pokopana (da li zauvijek?) ispod današnjeg Siska i zato se s pravom kaže za Sisak da je to grad nad gradom. Graditeljstvo Siska tema je Maroevićeve knjige. Ona je prema tome svojevrsna monografija o Sisku, no u njoj se ne govori o ljudima i događajima, nego o zgradama, ulicama, trgovima i urbanističkim zahvatima. Ona ne rekonstruira ono što je bilo, nego nas upoznaje s onim što je trajno prisutno u prostoru grada. Ona dakle nije ni povijest ni biografija, nego rendgenski snimak današnjeg Siska, koji hvata samo »kostur« grada, otkrivajući u genezi tog kostura različite faze i slojeve.

Nikad slobodan

S povijesno-umjetničkog stanovišta Sisak nije osobito privlačna tema. Povijest mu nije bila sklona, stoljećima je životario na periferiji velike carevine plavljen ratnim valovima koji su već prema vojnoj sreći dolazili čas s jedne, čas s druge strane. Najprije Turci, a zatim kobna Vojna krajina s granicom na Kupi koja je podijelila grad na dva dijela, civilni i vojni, s dvije uprave i dva zakona. Usto, Sisak nikada nije bio slobodan grad, pripadao je Kaptolu zagrebačkom (sve do 1851.) i s njim bio u neprekidnom sukobu jer je Kaptol čuvajući svoje privilegije ograničavao prava Siščana, a time i jači razvitak grada. Povoljniji izgledi za Sisak nastaju na početku XIX. stoljeća ekspanzijom žitne trgovine koja se odvija Savom i djelomice Kupom. Međutim, nagli priljev trgovačkog i spekulativnog kapitala nije mogao ubrizgati život gradu i nadomjestiti siromaštvo onih funkcija koje su neophodne za skladan urbani razvitak. Kroz čitavo XIX. stoljeće, a posebno nakon izgradnje željezničke veze sa Zagrebom 1862., Sisak se izgrađuje, širi, život pulsira, ali sve se ipak okreće oko luke, Sisak živi u njenoj sjeni, u sjeni trgovine, velikih skladišta i velikih unosnih poslova. Bogati trgovci, mahom doseljenici stranih prezimena, grade kuće i reprezentativne palače, stvaraju se prvi urbani potezi s izrazitim stilskim obilježjima poput onoga u Kranjčevićevoj ulici ili onoga nasuprot parku. U ovom razdoblju podiže se klasicistički Veliki kaptol, kuće Kotur, Welenreiter i Gliederer (s lijepim klasicističkim portalom), neostilske palače Gotthardi i Tuškan, zatim zgrade Vijećnice, kotarske uprave (D. Sunko) i suda, a na samom početku XX. stoljeća secesionističke kuće Strohmayerova, Freibergova i Popovićeva. Dodajmo k tome nekoliko sjajnih zdanja koja su, neopterećena kitnjastim stilskim dekorom sačuvala jednostavnu i otmjenu monumentalnost poput onih dviju kuća Mihelčićeve i Tomčeve s desne strane mosta — i to bi uglavnom bilo sve. Ostala arhitektura gubi se u anonimnoj osrednjosti tipičnoj za niži građanski stalež, koji gradi sebi dom prema svojim mogućnostima i potrebama, prema vlastitom ukusu, a nerijetko i u vlastitoj izvedbi. Zanimljivo je vidjeti da je i nakon stotinu godina intenzivne izgradnje Sisak još uvijek prizeman grad: prema popisu kuća koji je sastavljen 1903., tri četvrtine kuća u Sisku prizemnice su, a ostale su jednokatnice i dvokatnice. Skromno je to lice skromnog grada koji je stjecajem okolnosti imao više smisla za praktičnost nego za reprezentativnost.

Grad bez svojih papira

Takvoj je nereprezentativnoj temi Maroević posvetio dvogodišnji trud i knjigu. Izuzmemo li monografiju o Poreču profesora Preloga (1957.), koja je ipak imala unekoliko drugačiju namjenu, Maroevićevo je djelo bez presedana i bez uzora. Razumljivo je da je na tom poslu valjalo svladati niz problema tehničke, a i stručne naravi. Prvi i možda najteži bio je nedostatak dokumentacije. U ono zanosno postrevolucionarno doba, kada smo odlučno kidali sa svim ostacima »mračne prošlosti«, spaljen je i građevinski arhiv Siska. Teško je i s čovjekom kad ostane bez svojih papira, a ovdje je autor imao pred sobom ni više ni manje nego cijeli grad. (Napomenimo usput da je toj istoj vatri zamalo žrtvovan i građevinski arhiv Zagreba: već je bio natovaren na kamione, a spasio ga je jedan niži službenik koji je srećom sačuvao hladnu glavu i zdrav razum!). Prvi je zadatak autorov bio da rekonstruira faktično stanje i da ponovno uspostavi »rodoslovlje« grada, pa je tome zadatku morao podrediti i radnu metodu. Trebalo je najprije obaviti golem posao detaljne inventarizacije, a to znači arhitektonskog snimanja i fotografiranja svih zgrada, a zatim pomoću stilske analize, konstruktivnih osobitosti i škrtih podataka u arhivima i sjećanju stanovnika pokušati odrediti starost svake pojedine zgrade.

Ni jedan od ovih postupaka sam za sebe ne bi mogao dati valjani rezultat, jer je trgovački Sisak XIX. stoljeća tipičan provincijski gradić do kojega su odjeci velikih europskih stilova stizali oslabljeni sa zakašnjenjem, sukobljujući se s lokalnom tradicijom i stilskim derivatima ranijih epoha. Stilskom analizom dobiveni su horizontalni vremenski slojevi, a zatim su usporednom analizom tipičnih konstrukcija svodova i rasprostranjenosti tipova kuća pobliže određene grupacije u stilskim slojevima. Čvršća uporišta u povijesnom slijedu izgradnje daju sačuvani planovi grada: Fistrovićev regulacijski plan iz 1829., prva katastarska izmjera Siska 1862. s ucrtanim svim postojećim objektima, i plan Hanzlowskoga iz 1909. U njima je autor imao pouzdanu granicu sa **ante quem i post quem nom**, što mu je uvelike olakšalo razvrstavanje građevnog inventara.

Knjigom I. Maroevića nije samo zaključen jedan vrijedan napor, nego je i otvoreno nekoliko problema. Prvi se tiče metode kojom se autor poslužio. Ona je

za naše prilike nova, pa joj neke nedosljednosti, na primjer u razradi tipologije kuća, treba otpisati na »mladost« i autorovu dobru namjeru. U krajnjoj liniji ispravnost neke metode ne provjerava se nekim apstraktnim mjerilima, nego stvarnim rezultatom, a on je, nema sumnje, pozitivan. Maroević je od mnoštva nepoznanica stvorio pregledan mozaik graditelja povijesti Siska, njenih osnovnih značajki, njenih arhitektonskih dosega i njene tipološke razvedenosti. U pristupu povijesnom graditeljstvu — koje je u nas opterećeno arhivizmom — Maroević je silom prilika morao odabrati drugi put, a činjenica da je njime uspješno stigao do cilja mogla bi poslužiti kao koristan poticaj. Ova knjiga ima stoga šire značenje od teme kojom se bavi. Ako i ne pokazuje jedini mogući put, ona bar otvara mogućnost da se konačno priđe sustavnoj obradi ostalih naših pokrajinskih središta, koja su u mnogočemu dijelila sudbinu Siska. Na nama je da primjer i pouku ove knjige shvatimo onako kako je primjereno u ovom povjesnom trenutku i da konačno naše pokrajinske gradove i gradiće uvedemo u povijest hrvatske kulture.

Žarko Domljan

LEKSIKON ENCIKLOPEDIJSKIH ROGOVA ZA SVIJEĆU

Pod zvučnim i privlačnim imenom ENCIKLOPEDIJSKI LEKSIKON — MOZAIK ZNANJA gurnuo je stanoviti INTERPRES iz Beograda u bijeli svijet naširoko zasnovanu zamisao da se »leksikonski« — u »prvih« 28 tomova — obrade: i »nauka o spolnosti« i »domaćinstvo«, i »opštetehničko obrazovanje« i »svetski pisci i dela« i »društveno uređenje SFRJ« i »srpskohrvatski jezik«... a pod visokim autoritetom: predsjednika Srpske akademije nauka Velibora GLIGORIĆA (glavni redaktor za »društveno-humanističku« oblast), (bivšeg) rektora Beogradskog univerziteta DRAGIŠE IVANOVIĆA (gl. redaktor za »prirodno-matematičku« oblast) te »direktora« — profesora Zdenka ŠTAMBUKA i publicista Vladislava ILIĆA (»zamisao i ostvarenje — glavni urednik«). Dobili smo u ruke PETI tom od planiranih prvih 28, **posvećen povijesti.** Za 50 novih dinara, a u nakladi od 20.000 primjeraka, pred nama je — sudeći po leksikonu ISTORIJA — **potpuni promašaj: kriterij** u odabiranju jedinica nedefiniran je i problematičan; **netočnih** je podataka sviju vrsta i tipova više no što se dopušta korektorskih grešaka u dnevnoj novini; **stil** kojim je velik dio »leksikonskih jedinica« pisan odgovara prije pokušaju osnovnoškolske domaće zadaće; neka osnovna pravila leksikografskog rada poštovana su kao da je riječ o jelovniku, a ne o »enciklopedijskom leksikonu«; »ilustracije« su ispod svake razine; posebno pak, a to nas ovdje zanima jer se ova ISTORIJA »rastura« i u SR Hrvatskoj — **corpus hrvatske povijesti** na toliko mjesta obiluje netočnostima, svjesnim prešućivanjima, mistifikacijama i neistinama, dezinformacijama napokon, da bi trebalo ozbiljno razmisliti je li dopustivo da se njime služe, pogotovu školarci. Nažalost, i malo preciznijim listanjem ove ISTORIJE nabralo se toliko materijala da je potrebno ovo izdanje (leksikoni se u nas ne izdaju svaki dan!) potanko raščlaniti, notirajući ovaj »pothvat« kao svojevrsni potez »za obsjeniti prostotu«: kako sam to učinio u ovećem prikazu koji uskoro izlazi u broju 4 časopisa »Dubrovnik«, na ovom mjestu izvještavam tek o **malom dijelu** onih pribilješki koje su učinjene na marginama ovog leksikona.

VELIKI MOGULI KAO MONGOLI

U **Predgovoru** potpisani »Pisci« (sve odreda profesori univerziteta i drugi iz Beograda) nisu doduše izložili osnovna načela svojega pristupa i rada, ali nešto ipak kazaše: da su napustili »zastarela shvatanja onog što sačinjava sadržinu istorije« (tj. samo podatke o »političkim, diplomatskim i ratnim poduhvatima«), no kako u ostalih 27 tomova ima mnogo toga što »velikim delom pripada istoriji, pisci ove knjige bez bojazni su ograničili njenu sadržinu na političku i društveno-ekonomsku istoriju«.

Po tom kriteriju, doduše ne posve jasnom, našao se u leksikonu i veći broj grčko-rimskih bogova i junaka (od Afrodite do Ahileja i Aresa do Apolona), možda i zato što pisci rekoše da su »od drugih podataka« (kojih drugih?) dali tek ono »što je bilo od neposrednijeg značaja za društvena i politička zbivanja« (Predgovor). No kako u Leksikonu uz Ahileja nismo našli npr. i **Ajanta**, moramo prosuditi da je **Ahilej**, za razliku od **Ajanta** bio od »neposrednijeg značaja za društvena i politička zbivanja«.

Pisci Leksikona posve ispravno kažu da nema enciklopedije koja može svakog zadovoljiti; pitanje je međutim može li zadovoljiti npr. postupak u kome se **Veliki mogul** AKBAR, istaknuta ličnost indijske povijesti, u ovom leksikonu pretvorio u MONGOLSKOG CARA? Ako su se pisci ove knjige također našli pred teškoćom »da se na manje prostora kaže što više«, to vjerojatno nije razlog da se na primjer o BAROKU napiše i ovo:

»Duhovni izvor baroka je kat. protivreformacija koja je želela da pomoć uznemirenih likovnih formi i raskošnog izraza veze vernike za crkvu . . .«

Pisci Leksikona traže »dobronamernu snalažljivost«, ali se ni uz najbolju volju ne mogu snaći u jedinici koja govori o BOURBONIMA, a u njoj se na jednom mjestu sabilo mnogo toga čime Leksikon obiluje: saznajemo da je to francuska dinastija koja je **»poreklom iz X. veka«** (str. 105) — do sada su ljudi bili **porijeklom** iz nekog kraja, a sad nas Leksikon uči da su iz vremena; pisac ove jedinice (uostalom nepotpisan, što nije najbolji običaj u enciklopedijskim izdanjima, no ovdje je **pravilo**) kaže da su Bourbonci na francuskom prijestolju naslijedili dinastiju Valois godine 1589. i — **»time je počeo tzv. STARI REŽIM u Francuskoj«.** I srednjoškolci znaju da je »stari režim« (ancien régime) oznaka što je stvorena uoči Revolucije, ali da je počeo baš s Henrikom IV. godine 1589., to je svojevrsno povijesno otkriće; i napokon, eto jednog primjera sjajnoga stila. Kaže pisac: »jedna sporedna grana dinastije Bourbona **presađena** je u Španiju«, »Branche« je doduše u francuskome jeziku i grana drveta i odvjetak dinastijâ, no **presaditi** odvjetak dinastije, to možda spada u povrtlarstvo no u povijest nikako.

Pisci rekoše u **Predgovoru** da »nisu želeli jednu istorijsku epohu ili jedan narod da zapostave na račun drugoga«, vjerojatno i stoga što su istodobno »budno imali u vidu potrebe škola izražene njihovim nastavnim programima«. Pa eto nekoliko »potvrda« na primjeru jedinicâ iz hrvatske povijesti:

SLOVO NA SLOVO

— o **BAŠĆANSKOJ PLOČI** (kao što je poznato, prvom spomeniku na kojemu je zasvjedočen hrvatski jezik, hrvatsko ime i jedan vladar — Zvonimir kra'l) Leksikon kaže: »Tekst ni do danas nije sasvim rastumačen, a ono što je prevedeno, dosta je nesigurno i neprovereno«. Nažalost po pisce ovoga djela (koji su, kažu u predgovoru, radili »u znaku međusobne saglasnosti i prema načelima zajednički nađenim«), Baščanska ploča neće prestati postojati poslije ovog »enciklopedijskog« objašnenja;

— DALMACIJA je »današnja naša oblast na Jadranskom primorju . . .« u kojoj su nakon 1358. godine »ugarski vladari na duže vreme zavladali«. O Hrvatskoj i Hrvatima ponešto saznajemo tek u XIX. stoljeću, na primjer to da su »najveći deo stanovništva sačinjavali Hrvati i Srbi« (po stilizaciji neupućeni mora zaključiti da je odnos bar 50:50);

— DUBROVNIK je, već po običaju nekih drugih knjiga, »riješen« bilo kakve sveze s Hrvatskom i Hrvatima, jer je to: »slovensko naselje« (kraj razorenog Epidaurusa), jer se »već u XV v. može govoriti o završenom procesu slovenizacije«; on, saznajemo, »povoljnim povlasticama za trgovinu u Srbiji i Bosni . . . najviše duguje svoj ekonomski procvat«;

— kod Josipa FRANKA nije izbjegnuto da se kaže kako je on »hrvatski političar« (iako to za druge nije uvijek običaj), tko zna zašto?;

— HUMANIZAM KOD JUŽNIH SLOVENA dakako da je rađen po principu da se kompletna južno-hrvatska renesansa supstituira pod »Južne Slovene«;

— Vladimir MAČEK je, po Leksikonu (uz niz drugih nepreciznosti), »svojim stavom u velikoj meri doprineo razbijanju Kraljevine Jugoslavije . . .«;

— o PRAGMATIČKOJ SANKCIJI (1713.) saznajemo da ju je »izdao Karlo VI«, tj. da je to »uredba« o nasljedstvu »kojim je on odredio da će njegov presto naslediti ženska habsburška loza . . .«; notorno je da je upravo **obrnuto:** Hrvatski je sabor tim dokumentom **priznao** žensku lozu Habsburga . . .;

— u jedinici STJEPAN RADIĆ »Leksikon« piše posve novu verziju historijskog događaja: »Oštri istupi SDK dovode do poznatog atentata«, to jest želi reći Leksikon: da nije bilo oštrih istupa . . .;

— u SEOBAMA KOD JUŽNIH SLOVENA nema dakako ni spomena o prvoj velikoj migraciji Hrvata u XVI. stoljeću . . .;

— na SOLUNSKOM FRONTU nisu se po ovom djelu, borili i drugi pripadnici naroda Jugoslavije . . .;

— Ante STARČEVIĆ je, osim svega drugoga — sudeći po stilizaciji u Leksikonu — optužen da je neposredni krivac za Čistu stranku prava i njenu borbu »protiv jedinstva Srba i Hrvata«;

— u jedinici ŠESTOJANUARSKA DIKTATURA saznajemo da je uvedena »posle ubistva **braće** (!) Radića«;

— za ŽENEVSKU DEKLARACIJU koja je 1918. godine diktirala jedan razumniji i ravnopravniji način ujedinjenja, pa ju je stoga srpska vlada i odbacila Leksikon kaže da »predstavlja jednu značajnu etapu« u ujedinjenju . . .

I tako, od slova do slova, slovo na slovo.

Srećko Lipovčan

VRAĆA LI SE SOCIJALISTIČKI REALIZAM?

Izložba »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«, Moderna galerija, Zagreb, studeni 1971.

Izložba »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«, Moderna galerija, Zagreb, studeni 1971. Ovaj osvrt moram započeti tvrdnjom da su naručene »tematske« izložbe jedan od najvećih anakronizama koji postoji (čak se i razvija) u našoj današnjoj kulturnoj situaciji i sredini. Besmislenost takvog odnosa između »naručitelja« i »izvođača« (onoga tko plaća i onoga tko za plaću radi) uočili smo i ovom prigodom, na trećoj izložbi »NOB u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije«. Izložba je inače priređena u Beogradu, a u Zagreb su prenijeta samo nagrađena i otkupljena djela, te slike, kipovi i crteži hrvatskih umjetnika. Ova je ambiciozna likovna manifestacija posvećena tridesetoj obljetnici ustanka i stvaranja Jugoslavenske narodne armije. Nosioci su inicijative Galerija Doma JNA u Beogradu, Moderna galerija JAZU i Dom JNA u Zagrebu.

Nitko nema ništa protiv toga da društvene ili političke organizacije (među njima i Jugoslavenska narodna armija) pomažu suvremenu umjetnost, ali ta bi se pomoć, čini mi se, morala očitovati u **unapređivanju istinskih, novih likovnih vrijednosti** koje predstavljaju stvarni doprinos kulturi naših naroda. Primitivne ilustracije, domaće zadaće na zadanu temu i sl. nisu baš najsretniji dokaz o brizi JNA za umjetnost vlastitog vremena i vlastite sredine, a upravo smo takvih djela vidjeli na ovoj izložbi u velikom broju. Nepregledne količine slika, kipova, grafičkih listova i crteža s uobičajenim motivima i rješenjima (borci, ranjenici, kuriri, logori) nikako nas ne mogu uvjeriti da se doista radi o izvornim i nadahnutim djelima, bez namještene proračunatosti i težnje za lakim i jednostavnim (prije svega materijalnim) uspjehom. Kako da objasnimo prisutnost onih djela koja se u okvir ove izložbe »uklapaju« tek ponekom crvenom naslikanom petokrakom parolom, zastavom i puškom, a bez tih pridodanih »ukrasnih« detalja govorili bismo o nekoj sasvim običnoj i »normalnoj« slici pojedinog autora? A bilo je i onih koji su se spomenutoj temi prilagodili tek naslovima svojih djela. Tako je npr. Dmitar Kondovski (inače pristojan slikar) jednu svoju nefigurativnu kompoziciju nazvao »Poliptih u slavu bratstva i jedinstva«, a kakve veze ima naslov s djelom, meni nikako nije jasno. Mnogi su naglašavali upravo takve, izvanlikovne i izvanumjetničke momente, pogađajući da će ova izložba biti priređena bez ikakvih ozbiljnih kritičkih zahtjeva. Jasna i »razumljiva« priča, anegdota i ilustrativno-propagandna tendencija osnovne su pretpostavke da bi se na ovoj izložbi ne samo sudjelovalo nego i — uspjelo!

Potpuno mi je neshvatljivo da se danas, godine tisuću devet stotina sedamdeset i prve, mogu (čak i na ovakvoj izložbi) tolerirati djela koja pripadaju davno otpisanoj (?) ropotarnici socijalističkog realizma i njegovih društvenih, psiholoških i stilskih zahtjeva. Nismo li naivno vjerovali da su osnovni pojmovi u vezi s tom pojavom razjašnjeni gotovo prije dvadeset godina, na Kongresu književnika u Ljubljani? Socijalistički je realizam prvenstveno kulturno-povijesna činjenica jednog razdoblja (i stupnja) društvene svijesti i povijest umjetnosti njegove »izvorne« pojave jedino na taj način može prihvatiti. Koristiti se danas konjukturom ideološke narudžbe, podilaziti neukusu i problematičnim kriterijima sredine kojoj su ovakvi umjetnički »proizvodi« potrebni u mnogim je slučajevima tek dokaz iščezavanja osnovnog stvaralačkog poštenja i morala. Usto i prosječnosti, nenadarenosti, kolebljivosti, oportunizma ili svjesnog napuštanja vlastitih umjetničkih načela.

Gotovo polovina djela na ovoj izložbi pripada običnom, sirovom, preživjelom i nepodnošljivom socrealizmu, s neznatnim udjelom stvaralačke vlastitosti. Spomenimo i autore: Rodoljub Anastasov, Đorđe Bošan, Petar Đorđević, Vinko Grdan, Nikola Gvozdenović, Slavko Marić, Božidar Matas, Živorad Milošević, Radenko Mišević, Ismet Mujezinović, Ico Polović, Zdravko Rajković, Kruno Bošnjak, Vinko Fabris, Kiril Halačev, Pero Jelisić, Slavko Šoša, Alfred Krupa, itd. Jedno od čestih rješenja jest i socrealizam s ponekim ekspresionističkim elementom (Zdenko Balabanić, Jure Labaš, Đorđe Pravilović) ili pripovijedna fantastika, simbolizam i školski nadrealizam (Vasilije Jordan, Milić Stanković, Boris Stanojčić).

Ima međutim i nekoliko onih koji čine vrijednosnu okosnicu ove, u krajnjoj liniji ipak promašene izložbe, podižu njenu razinu i ostvaruju djela koja u suvremenoj umjetnosti naših naroda mogu naći svoje mjesto.

To su slikari, kipari i crtači koji ostaju »vjerni sebi« i svojim najvišim zahtjevima (Milan Konjović, Zlatko Prica, France Mihelič, Dušan Džamonja, Momčilo Krković, Stevan Luketić, Branko Ružić, Ivan Lovrenčić, Mersad Berber, Petar Jakelić). Oni nas podržavaju u uvjerenju da se vrijedna djela mogu stvoriti samo novim, slobodnim i izvornim načinom i pristupom a nipošto oponašanjem nečega što je davno prošlo i odbačeno. Ne može se — u umjetnosti — govoriti o slobodi, a biti rob!

Željko Sabol

NIŠTA

Goran Trbuljak u Galeriji studentskog centra; Zagreb, 9. – 16. XI. 1971.

G. Trbuljak, »intervencionist«, ovaj je put intervenirao i protiv svake moguće osobne intervencije. Izložio je — ništa. Ništa? Ništa!

Ali ipak: u velikom praznom prostoru, strogo centriran na čelnom zidu nalaze se novine-plakat-fotografija-portret autora s lakonskom izjavom: »Ne želim pokazati ništa novo i originalno.« Zaprepaštenje, šok, izgubljenost, zebnja, mučnina, bijes, smijeh, cinizam, indiferentnost — najrazličitija psihička ili egzistecijalna stanja mogu se tu javiti kao reakcija, odgovor i objašnjenje. Svaki akt čiste misli djelovao bi, pretpostavljamo, kao izdaja, kao poniženje, jer bi značio pristajanje na promišljeni dijalog. Tako bi to — pretpostavljamo — uzimali oni koji do umjetnosti najmanje drže. Najveća većina onih drugih (to već možemo sa sigurnošću tvrditi) ocijenit će potez Trbuljaka kao čisti egzibicionizam. Kako bilo da bilo, temeljni zadatak kritičkog čina sastoji se upravo u najširem promišljanju djela umjetnosti, pa makar se ta djela nametala i kao — ništa. Postupimo li tako, a drugačije nije moguće, tada osnovni stav glasi: u dijalektičkom ništavljenju umjetnosti kako se ono postepeno javlja u modernom i suvremenom slikarstvu, potez G. Trbuljaka posve je »legalan«, punovažan i smislen. On pripada onom tipu ništavljenja koje je dovelo slikarstvo do toga da bude samo ishodom neke odluke. Prvi su veliki primjer takva čisto voljnog čina Duchampovi **ready made.** Neki predmet zadobio je »umjetničku« stvarnost ne nekim konkretnim umjetničkim proizvođenjem, nego čistom odlukom. Drugi je veliki primjer nematerijalna koncepcija Yvesa Kleina. Tu se odluka odjeljuje od bilo kakvog predmeta i gledaoci su prepušteni posve golim zidovima. Umjesto estetičkog užitka gledaocu se nudi »komadić svijesti«. Kao što vidimo, već poodavno — kako je to ustvrdio Mathieu — estetiku svijesti o umjetnosti pokušava zamijeniti estetika umjetnosti svijesti. U tom je dakle svjetlu Trbuljakov potez »legalan«, ali je njegov efekt (bar u izvanjskom, »morfološkom« smislu) identičan s Kleinovim golim zidovima, pa utoliko u njegovoj odluci da ne pokaže ništa novo i originalno doista nema ništa novo i originalno. Međutim, autor je sigurno ciljao na nešto drugo što bi u svom krajnjem određenju ipak trebalo biti novo i originalno. Ako je tako, onda je on neiskren; ako nije tako, onda je sve skupa čista tautologija u kojoj nema (zbog lošeg »prepisivanja«) ni onog »komadića svijesti«. Čini nam se ipak da je sve mnogo jednostavnije, a to jednostavnije zamišljam kao protest čiji se krajnji smisao ocrtava u suprotstavljanju estetici stvaranja (koja je tijekom 19. stoljeća zamijenila estetiku **mimesisa)** bilo u smislu kršćanskog pojma **creatio,** bilo u smislu njegova pozitivističkog obrata i antipoda — kao **produktio.** Kažemo to iako ne vidimo nekih čvršćih argumenata koji bi potvrdili stvarno, osobno Trbuljakovo promišljanje i domišljanje tako dalekosežnih zaključaka i zahvata — koji su, uostalom, jednom već otvoreni. Ali i mimo toga odluka da se ne pokaže ništa novo i originalno (ili kraće: ništa) pokazuje se prije kao hir nego kao istinska odluka. U umjetnosti svijesti odluka se iskazuje svojom odlučnošću, apsolutnošću i (ako hoćemo) povlači za sobom nešto sudbonosno.

Pošto je izvršio seriju preimenovanja predmeta, Duchamp se latio šaha. Kleinovi goli zidovi bili su ishodom jedne duboke metafizike slikarstva. Trbuljak nam (ni prije, ni sada, a ni ubuduće) ne jamči ništa slično. Konačno, bilo to tako ili ne bilo, u svakom slučaju postavlja se pitanje nije li ta odluka preteška — prije svega za njega samoga. Boravak u ništavilu zasigurno nije infantilna igra onoga »hoću-neću . . .«

Zdenko Rus

MATICA HRVATSKA

OSNOVANA SEKCIJA ZA PRIRODOSLOVNE I TEHNIČKE ZNANOSTI

U ovo kritično doba kada se cijeli hrvatski narod i njegovo političko vodstvo bore za sređivanje ekonomske baze u našoj Republici, prirodoslovcima i tehničkoj inteligenciji nameće se dužnost da svojim snagama podupru ta nastojanja

Svjedoci smo nezaustavljivog nagomilavanja rezultata prirodoslovnih i tehničkih znanosti koji svojom primjenom na svim područjima ljudskog djelovanja iz dana u dan mijenjaju pred našim očima sredinu u kojoj živimo, način života suvremenih ljudi, njihov misaoni svijet i njihove međusobne odnose.

Viziji suvremenog čovjeka suprotstavljaju se egoizmi pojedinaca i klasnih grupacija

Prirodoslovne znanosti fizika, kemija i biologija dale su u ovom stoljeću više novih osnovnih otkrića i spoznaja, a proizvodnja stavila u promet više upotrebnih dobara, nego sva stoljeća ljudskog postojanja do danas. Podsjetimo se samo na neka od njih s kojima se dnevno susrećemo: proizvodnja metala, strojeva, aparata i instrumenata najrazličitijih vrsti, razvoj kemijske industrije počevši od najobičnijeg octa pa do kompleksnog iskorištavanja ugljena, nafte i njezinih derivata, proizvodnje lijekova počevši od aspirina do vitamina, hormona, i antibiotika koji su revolucionirali suzbijanje zaraznih bolesti, otkrića o sastavu i gradnji Kromosoma i o zakonima nasljeđivanja, proizvodnja umjetnih masa i tekstilnih vlakana, i konačno prodiranje našeg saznanja u mikrokozmos atomske grade i iskorištavanje do pred nekoliko decenija potpuno nepoznatih sila atomske jezgre, razvoj automobilizma, pa razvoj astronautike, osvajanje svemirskih prostora, telekomunikacija, radija, televizije itd. itd.

Uporedo s tim razvojem prouzrokovanim novim tehnologijama stvaranja materijalnih dobara i vrtoglavim porastom količina energije koje čovjeku stoje na raspoloženju, nameće se suvremenom čovjeku potreba upoznavanja otkritih činjenica iz neizmjerno bogatog i raznolikog svijeta pojava u mrtvoj i živoj prirodi i onih u ljudskom društvu kao i poznavanje međusobnih zavisnosti tih pojava i zakonitosti koje tu vladaju. Samo onaj koji poznaje te pojave i zakonitosti može ih prilagođivati svojim htijenjima i potrebama.

Triumfalni napredak znanosti i umijeća trebao bi da ima u krajnjoj liniji samo jedan cilj: olakšati sadržajem obogatiti i poljepšati život ljudi, njihov fizički rad zamijeniti radom mašina, pronaći sredstva za savladavanje bolesti ljudskog organizma i produžiti vijek njegovog života u punoj fizičkoj i stvaralačkoj snazi.

Ovoj viziji suvremenog čovjeka suprotstavljaju se egoizmi pojedinaca i klasnih grupacija koji od svakodnevnih prisvajanja, podmetanja i smetnji pa do apokaliptičnih ratnih uništavanja milijuna ljudskih života i razaranja stvorenih dobara zasjenjuju svijetle ciljeve razvoja znanosti.

Na naličju razvoja proizvodnih snaga ostvarenih u golemim industrijskim pogonima, nalazimo nadalje niz pojava koje otežavaju sve više život čovjeka u njegovoj urbanističkoj sredini, gdje otpaci od industrijske proizvodnje i gradskih naselja, otpadne vode i dimni plinovi truju rijeke i mora i zagađuju atmosferu u kojoj živimo.

Kad je riječ o njegovom daljnjem usponu, suvremeno društvo mora stoga da razvija sve bolje tehnologije za sve bržu i veću proizvodnju, ali i one za što efikasnije suzbijanje nedaća koje ta proizvodnja ostavlja za sobom. Želimo li da se narod neke zemlje koristi tekovinama suvremenog svijeta, neophodno je nužno da je što veći broj njegovih pripadnika upoznat s tim tekovinama i njihovim iskorištavanjem.

Dužnosti hrvatskih prirodoslovaca u kritičnom trenutku suvremenih zbivanja

Sve što je ovdje navedeno vrijedi općenito za sve zemlje u industrijskom razvoju. No za Hrvatsku u današnjoj naročito napregnutoj fazi njezinog ekonomskog i političkog razvoja dobivaju te opće zasade još istaknutije značenje.

Pojavu novih i kvalitetnih manifestacija na polju kulturnih djelatnosi, u književnosti, u likovnoj umjetnosti i drugdje prati posljednjih godina u nas porast djelatnosti na području svih humanističkih znanosti. K tome se pridružuje i razvoj prirodoslovnih, medicinskih i tehničkih znanosti, koje si unatoč pomanjkanja sredstava i relativno skromnim mogućnostima svojim doprinosima probijaju puteve do afirmacije među ostalim kulturnim narodima svijeta.

Otuđivanje sredstava stečenih po neposrednim proizvođačima i odlaženje tih sredstava izvan granica naše Republike, primoravaju naše radne ljude, inženjere, ekonomiste, prosvjetne i kulturne radnike i radne kolektive u proizvodnji i u istraživačkim ustanovama da većim naporima održe svoje postojanje, unatoč konzervativnim snagama koje im tu stoje na putu. U ovo kritično doba kad se cijeli hrvatski narod i njegovo političko vodstvo bore za sređivanje ekonomske baze u našoj Republici, tog glavnog parametra svakog napretka, prirodoslovcima i tehničkoj inteligenciji nameće se dužnost da svim svojim intelektualnim snagama podupru ova nastojanja. Samo narod u kojega su široki slojevi informirani o suvremenim tekovinama kulture i osnovnim dostignućima znanosti može da se odupre pljački njegovih materijalnih dobara i presizanju za njegovom kulturnom baštinom.

Gore navedene postavke bile su predmet rasprave na nekoliko ovogodišnjih sastanaka prirodoslovaca i inženjera članova Matice hrvatske. Pri tom je došlo do izražaja mišljenje da bi Matica mogla povesti osobito one akcije kojima se ne bave druge ustanove, ili stručna društva u Hrvatskoj ili se njima ne bave u dovoljnoj mjeri pa bi Matica davala poticaje za oživljavanje takovih djelatnosti.

Sistematska popularizacija suvremenih dostignuća prirodoslovnih znanosti i tehnike

Kao jedna od najaktuelnijih potreba naše sredine nameće se sistematska i na širokom planu osnovana popularizacija suvremenih dostignuća prirodoslovnih znanosti i tehnike. Takova je aktivnost u tradiciji Matice hrvatske već od njezina osnutka. Prva popularna djela iz područja prirodoslovnih znanosti tiskali su u izdanjima Matice M. Kišpatić (mineralogija), B. Šulek (izumi), I. Hoić (geografija), O. Kučera (fizika, astronomija), S. Đurašin (botanika, zoologija), F. Tućan (mineralogija, petrografija), F. Bubanović (kemija), B. Poparić (pomorstvo), Z. Dugački (geografija) i mnogi drugi naši prirodoslovci.

Ovu svoju djelatnost želi MH ponovno oživjeti koristeći pri tom razgranatu mrežu svojih ogranaka te popularnost i ugled koji MH uživa u hrvatskom narodu. Treba pronaći puteve kojima će suvremena saznanja stizati do svakog našeg čovjeka u gradu i selu.

Postojeća Narodna sveučilišta izvršuju taj svoj najvažniji zadatak u daleko premalenom opsegu. Daleko snažniji upliv na širenje znanja iz prirodoslovlja i tehnike imaju danas radio i radiotelevizija. Suradnici Matice hrvatske žele ovim ustanovama ponuditi svoju pomoć, ali istovremeno osnovati tribinu za trajno i sistematsko širenje znanja iz navedenih područja predavanjima i tiskom popularnih brošura i većih djela za različite slojeve naobrazbe ljudi u gradu i selu.

Za ostale svoje djelatnosti Sekcija predviđa priređivanje javnih rasprava za poticanje znanstvenog stvaralaštva i uklanjanje zapreka koje mu u Hrvatskoj stoje na putu; poticanje na istraživanje povijesti prirodoslovnih i tehničkih dostignuća u Hrvatskoj, pisanje biografija istaknutih znanstvenika i obilježavanje važnijih datuma iz hrvatske znanstvene povijesti; izrađivanje hrvatskog znanstvenog nazivlja za prirodoslovne i tehničke znanosti te tehnologiju; proučavanje uzroka emigracije naših stručnjaka i pronalaženje puteva da se spriječi njihov daljnji odljev, a već otišlima da se nađe mogućnost za povratak itd.

Na sastanku Sekcije, održanom u MH 22. 6. o. g. na kojem je prisustvovalo 33 člana izabran je organizacioni odbor: doc. dr M. Alić (Prirodoslovno-matematički fakultet, PMF), prof. dr S. Ašperger (Farmaceutsko-biokemijski fakultet, FBF), doc. dr I. Baučić (PMF), ing. A. Brajder (Inst. R. Končar), ing. J. Božičević (Elektrotehnički fakultet), dr Ž. Dadić (Institut za povijest znanosti JAZU), prof. dr I. Erlih (Veterinarski fakultet), ing. M. Gortan (Projektni biro Z. S.), prof. dr H. Iveković (FBF), dipl. fizičar S. Lelas (PMF), dr V. Pravdić (Institut R. Bošković), dr A. Šolc (Institut građevinarstva), dr M. Šunjić (Institut R. Bošković), dr D. Tadić (PMF). Za pročelnika Sekcije biran je prof. dr H. Iveković, a za zamjenika pročelnika i tajnika S. Leles.

Zaključeno je da se za sada organiziraju slijedeće komisije a) za tribinu prirodoslovnih i tehničkih znanosti, b) za izdavanje popularnih brošura za selo, c) za izdavanje većih naučno-popularnih djela, d) za proučavanje emigracije, d) za znanstvenu terminologiju i f) za povijest prirodoslovnih i tehničkih znanosti u Hrvatskoj te obilježavanje važnijih povijesnih manifestacija i datuma.

Matica hrvatska poziva sve prirodoslovce i tehničke stručnjake u Hrvatskoj da se pridruže navedenim akcijama i da svojim dopisom na adresu Matice hrvatske, 41000 Zagreb, Matičina 2, s oznakom »Za prirodoslovnu sekciju«, jave u kojoj od navedenih komisija žele surađivati.«

Hrvoje Iveković

EUGEN KVATERNIK U BORBI ZA SLOBODNU HRVATSKU (5)

1871.–1971. O STOTOJ OBLJETNICI RAKOVIČKE BUNE

Još u prvoj polovici 1867. Francuska je morala uzmicati u svojoj politici prema Pruskoj; kako se nije odricala teritorijalnih pretenzija prema Njemačkoj (kojima se vješto i odrješito suprotstavljao Bismarck), budući sukob Francuske i Pruske općenito se predviđao. Režimu Napoleona III. bio je potreban saveznik. On će ga tražiti u Austriji, ali uzalud. Tako se dogodilo da se god. 1870. Francuska našla sama, i to vojnički nespremna. Ovakav rasplet sve zamršenijeg francusko-pruskog spora nije očekivao, iako se sa sukobom računalo; i politički listovi, pa tako i pravaški.
Još prije Kvaternikova povratka u Austriju (god 1867.) pravaši su izdavali satirički list **Zvekan** koji je u specifičnom obliku postavio bitne smjernice pravaške političke agitacije, a ona će se nastaviti u političkim listovima »Hervat« (dalje »Hrvat«, 1868 69.) i »Hervatska« (dalje »Hrvatska«, 1869.—1871., kao mjesečnik, a zatim kao tjednik). Oštri i nepoštedni bili su Zvekanovi stihovi i karikature na račun Narodne stranke i njenih vođa; naglašen je stav da narodna politika Hrvata treba voditi računa o odnosima sila u Evropi. Tu Zvekan smatra da je odlučujuće ono što želi i kani car Francuza Napoleon III., a nipošto ono što hoće i želi carska Rusija. To je osnovni razlog zašto **Zvekan** ne mari za slavjanstvo bilo koje vrste: Zvekan provjerava teoriju o slavjanstvu na odnosu tadašnje Rusije prema ruskoj Poljskoj, a ne priznaje ni domaće slavjanstvo, pa mu je zato i kneževina Srbija samo — susjed, tj. takmac. Već se **Zvekan** bavio pitanjem hrvatske baštine u Bosni, a baš zbog Bosne će Kvaternik do kraja ovog razdoblja označiti **istočno pitanje** kao pitanje srpsko-hrvatskih odnosa. Pitanje Bosne pokretalo se u onim godinama s različitih strana, u osnovi kao sredstvo za naplatu političkih usluga. Povremeno je ono izbijalo i u evropski tisak, a ni diplomatski razgovori o tome nisu mogli ostati tajna. Može se sa sigurnošću tvrditi da su različite pravaške varijacije na temu istočnog pitanja u onim godinama neposredne reakcije na bosansko pitanje. Sa slavenskim, pa dosljedno i bosanskim pitanjem Zvekan se posebno razračunao u Starčevićevom članku **Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu** (Zvekan, X./XI. 1867.), koji je već po naslovu gotov program, a inače predstavlja analizu i kritiku ruske vanjske politike uopće, a one prema Turskoj posebno. Bez Rusije, kaže Starčević, nema »slavjanstva«, a to znači ili jednu (rusku) državu ili više saveznih slavenskih država, a **»ne zna se. je li gore ovo ili ono«.**

Što je to »slavjanska« politika?

God. 1868. Starčević će izdati **Ime Srb**, a Kvaternik **Istočno pitanje i Hrvati.** Uzevši dakle u obzir međunarodne razgovore o Bosni 1867. i dalje, pravašku ocjenu ruske vanjske politike prema Turskoj, sud da je istočno pitanje, s hrvatskog stanovišta, pitanje odnosa Srba i Hrvata, vidi se jasno i mjesto i uloga političkog pamfleta »Ime Srb«; njegovoj nesnošljivosti osnova je u ocjeni da je srpstvo samo sredstvo ruske »slavjanske« politike, **kojom mali slavenski narodi, pa i Srbi i Hrvati, samo riskiraju da izgube slobodu**, a to će Kvaternik nešto kasnije gotovo doslovce tako formulirati.

S narodnjacima Kvaternik se 1868. posebno razračunavao u već spomenutoj »historijsko-pravnoj« raspravi »Istočno pitanje i Hrvati«, gdje prvenstveno nastoji fiksirati prvobitni teritorij Hrvata nakon doseljenja. Iz načina kako uspoređuje prvobitnu historiju Hrvata i Srba na jugu, jasno se vidi da mu je cilj pobijati srpsku nacionalnu propagandu, **u vrijeme već spomenute međunarodne debate oko Bosne**; tako su »svehrvatske« teze pravaša već izrečene u punom opsegu, a ponavljat će se i kasnije, baš u godinama zategnute međunarodne igre oko turske baštine.

God. 1869. u svibnju u Zagrebu se **incognito** bio pojavio Kvaternikov sugovornik iz god. 1860. i 1863. — princ. J. Napoleon. Pravaški »Hrvat« nije kasnio da ovakav važan posjet iskoristi za svoju agitaciju, slaveći kraljevski grad Zagreb kao dostojan da u svojoj sredini kruni svoga kralja. Posebno su sa zadovoljstvom pravaši mogli konstatirati da je, usprkos svim novinskim najavama, princ Napoleon mimoišao i Beč i Peštu i Beograd, da je zapravo putovao iz Pariza, preko hrvatske obale, do Zagreba i natrag.

U programu stranke prava (tiskanom 30. IX. 1868. u »Hrvatu«) proklamirana je bitna polazna točka pravaške agitacije: hrvatski je narod po svojem položaju, po svojoj snazi i po okolnostima vremena kadar da postane članom »velike obitelji naroda«. Za to hrvatski narod iskazuje i nagon i potrebu, i pravo i volju. »Napoleonske ideje«, tj. ukoliko su one odraz načela francuske revolucije, razrađivat će Kvaternik, posebno u prilogu što će ga pisati iz broja u broj »Hrvatske« **(»Javno ili državno pravo Hrvata«)** u kojem dokazuje da države u suvremenoj Evropi ne mogu a da ne vode računa o unutarnjim pravnim odnosima drugih država. U tom je smislu, izlaže Kvaternik, državno pravo Hrvatske pod zaštitom međunarodnog prava, a Hrvatskoj pri tome ide u prilog i njen izvanredni »narodno-zemljopisni položaj«. U članku **»Istočno pitanje razmatrano s hrvatskog stanovišta«** Kvaternik smatra da je Narodna stranka u rješavanju istočnog pitanja mimoilazila hrvatski interes i na ilirsko ime nadovezala jugoslavensko, premda su pri svemu tome Srbi uvijek ustrajali pri svome narodnome imenu. Za pravaše se »slavjanstvo« i »rusofilstvo« poklapaju: pri tome su Rusi uvijek podupirali samosvjesne Srbe, računajući da će mimo hrvatstva a preko »slavjanstva« raznog imena »porusiti« i Hrvate i Srbe. Rusija, podržavajući Srbe na štetu Hrvata, provodi zapravo svoju politiku osnovanu na vjeri, a zapravo bi se trebala ravnati po načelu vjerske tolerancije.

Pravaši: »Narodnjaci rade u interesu Beča«

Pravaški će tisak ponavljati tezu da je budućnost na slavenskom jugu »hrvatska«; tvrdit će opetovano, upravo u tome smislu, da su Srbi i Slovenci Hrvati, ali će — nema sumnje zbog kritike i prigovora — reći također kako Slovence i Srbe nitko ne misli prisiljavati na zajednicu s Hrvatima. Pravaši žele dokazati da Slovenci i Srbi svoju budućnost bez Hrvata ne mogu zasnovati, a Hrvati su opet dužni braniti i obraniti

svoje državno pravo. A upravo to je ono što Slavosrbi **ne čine,** i to zato što ne poimaju ni pravi položaj hrvatskoga naroda ni pravo značenje njegovog državnog prava. Hrvatsko državno pravo, drže pravaši, branilo bi i Slovence, samim time što postoji, pa kao takvo ima međunarodnu težinu. I dok je to jasno kao dan, slavisti (Šafarik, Vuk) dokazuju da su kajkavski Hrvati — Slovenci (»Javno ili državno pravo Hrvata«), a dogodilo se te iste 1869. godine da je i u Zagrebu odštampano kako je kajkavski govor — slovenski. Sve »slavensko« i »slavističko« za pravaše je negacija hrvatskog imena i opstanka. Pravaši su vješti u pronalaženju argumenata za svoje nepovjerenje, pa će tako citirati neki petrogradski list koji je pisao o puževim kućicama nekih malih slavenskih narodnosti, kojima da čak pada na pamet i da tek nastaju, kao na primjer — hrvatska. Ovakvom međunarodnom nihilizmu pravaši su suprotstavljali svoje teze: **»Ne veličina brojevna, nego moralna čini narode uvaženim: ne prostori zemlje, nego položaj zemljopisni čini ih političkim čimbenicima«** (Razgled politike, »Hrvat« 5.1869.). To »Slavosrbi« ne poimlju, ne vide, ne slute niti mare za to, pa su — drži »Hrvat« — već **čl. 42. god. 1861.** pripremili podlaganje Hrvata Mađarima, a prava im je zadaća i 1848. i 1861. i 1866., pa i 1869., bila i jest da spriječe sporazum Mađara i Hrvata — u interesu bečke politike. Protivnike će Kvaternik u nizu nastavaka napadati pod naslovom **»Sustav naših Slavosrba«,** dokazujući da narodnjaci uopće nemaju nikakav sustav, već da su samo sredstvo tuđinskih interesa, da sustavno vode samo takvu politiku koja **»ne obvezuje na nikakovo načelo, na nikakovu krepost, nikakovo ustrajanje, nikakovu djelatnost, na nikakovu žrtvu«, »ostavlja sva vrata otvorena«,** (Hrvat 6,1869.), a bez ikakve koristi, tj. samo na štetu hrvatskog naroda. U takvom optuživanju Kvaternik i Starčević bili su neumorni, sudeći u osnovi **da su strategija i taktika Narodne stranke bile pogrešne i u nerazmjeru sa zadacima koje je nametalo vrijeme.**

Ostavši upravo u to vrijeme bez novčane pomoći dr. M. Matoka, »Hrvat« je prestao izlaziti, ali se doskora obnovio pod imenom »Hervatska« (dalje: »Hrvatska«).
U članku **»Sustav Slavosrba«** polemizira Kvaternik s »pozorašima«, lako dolazeći do zaključka da zapravo svi pozoraški »slavizmi« smjeraju k federalizaciji Austrije, tj. k austroslavizmu. Tvrdnja o slabosti naroda oduzima mu samopouzdanje, a austroslavizam za nj također nije rješenje, jer po njemu Hrvatska žrtvuje od svojih posebnih prava zbog austrijskih Slavena, što

ZVEKAN

HUMORISTIČKO-SATIRIČKI LIST

God. I. | U Zagrebu 17. siečnja 1867. | Broj 1.

Naslovna strana prvoga broja »Zvekana« – prvog pravaškog glasila

može samo ići na ruku germanizaciji ili centralizmu, a Slavenima slabo pomoći, jer se oni i ne razumiju i nesložni su. Panslavizam pak u austrijskih Slavena najbolje je sredstvo da se Evropa pridobije da štiti i brani Austriju **kao svoj štit od slavenstva Rusije.** Kvaternik tumači da Stranka prava nije slijepo prisegla na svoju franko-hrvatsku politiku jer će ona uza nju biti tako dugo **»dok mi vidimo, da Francuska ustraje na onom putu, na koj se je stavila od vremena Krimskog rata; dok mi gledamo plod te politike, pogledom na oslobođene dosad narode«.**

Pitanje ukidanja Granice posebna je briga »Hrvatske« 1869. godine i više ono i neće sići sa stranica lista. Granica je, kao rezervoar vrsne vojske, stalno ulijevala respekt neprijateljima Austrije, pa su zato svi odreda radili na tome da je ili oslabe ili paraliziraju ili predobiju.

Zahtjev: okaniti se svih političkih sanjarija

Kvaternik, kad prati »Sustav naših Slavosrba«, zamjera »Pozoru« što je nestalan u odnosu prema Srbiji. Za odnos prema Bosni i Srbiji Kvaterniku je stalna odrednica međunarodni sukob na tome području, ili bolje račun hoće li prevladati Istok ili Zapad. Pri tome se Hrvatska ne može odreći svojih posjeda u Turskoj ni pod koju cijenu, pa su i sami narodnjaci u čl. 42/1861. govorili o »hrvatskim virtualnim pravima«. S druge strane, ostaje srpsko-hrvatsko pitanje, o čemu Kvaternik kaže: **»Smatrajući istočno pitanje iz hrvatskoga stanovišta, hrvatskoga državnika ne mogu zanimati, niti on može bez uvrede svojega naroda uvažiti u prvoj liniji, ako ne, uz Hrvate, ono, što se još danas zove Srb; svi drugi življi stupaju za nj u drugu i treću liniju, te nisu ako ne oruđe, materijal hrvatsko-istočne politike«** (Hrvatska 3,1869.). Tu se vidi da je Srbija od ranijeg »susjeda« postala nešto različito od sviju ostalih »življa«, i to »življ« koji ne može biti »oruđe« hrvatske politike na Istoku. Ovaj kompliment Srbiji odudara od nekih drugih Kvaternikovih iskaza. No »Pozor« je, želi reći Kvaternik, jednostavno nedosljedan i besprincipijelan, a nije prijatelj ni Srbima ni Hrvatima. A da sam Kvaternik suradnju Srba i Hrvata smatra prirodnom i nužnom, to on jasno kaže, samo ne onako kako to »pozoraši« rade, već uz uvjet da **»posjede ravna prvobitna historija, naravna; ne razbojništvo i slučaj, što vas je i dotjeralo u sadanje ropstvo, iz kojega se već niste vrsni sami osloboditi«** (Hrvatska 3,1869.). Sa »Slavosrbima« bavio se Starčević i u članku **Nove starine**, koreći ih zbog političke nevidjelice; valjalo je znati što treba raditi kad Austrija dođe u škripac: **»Na to pitanje bijaše naš odgovor sasvim naravan: okaniv se svih sanjarija i metafizičke politike, Hrvati imaju raditi za se, i to na temelju svoje povijesti, svoje narodnosti, svojega javnog, domaćeg i međunarodnog prava. Moguće je da se tim putem svrha ne dostigne danas, ni sutra, ni nikada. Ali ne samo moguće, nego sigurno, očito je, da se do one svrhe nikakovim drugim putem, nijednim drugim načinom ne može doći.** Na probleme Granice pravaši su nadovezivali svoju slobodarsku propagandu, kao što je to očito u članku »Ukinuće Granice« (Hrvatska 2,1869.). Zbog toga članka osuđen je Vj. Bach, a nešto kasnije stradat će i David Starčević. Vidi se i iz Kvaternikova dnevnika da su posebno vojni krugovi stali napadati pravaše zbog veleizdajničke rabote. Kad je ban Rauch Kvaterniku objašnjavao svoj postupak u oba spomenuta slučaja, tvrdio je da se sam vladar našao pogođen pravaškim tiskom i istupima. David Starčević istakao se u pravaškoj kampanji protiv slavljenja bana Jelačića (uključivši i pravaške demonstracije, u travnju 1870.). Kvaternik je tada izdao posebnu brošuru: **»Riječ u zgodno vrijeme«**, gdje je napadao slavitelje Jelačića u Hrvatskoj i izvan nje i sažeto još jednom izložio pravaški program.
S povratkom u austrijsko državljanstvo u studenom 1869 Kvaternik je nastojao namaknuti sredstva za obnovu svoje odvjetničke prakse. Rauch je na Kvaternikov zahtjev da mu se dade zajam zahtijevao da Kvaternik piše u mađaronskom listu »Sloga«.

U brigama oko opstanka naišle su zatim i brige druge vrste: kako je to Kvaternik priželjkivao i proračunavao, Francuska je Pruskoj navijestila rat, ali nije osigurala saveznike.

1. IX. Napoleon III. bio je zarobljen kod Sedana. Politički odnosi u Evropi sada će se umnogome izmijeniti: u listopadu 1870. Rusija je objavila da je odredbe Pariškog mira od god. 1856. više ne vežu; 23. XII. preselila se talijanska vlada u Rim. Stalni porazi francuske vojske doveli su do francusko-pruskog primirja u siječnju 1871., a zatim do mira početkom ožujka iste godine. U međuvremenu proglašeno je ujedinjenje Njemačke. Opkoljeni Pariz proglasio je Komunu, koja se organizirala i borila još u drugoj polovici svibnja 1871. Dramatska zbivanja na ratištu i u vezi s ratom pokolebala su privremeno dualistički sistem u austrougarskoj monarhiji, gdje je pod Hohenwartovim ministarstvom vladar pošao na »nagodbu« u austrijskoj polovini monarhije, tj. na rješenje češkog pitanja. Taj program, plod neizvjesnosti u međunarodnim odnosima, pao je pod spregom interesa pruskog pobjednika i Mađara. Hohenwartovo će ministarstvo pasti upravo u danima kad je Kvaternik dizao bunu u Rakovici.
Do toga vremena Stranka prava stalno je napredovala. Sredinom 1869. pisao je Starčević prijatelju i istomišljeniku Eduardu Halperu: **»Jedva što dadosmo nekolika znaka o čistu Hrvatstvu, eto kako Beč cvili nad svojim udesom u Hrvatskoj; eto kako se mađarski patuljak trza, gledajući da ga mreža francuskih željeznih cesta u Istoku davi, i da ta mreža ide na korist Hrvata; eto kako Slavstvo i Srpstvo kod nas zamuknu, vani izgubi glas, ime i ugled.«**

Ljerka Kuntić

(Svršetak u slijedećem broju)

Osvrti

PTUJ

Izložba hrvatske kajkavske književnosti

Od 15. listopada do 15. studenoga bila je otvorena izložba kajkavske književnosti u Znanstvenoj i narodnoj knjižnici (Študijska in ljudska knjižnica). Ugodno smo iznenađeni ovim činom. Naime, dosad su krupniji kulturni pothvati najčešće bivali u Ljubljani ili Mariboru, a sad im se pridružio i Ptuj, i to potpuno neočekivano. Malo je reći »pridružio«, ispravnije je kazati: nadmašio ih. Nigdje prije u Sloveniji nije bilo izložbe kajkavske književnosti, a zasigurno se može dodati kako nisu česte ni u nas u Hrvatskoj.

Izložba je naišla na odjek u slovenskim novinama i ostalim sredstvima javne riječi, a na licu mjesta vidjelo se da je dobro posjećivana, upravo iznad očekivanja.

Na pripremanju izložbe lavovski je dio tereta na svojim leđima ponio profesor Jakob Emeršič, službenik Znanstvene i narodne knjižnice. Iako je završio studij svjetske književnosti na Filozofskom fakultetu Ljubljanskog sveučilišta, on je svoje znanstveno proučavanje upravio prema hrvatskoj književnosti, odnosno jednom njezinom dijelu, onom koji je pisan kajkavskim jezikom. Izložba je pokazala da je ovaj mladi čovjek dobar poznavatelj hrvatske kajkavske književnosti i po dubini i po širini. Stoga sa svoje strane možemo zdušno pozdraviti zanimanje i napor ovog znanstvenika iz susjedne Slovenije i poželjeti mu uspjeh i u budućem radu. Ni u nas se mnogo ljudi ne zanima kajkavskom književnošću, a pogotovu su rijetki među ostalim narodima; tamo su pravo iznenađenje. Kakva je spomenuta izložba i što ona pokazuje? Na prvome mjestu valja istaknuti njezinu sustavnost. Profesor je Emeršič znanstveno prišao poslu držeći se osnovnih zasada: predstaviti kajkavsku književnost u cjelokupnu tijeku povijesnoga razvitka i tomu pridodati najvrednija znanstvena djela o kajkavskoj književnosti i jeziku. Ništa poznatijega nije ostalo po strani! Kad se ima u vidu da je riječ o višestoljetnoj književnosti, nije teško zaključiti koliko je sebi breme natovario prof. Emeršič.

Najveći dio kajkavskoga pisanoga blaga prikazanoga na izložbi vlasništvo je ptujske Znanstvene i narodne knjižnice: neke je rijetkosti ustupila i tamošnja Minoritska knjižnica. I u ovome je pogledu gradić Ptuj prilično otkriće.

A kako ipak Ptuj nije mogao ponuditi sve, Znanstvena se i narodna knjižnica obratila srodnim knjižnicama u obližnjim gradovima, u Maribor, Ljubljanu, Čakovec, Varaždin i Zagreb, te ponekim privatnim knjižnicama po sjeveroistočnoj Sloveniji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Ponešto je ustupio i sam izložitelj J. Emeršič.

U izložbenoj dvorani Znanstvene i narodne knjižnice, svakako najvećoj u čitavoj prostranoj knjižnici, poredano je 14 dugačkih vitrina, u njih je smješteno više od 130 izložaka. Dakle ukupno više od 130 knjiga i časopisa. Po prilici, tri su četvrtine izvorna djela kajkavske književnosti i znanstvena literatura o njoj, ostalo pripada jeziku (rječnici, gramatike, studije o kajkavskim govorima i jeziku pojedinih pisaca). Kako je rečeno, kajkavska je književnost prikazana u povijesnom razvitku od svoje pojave do naših dana. Vidnijih slabosti uopće nema. Počevši od Pergošićeva prijevoda Verböczijeva Tripartituma, objavljenoga 1574. godine, pa do zadnjeg broja časopisa »Kaj«! Od Pergošića do Bencea! Dakako, do Pergošića je Antun Vramec. Slovenci se ponose što su upravo u Sloveniji, u Ljubljani, najprije izišle dvije najvrednije kajkavske knjige: Vramčeva Kronika i Krležine Balade Petrice Kerempuha. Posebno je vrijedna Prekmurska pesmarica; gotovo bih rekao kako je ona za nas velika novost. Ona nije omeđena samo na prekomurske narodne pjesme, tj. slovenske, u njoj su i najstarije kajkavske narodne pjesme, dakle hrvatske. U njoj je i jedna duža epska pjesma o padu grada Sigeta; njezin postanak stavlja prof. Emeršič na kraj 16. stoljeća. Ako je tako, onda znači mnogo. Bilo bi to neposredno nakon izlaska Hektorovićeva Ribanja i ribarskog prigovaranja, u kojemu su uopće prvi put ugledale sunčevo svjetlo četiri hrvatske narodne pjesme. Ptujska je knjižnica izložila kajkavski dio te pjesmarice i prvu stranicu Sigetske pjesme. Naravno, Prekmurska pesmarica zaslužuje posebnu pozornost hrvatskih povjesničara književnosti, a mišljenje J. Emeršiča o vremenu postanka Sigetske pjesme ne može se uzeti kao gotova stvar: mora joj se prići sa širih gledišta, da bi se odredilo približno mjesto i vrijeme njezina postanka, a tako i ostalih pjesama.

Za grad Ptuj značajno je nekoliko podataka vezanih uz izložbu. Naime, priloženo je pismo trgovca Jurja iz Zagreba iz 1579. godine; u njemu je grad Ptuj, zapisan slovenskim nazivom, današnjim, a to je prvi zapisani njegov slovenski oblik. Zatim, hrvatski književnik Juraj Milovec tiskao je u Ptuju svoje nabožno djelo »Nebeski Pastir išče izgubljenu ovcu«. Ništa neobična ne bi bilo u ovome kad ovaj podatak ne bi svjedočio o postojanju tiskare u Ptuju. Podatak je veoma važan za povijest slovenskog tiskarstva i kulture u širem značenju.

Dobro je zastupljena znanstvena književnost o kajkavskoj književnosti i jeziku. Osim hrvatske našla je svoje mjesto i slovenska, zatim poneko djelo na njemačkome i engleskome jeziku. U 19. stoljeću o kajkavskoj književnosti pisao je Fekonja i kresi, o jeziku Oblak, zatim u zadnje vrijeme F. Ilešič i J. Jurančič.

Na dan otvaranja izložbe priređena je u Ptuju Kajkavska večer. Bijaše to večer kajkavske književnosti, presjek kroz višestoljetno stvaralaštvo. Nju su u živoj riječi izrekli glumci kazališta Augusta Cesarca iz Varaždina. Uvodno je predavanje imao prof. Jakob Emeršič, zatim su varaždinski umjetnici odglumili odlomke iz Hipokondruša, Matijaša grabancijaša i Neje vsaki cipeliš... Pročitano je više pjesama suvremenih hrvatskih pjesnika kajkavskog izraza, a naravno, čula se i pokoja narodna uz tamburice. Večer je bila na zavidnoj visini, a posjet iznad očekivanja.

Šteta je što izložba neće obići barem dva-tri slovenska grada, a još je veća šteta što neće prispjeti u Hrvatsku, na primjer u Zagreb, Čakovec i Varaždin. Požaliti je što se zatvaranjem u Ptuju i — raspada! No bez obzira na to, ona je postigla pun uspjeh, veći nego predmnijevahu Ptujski knjižničari. Ujedno je dokaz zanimanja slovenske javnosti za hrvatsku kulturu, za nas Hrvate. Poznajući slovenske prilike, čini se kako se neće na ovome stati; bit će i ubuduće sličnih pothvata. Na nama je da uzvratimo. — Hoće li se među Hrvatima uskoro naći čovjek ravan Jakobu Emeršiču i učiniti za Slovence ono što je on učinio za Hrvate?

Mate Šimundić

Iz ogranaka

OGULIN

Osnivačka skupština

U Ogulinu je 13. rujna 1971. godine osnovan Inicijativni odbor za osnivanje ogranka Matice hrvatske. Odbor broji 44 člana. Od dana osnutka do danas Odbor je održao osam sjednica.

Dosad su izvršene sve pripreme, pa je utvrđeno da se osnivačka skupština održi u nedjelju, 14. studenog 1971. god., i to u velikoj dvorani Radničkog sveučilišta u Ogulinu, uz prigodni program, s početkom u 10 sati.

Građanstvo Ogulina i bliže okolice upoznato je kada se održava osnivačka skupština, a upoznato je i sa zadacima ogranka, odnosno programom rada. U tu su svrhu izvješeni već 7. studenoga 1971. plakati, a o svemu tome izvijestila je i ogulinska lokalna radio-stanica.

Za osnivačku skupštinu u Ogulinu i okolici vlada veliko zanimanje, pa treba očekivati da će skupštini prisustvovati velik broj građanstva i mnogi dosad upisani članovi.

Uvjereni smo da će ogranak Matice hrvatske u Ogulinu opravdati svoje postojanje širenjem i podizanjem kulture i nacionalnih tradicija.

Inicijativni odbor

DELNICE

Pripreme za osnivanje ogranka

Konačno je započeo rad na osnivanju ogranka Matice hrvatske u Delnicama. Prvi su koraci učinjeni još 1963. godine, zatim slijedi nekoliko pokušaja idućih godina, ali je bilo i stanovitih slabosti, otpora i nerazumijevanja, tako da se sa stvarnim pripremama moglo početi tek ove jeseni. Sada su takve početničke teškoće prebrođene, te se nakon opsežnijih savjetovanja s društveno-političkim organizacijama u srijedu, 3. studenoga, sastao Inicijativni odbor. U sastav odbora ušli su članovi-radnici Matice iz Delnica i Ravne Gore, a za predsjednika izabran je Zlatko Klepac.

Uglavljen je dan održavanja osnivačke skupštine ogranka: 5. prosinca 1971. Inicijativni je odbor zatim raspravljao o okvirnom programu rada tog ogranka i izabrao povjereništvo koje će taj program nadopuniti i podrobnije razraditi. Odmah valja istaknuti da osnivanje ogranka pada u vrijeme kad je nakon višegodišnjeg nazadovanja kulturni život u Delnicama i ovom dijelu našega lijepog goranskog kraja gotovo posve zamro. Ostvari li delnički Ogranak svoj program, bit će to veliki dobitak za ovaj kraj i za sve nas. Predviđeno je da Ogranak u okviru svoje prosvjetno-kulturne i gospodarske djelatnosti između ostalog priređuje izložbe i predavanja, osnuje literarne družine i pjevačko društvo, pridruži se proslavi velikih hrvatskih obljetnica, te osobito poradi na objelodanjivanju radova o povijesti Gorskog kotara od naseljenja do NOB-e naših dana. Posebno je istaknuto da valja posvetiti više pažnje i brige njegovanju i uporabi hrvatskog književnoga jezika u našoj svagdašnjici.

Također je izabrano povjereništvo koje će osnivačkoj skupštini podnijeti izvješće o tijeku priprema za osnutak Ogranka. Predložena su i tri nova kandidata za članove-radnike Matice, te izabrani predstavnici koji će u ime ovoga odbora biti nazočni na osnivačkoj skupštini Ogranka MH u Ogulinu 14. studenoga. Inicijativni je odbor zakazao svoj slijedeći sastanak za 17. studenoga.

Na ovom sastanku Inicijativnog odbora bilo je nazočno i desetak studenata, đaka i mladih radnika, koji su veoma živo sudjelovali u raspravama. Ističem to kao ilustraciju zanimanja koje vlada za osnutak Ogranka. Dosad je učlanjeno preko stotinu novih članova, a onima koji su pokazali zanimanje i došli sa željom da se učlane razdijeljeno je preko dvije stotine pristupnica.

Stjepan Stimac

Pokušaji difamacije

U naše doba, kada u društvenim poslovima dominiraju masovna sredstva javnog prometa sve ono što se lansira preko mass media smatra se »kao da je istina« ako nije isti način i u istoj nakladi demantirano i općenito opovrgnuto. Pa i tada strana koja demantira mora računati s time da ni demanti neće posve poništiti već postignuti društveni učinak dezinformacije. Malo se tko danas obazire na »niskotiražne« podatke, ma koliko oni bili netočni i neugodni, te mnogih članaka sličnih ovome najvjerojatnije i ne bi bilo kad u visokotiražnom dnevnom i drugom tisku, na radiju i televiziji ne bi ponekad dobivale publicitet neosnovane dezinformativne izjave i tvrdnje nekih društveno-političkih radnika i nedobronamjernih člankopisaca.

Rad je Matice hrvatske javan. Ne samo zato što, po jednoj odredbi njezinih Pravila, sjednicama organa Matice hrvatske imaju pravo prisustvovati, predstavnici javnih sredstava informacije ili zato što se izvještaji i drugi važniji materijali o djelovanju Matice hrvatske objavljuju u cjelini ili u pojedinim izvacima u odgovarajućim njezinim izdanjima. Javni karakter djelovanja Matice hrvatske proistječe iz same biti njezine kulturne djelatnosti: čuvanja svega onoga što je vrijedno i aktualno u tradiciji, pa po tome i nadvremensko u hrvatskoj kulturi, te stvaralaštva suvremenih kulturnih dobara uopće. Ali nisu javni samo rezultati rada Matice hrvatske, javan je i sveukupan kulturi i društveni aktivitet Matičina članstva. Na javnosti pak tog rada temelji se, omogućujući ga, spontanitet i dobrovoljnost angažmana hrvatskih kulturnih radnika da stvaralački djeluju slobodno udruženi u Matici hrvatskoj, te da demokratski i samoupravno normiraju načine njezina funkcioniranja kao kulturnog društva. Matica hrvatska nije ni hijerarhijska, a ni disciplinska organizacija. Njezina organizacijska kohezija počiva na intelektualnom autoritetu ideja što tvore njezinu kulturnu politiku. Ogranci Matice hrvatske samostalni su, što je i statuirano u njezinim Pravilima. Relativna organizacijska stabilnost i homogenost Matice hrvatske kao društva postoji u onoj mjeri u kojoj postoji trajno zajedništvo vitalnih interesa hrvatske kulture diljem hrvatskog narodnosnog prostora. Praktično je rad i društveno ponašanje ogranaka više izloženo utjecajima društveno-političkih organizacija određene sredine. Unatoč činjenici da na ogranke Matice hrvatske veći utjecaj imaju lokalni društveno-politički faktori — koji se ponekad služe i raznim nedemokratskim mjerama političkog i psihološkog pritiska zasnovanima na zloupotrabi svojega autoriteta — ,samostalnost ogranaka nije nikad bila narušena. Nažalost, iako su vrata ogranaka posve otvorena i **za sudjelovanje** u radu, društveno su političke organizacije zainteresiranije da realiziraju svoj utjecaj, a vrlo, vrlo rijetko da sudjeluju u radu ogranaka.

U posljednje su se vrijeme širile glasine da Matica hrvatska pokušava osnivati ogranke u pojedinim poduzećima. Ne ulazimo ovom prigodom u motive s kojih su neki pojedinci javno širili te dezinformacije: jedino je sigurno da se to činilo tendenciozno i zlonamjerno. Matica hrvatska osniva svoje ogranke na mjesnom principu, u mjestu ili na području (misli se prvenstveno na područje jednog otoka) gdje postoji i djeluje najmanje deset članova radnika Matice hrvatske, koji su — usput rečeno — njezini izborni članovi koje prima Glavni odbor, a izbor potvrđuje Glavna skupština Matice hrvatske. Već se nekoliko godina na najrazličitije načine manipulira s pravom Matice hrvatske da na statuiranom području svoga djelovanja osniva ogranke i povjereništva. To je pravo s jedne strane **legalno,** a s druge **kulturno** opravdano. Unatoč tome, neki su pojedinci s tribina svojih foruma učestalo napadali Maticu hrvatsku zbog — kako su to oni formulirali — rada njezinih pojedinačnih ili grupno organiziranih »emisara« koji navodno s nacionalističkim tendencijama pokušavaju osnivati ogranke Matice hrvatske u pojedinim mjestima u SR Hrvatskoj! A o čemu se zapravo radi? Radi se uistinu o spontanim i konstruktivnim inicijativama kulturnih radnika — — članova Matice hrvatske da u svojim mjestima legalno, na osnovu prava što im ga daje statut Matice hrvatske te odobrenja središnjih Matičinih organa, osnivaju ogranke Matice hrvatske. No oni kojima to ne ide u njihov politički račun služe se dobro poznatom metodom paušalnog političkog etiketiranja. Tako nosioce inicijativa na — inicijativne odbore, dakle kolektivna tijela — neodgovorno, tendenciozno i uvredljivo nazivaju »emisarima«, a indicirane i autentične kulturne potrebe iz kojih te inicijative proistječu označavaju kao nacionalističke tendencije. Kad se zna i to da središnji organi Matice hrvatske, a i sami inicijativni odbori kad se konstituiraju, pravodobno izvješćuju lokalne društveno-političke organizacije i javnost o pokretanju inicijative da se u nekom mjestu osnuje Matičin ogranak, onda je jasno da ne može biti govora o nekakvom nelegalnom djelovanju tobožnjih emisara, k tome na nacionalističkoj osnovi, nego o neosnovanim, tendencioznim i uvredljivim pokušajima političke diformacije Matice hrvatske.

Tvrtko Sercar

VIROVITICA

Prostorije za Ogranak

Naoko pasivan Ogranak Matice hrvatske u Virovitici izišao je za širi krug građanstva iz anonimnosti otkako je od Zanatsko-štedioničko-kreditne zadruge pod veoma povoljnim uvjetima dobio prostorije. Njih je uredio kao klub i ured u koji navraćaju Matičini prijatelji. Namještaj za ovu prostoriju Ogranku je poklonio Drvno-industrijski kombinat. I ostala su poduzeća pokazala volju da pomognu nastojanjima Ogranka na koordinaciji kulturnih akcija u gradu. Ogranak je prihvatio suradnju s Novinsko i radio-informativnom ustanovom, koja će mu omogućiti četiri puta godišnje da pod posebnim naslovom objavljuje napise s područja znanosti i kulture. Sve ovo obvezuje Ogranak Matice hrvatske u Virovitici da se pouzda u vlastite snage i nastavi svojim doprinosima obogaćivati kulturni život ovoga grada.

Jozo Erpačić

Vijesti

ZAGREB

Zahtjev za isključenjem iz SK dr. Mladena Zvonarevića

ODBOR ZA KOORDINACIJU
PRI PREDSJEDNIŠTVU SKUPŠTINE SS ZAGREBA
Zagreb, 12. studenoga 1971.
Broj 1151-1/71

Osnovnoj organizaciji SK Filozofskog fakulteta

Na sjednici Odbora za koordinaciju pri PSSSZ, na kome su bili nazočni predstavnici većine Fakultetskih odbora SS jednoglasno je odlučeno slijedeće:

Prof. dr. Mladen Zvonarević, našoj javnosti poznat kao protivnik kretanja što ih je X. sjednica CK SKH započela u Hrvatskoj, a što se posebno očitovalo u njegovu odnosu i aktivnosti naspram pokreta hrvatskih sveučilištaraca, pokušao je svojim zadnjim akcijama na Pedagoškom savjetu Hrvatske i na sastanku Organizacije SK profesora Filozofskog fakulteta prikazati stanje u Hrvatskoj alarmantnim i incidentnim na međunacionalnom planu.

Prof. dr. Mladen Zvonarević je na Pedagoškom savjetu Hrvatske izvršio »diverzantsku akciju« hoteći time stvoriti nova umjetna žarišta međunacionalnih sukoba uoči XXII. sjednice CK SKH i time onemogućiti ovom forumu da ozbiljno priđe rješavanju pitanja životnih i bitnih za ovaj narod i ovu republiku.

Zbor studenata na Filozofskom fakultetu od 29. listopada 1971. dr. Mladen Zvonarević je nazvao »neofrankovskom manifestacijom«, »diverzantskom akcijom« i »neofrankovskom provokacijom«, vrijeđajući time oko 1200 na zboru nazočnih studenata i niz uglednih nastavnika ovog fakulteta, znanstvenika, javnih radnika i književnika.

Mi sudionici ovog skupa smatramo da dr. Mladen Zvonarević svojim djelovanjem šteti ugledu SK, kalja dostojanstvo Filozofskog fakulteta i Hrvatskog sveučilišta.

Budući da se dr. Mladen Zvonarević svojim djelovanjem sam odvojio od Saveza komunista Hrvatske i Jugoslavije, zahtijevamo da se isključi iz Saveza komunista.

Za Koordinacioni odbor:
Veljko Božikov, predsjednik

Dva prosvjeda

ODBOR ZA KOORDINACIJU PRI PREDSJEDNIŠTVU SKUPŠTINE SS ZAGREBA
Zagreb, 12. studenog 1971.
Broj 1152-1/71

Na večerašnjem sastanku predstavnika Fakultetskih odbora fakultetâ Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu odlučeno je da se povodom sve učestalijih napada na studente prodavače novina uloži oštar prosvjed kako republičkom sekretaru RSUP-a Valentu Huzjaku tako i sekretarijatu za tisak i informacije.

Smatramo da su napadi na naše kolege potaknuti ili izvršeni od pristaša svih onih snaga kojima je kurs hrvatskog rukovodstva stran, a svoju snagu iskazuju na ovakav nedoličan način preko leđa hrvatske mladeži.

Zahtijevamo najoštriju osudu takvih ispada od javnosti, a posebno oštre mjere od strane pravosudnih organa.

Za Koordinacioni odbor:
Veljko Božikov predsjednik

Republičkom sekretaru
SUP-a Valentu Huzjaku

Druže Huzjak!

Povodom sve učestalijih napada na naše kolege prodavače novina molimo Vas da svojim autoritetom spriječite širenje takvog načina razračunavanja s najpredanijim nosiocima misli hrvatskog rukovodstva.

Molimo Vas da omogućite tim studentima radnicima mirno obavljanje dužnosti kojom priskrbljuju sredstva za život.

Sa poštovanjem,
Veljko Božikov

KULTA

Z. BLAŽIĆ

MEĐUKONGRESNI ZAPISI (4.)

lako nama kad za kulturu imamo toliko para da s njima ne možeš gotovo ništa pa ne moramo razbijati glavu a već nam ipak malo napukla
ali počeli je liječiti
naročito doktorica
ali čujem da netko pita kakve to veze ima sa satirom o kojoj je bilo riječi u zapisima tri
sve je to povezano da je milina premda često put veze nema a pravi satiričar svoje veze nosi na rukama
a zapravo prvi put sad dođe i pravome satiričaru da svoje rukovodstvo nosi na rukama
ako je zaista njegovo
to jest naše
a vrag će ga znati koja je lijeva a koja desna strana na primjer kugle
imamo slobodu štampe a da nam je još i slobodan tisak druge bismo mi pjesme pjevali osim kućice u cvijeću pod navodnim znacima
bogami i pjevamo
a opet prije pisao mi kolega iz beograda kaže objavi mi to tamo kod tebe zagreb je bliži varšavi i zapadu
bilo je to prije a poslije su zabranili paradoks zbog kolača
nije za naše želuce a kruha i igara nikad dosta mislim ponovo na kućicu u cvijeću i nogomet a fudbalu da ne govorimo
nekad je Zagreb imao tri humoristička lista a sad nema ni jednog ali zato imaju svi koji nisu imali ni jednog pa sad reci da se hrvati znaju smijati
i nije smijati
a je li to jedva čekate još jedan manje mislite
koplje u trnje pa u trešnjevku i črnomerec
e nećeš evo vam ga nadlaktanj
neka ide sve skupa v — beograd
bogme je i išlo
bogme je i išlo
p. s.
u prvoj verziji prije pisanoj bilo je bogme i ide bogme i ide kasnije sam ubacio perfekt zbog svijetlijeg futura

PAJO KANIŽAJ

PISMA

BUNKERČIĆ

Nego, prije svega, ta izjava, mislim toga Društva književnika Hrvatske. Sve me nešto podsjeća na Deklaraciju, kao da se, oprosti bože, u međuvremenu ništa nije dogodilo.

Što ima to Društvo književnika Hrvatske protiv djeljivosti suvereniteta? Tako smo lijepo naučili vazda sve dijeliti, da bi nas sada neka tamo nedjeljivost upravo šokirala. A zašto, uostalom, ne bismo dijelili baš sada kad se, mi Hrvati, prestasmo množiti? Je li? I mogao bi opet neki tamo Žanko i njegova drugarica napraviti cirkus, a što nam je to potrebno ... Glede jezika, imamo li fundamentalne bečke i novosadske dokumente ili nemamo? I svi su s njima zadovoljni, samo ti Hrvati nisu. Ali o njima je Marx, uostalom, rekao svoje. A novi pravopis u bunkeru — čujem. Lijepo spakiran, pa čeka li čeka da se novi i stari hrvatski unitaristi dosjete te ga bez buke likvidiraju. Znate što? Možda jedan mali požar? A? U bunkerčiću? Zgodno, kaj ne? Nu, i tako opet bunkeri u vlastitoj zemlji. Kako je to neugodno znaju najbolje nogometaši.

A posmrtna zaostavština Maka Dizdara, čujem, nije baš zgodna. Htio tamo čovjek reći kako nema smisla tražiti h l e b a nad k r u h o m. I — umro, bogami. E sad kad je umro nema smisla te ilegalne misli još i tiskati.

A ono nešto Šošića u Makarskoj — marš u zatvor, kopilad hrvatska. Pa tamo čitajte Radićeve »uzničke uspomene«, da vidite kako je to nekoć bilo, a sad se spominjalo. Momčilo Janjetović i Ante Nemčić nosit će vam u uze — fige.

Vidjeste li kako zbrisa Dino Radojević iz »Gavelle«, a Vesna Butorčeva iz HNK? Kao negda narod židovski iz Sodome i Gomore. A čujem, sastane neki dan Jozo Puljizević Veselka Tenžeru na stepenicama pa ga pita: »Je li vi, otkud vam ideja da pišete kazališne kritike istu večer nakon premijere?«

A Fadil se Hadžić spremio bio na »Politički zločin«, kad on nema love. Onda se uputio u »Lov na jelena« budući da je jelen sada aktuelan, i — stigla lova. A bogami, gotovo je Fadil ostavio zeca da se smije, a sam poginuo u financijskom atentatu.

A kulturni amandman za novi Ustav Hrvatske, čujem, sastavljao neki polaznik tečaja za nepismene.

Da nije Josip Tomc? Ma nije, valjda, ima on svojih, novozavjetnih briga. Brine kako će svojih četiri razreda pučke škole raspodijeliti na 26.000 samoupravljača koji nikako ne shvaćaju kako to njihovih 26.000 glasova vrijede manje od dinara.

HRVOJE HITREC

ZAGREBULJE

Držite se vi - a ne mi!

»Gdo bu se držal, to bumo još videli«
Razljućeni građanin

Jedan »Vjesnikov« naslov objavljen neki dan kao najava budućem poskupljenju komunalnih usluga (»Zagrepčani drž'te se — poskupljuje to i to«) toliko je razljutio neke sudionike uobičajene sjednice za novinstvo da je sam predsjednik Štef morao nekoliko puta intervenirati skrećući polemiku u smjeru znatno ublaženih odluka. Taj naslov sadrži u svome podtekstu, u načinu, u zvučnosti i boji neku vrstu obijesne veselosti kao da se radi o kazališnom komadu koji opisuje dogodovštine neke šaljive družbe u pokrajini. Kao da se radi o nekoj djetinjariji, a ne o veoma ozbiljnim stvarima što pogađaju džepove onih Zagrepčana koji baš nemaju novaca za razbacivanje. Neumjereni, anarhoidni i beskrupulozni rast cijena u našemu gradu toliko je očit da takva vijest, odnosno tako sročena vijest, može izazvati uznemirenje javnosti, ali ne u operetnom, nego u bitnome. Tramvajski prijevoz, voda, čišćenje i odvoz smeća, struja itd., dakle sve same neizbježnosti u životu građana jednog velikog grada, po svoj će prilici znatno poskupjeti. Istodobno se uz tu obavijest objavljuje i jedna umirujuća vijest — o tome da benzin zadržava svoju staru cijenu. Pa dobro, tko je lud u svemu tome? Poskupljuje prijevoz tramvajem, a benzin, pogonsko gorivo za automobile, ostaje na staroj razini tržišne vrijednosti. Drugim riječima, poskupljuje nešto čime se služi većina manje imućnih građana, a ne poskupljuje ono što je dostupno samo soju bogatijih stanovnika ovoga grada. Vlasnici automobila lakše će podnijeti skupoću benzina (svoja kola nisu valjda platili kamenjem!) nego ljudi kojima su tramvaj i autobus jedino prijevozno sredstvo. Siromašniji će na taj način plaćati svoj prijevoz više, dok će bogatiji ostati na istome. I uza sva moguća stručno-prefrigantska razjašnjenja takvu socijalnu nepravdu teško ćemo progutati. Uostalom, što se nas tiču te stvari oko razjašnjavanja. Nama je važno jedino to da se ljokistička razularenost na tome području gradskoga života obuzda, zaustavi i diskvalificira. Ne mogu valjda svaka dva-tri mjeseca ljudi plaćati pojedine usluge i do 50% više i trpjeti bezobrazna poskupljenja najelementarnijih životnih potreba. Tko je to vidio! Ako nešto škripi u općem gospodarskom sustavu ovoga grada, neka tu škripu podmazuju oni kojima su kotači zarđali, a ne mi! Nek se drže oni, a ne mi! Neka idu k vragu oni, a ne mi!

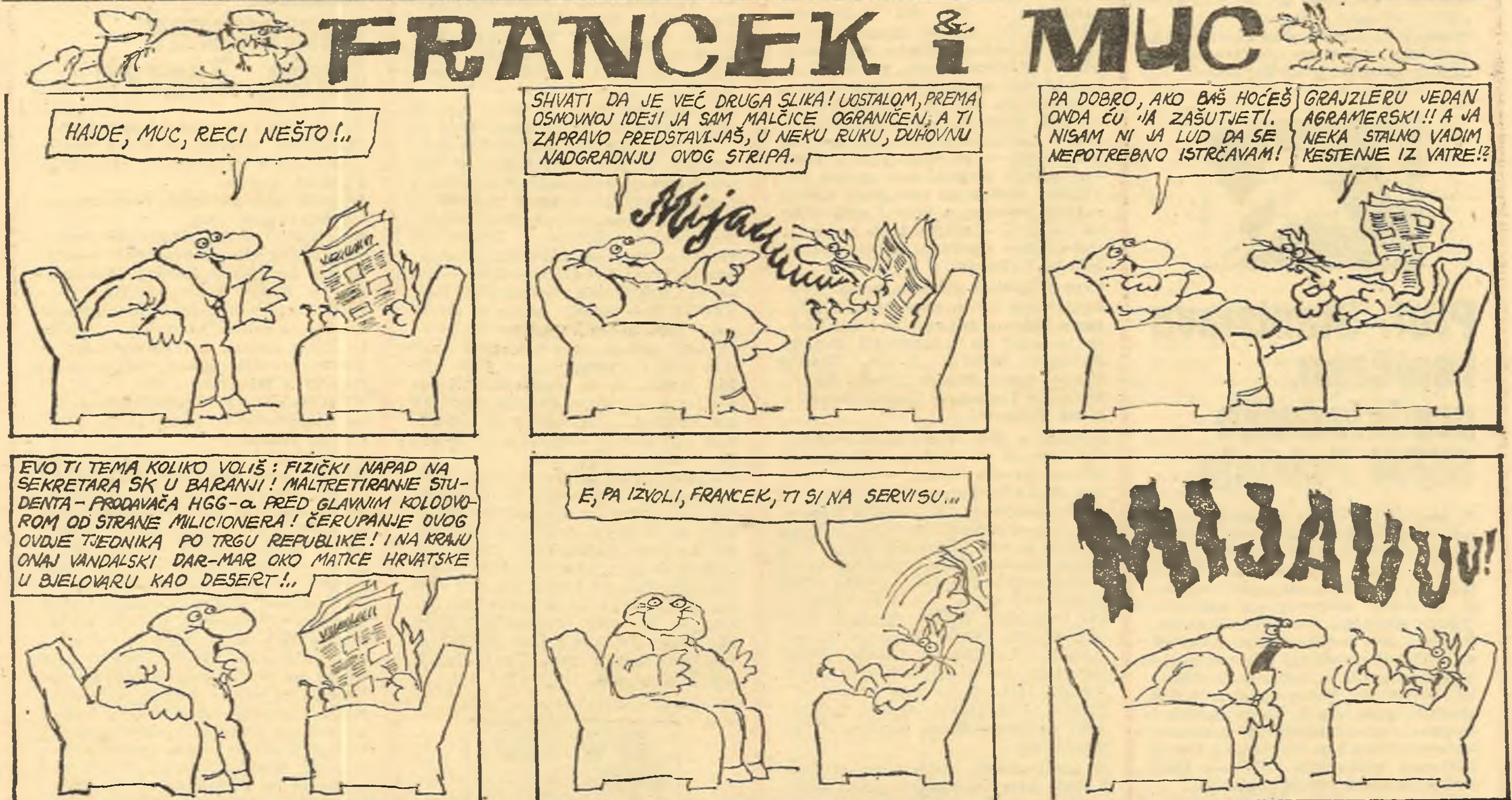
Odlika je i oznaka primitivnog, kramarskog gospodarenja nabijanje cijena. Za takvo gospodarenje nisu potrebne škole, nego lihvarsko-grajzlerski mentalitet koji ne poznaje ni najosnovnijih pravila o dobrom, korektnom trgovačko-opskrbnom djelovanju i ponašanju. Taj mentalitet se ravna po isključivoj doktrini i logici sile i povlaštenih položaja. Taj mentalitet nagrđuje ovaj grad ne samo u smislu o kojem sada govorimo, nego i u svim onim smislovima o kojima smo govorili i o kojima ćemo još govoriti. Ništa gorega za jedno gradsko tkivo od zakonom zaštićenog lihvarstva, grajzleraja i primitivizma. A što će se dogoditi kada Zagrepčani jednom ne budu tako mirno i krotko primali udarce po svojoj grbači? Što onda? Tko će onda biti kriv? Tko će onda razjašnjavati niz odredaba kojima se izravno vrši otimačina i zapostavlja najobičnije građansko strpljenje? Tko će onda odgovarati za bogateliziranje socijalističkoga značaja gradske trgovine i opskrbe? Jesu li naši dragi gradski oci i o tome razmišljali? Ako nisu, to gore po njih! Ljokijeva perfidna taktika je: »zabavljajući« nas protulokalpatriotskim zmešarijama mislio je progurati neke druge stvari koje se tobože ne vide, ali će se kad-tad osjetiti! Ljoki misli da mi nemamo nosa i za takve rušilačke rafinmane. Grdno se prevario! Briga o Zagrebu ne svodi se na isključivi pojavno-romantičarski oprez i ljepuškastu feljtonistiku!

To naš prijatelj ne bi smio zaboraviti!

ZATO NEKA GRADSKI RAČUNARCI I GOSPODARSTVENI STRUČNJACI DOBRO RAZMISLE PRIJE NEGO ŠTO PONOVNO DIGNU CIJENE U NEBESA. BIT ĆE TO I U NJIHOVOM I U NAŠEM INTERESU.

Vladimir Vuković

P. S. Kada će biti dovršeno obnavljanje kavane i hotela »Dubrovnik«?

PITANJA

Drugu Milutinu Baltiću

Na 22. sjednici CK SKH punu podršku referatu dr. Savke Dabčević-Kučar i politici SKH izrazili su gotovo svi sudionici ne samo u svoje ime, već mnogi i u ime partijskih organizacija iz svih krajeva SR Hrvatske te u ime društveno-političkih organizacija Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata, Socijalističkog saveza radnog naroda i dr. U dvodnevnoj diskusiji, u kojoj je sudjelovalo više od pedeset sudionika plenuma, Vi niste sudjelovali. Bilo bi zanimljivo znati je li Vaša šutnja »govorila« samo u Vaše osobno ime ili i u ime Saveza sindikata Hrvatske (što je teško pretpostaviti)?

Drugu STEVI CVIJANOVIĆU, načelniku kadrovske službe Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske

Raspravljanje o promjeni republičkog ustava »otvorilo« je i pitanje službenog jezika u SR Hrvatskoj. O tome su se već izjasnile brojne kompetentne hrvatske ustanove, društva i tijela, te narod sâm. Kako, znamo: službeni jezik jest HRVATSKI (Novosadski dogovor kao »poklon« vraćen je »darovateljima«).
Pitamo Vas: da li Vi, možda, hrvatski jezik identificirate s jezikom na obrascu koji je još uvijek u uporabi u Izvršnom vijeću Sabora SR Hrvatske (naklada »Informatora«, Zagreb, a s naznakom SIV — Beograd)? Naime, sav taj obrazac (»Karton podataka«) ispunjen je leksikom slijedećeg tipa: »opšti podaci«; »pol«; »devojačko prezime«; »mesto«; »opština«; »broj dece«; »... kada i gde«; »u inostranstvu«; »primedbe«; »... učestvovanje... na... savetovanjima«; »... delatnost u...«; »... overava...« i tome slično.
Ili možda taj obrazac izražava nečije »privatne pokušaje« rješavanja jezičnog »pitanja« u SR Hrvatskoj?

Prof. Stanislavu Leničeku, predsjedniku SSRN Petrinja

U pozivu na veliki narodni zbor i mimohod jedinica u povodu završetka velikog manevra »Sloboda 71«, a taj poziv potpisan je Vašim imenom (i položajem), naveli ste da se manevar »održava na području Banije, Korduna, Slovenije i Bosne«. U vezi s time javili su nam se mnogi od onih kojima ste taj poziv uputili i zamolili da Vas upitamo kako citirani navod iz Vašeg poziva treba shvatiti: smatrate li Vi da Banija i Kordun već sad imaju isti državno-pravni status kao Slovenija i Bosna (odnosno obrnuto!?), ili pak tako nešto tek namjeravate predložiti?

Slavijanu Belamariću, direktoru Pan-Adrije, Zagreb

Naši ljudi u prekomorskim zemljama, osobito u Australiji, Kanadi i Južnoj Americi, sve češće traže uspostavljanje pogodnih zračnih prometnih veza s domovinom (o tome je pisao i Hrvatski tjednik, posebno o zahtjevima Hrvata, iz Australije). Razumljivo, oni očekuju tako organizirane veze u kojima će im biti ponuđeni prihvatljivi uvjeti, što im do sada postojeće zračne kompanije nisu nikako osiguravale. Molimo Vas da obavijestite javnost što ste do sada poduzimali i što mislite poduzeti da ovim opravdanim zahtjevima udovolji Vaša radna organizacija, i što možemo očekivati od Vas u pogledu ubrzanog razvitka hrvatske zračne flote?

»Jugopetrolu«

Kada ćete na svojim benzinskim pumpama u SR Hrvatskoj postaviti napise na jeziku naroda kojem se obraćate i kojem prodajete svoje proizvode?

Jedinstveni i neheterogeni

»Vukovarske novine«, glasilo SSRN vukovarske komune, u broju od 29. listopada o. g. donijele su između ostalog i dva po mnogo čemu zanimljiva teksta. Prvi je (na prvoj stranici) već poznato Saopćenje Općinskog komiteta SK Vukovara - »Neuspjela politička provokacija zagrebačkih studenata u Vukovaru«, kojem bi, nakon svega što se o tom slučaju saznalo, valjalo tek promijeniti subjekt (uvrstiti donosioce saopćenja — CK SK Vukovaru.) Drugi je (na drugoj stranici) izvještaj s plenarne sjednice Općinskog odbora Saveza boraca na kojoj su razmatrane predložene promjene u republičkom ustavu. Naslov tog izvještaja glasi »Za promjene u ustavnom i političkom sustavu«, no već podnaslovi — po kojima se u pitanje stavlja elementarno pravo hrvatskog naroda da svoj jezik naziva svojim imenom, a tako i upit »Tko su emisari« — otkrivaju za kakve je »promjene« Općinski odbor Saveza boraca Vukovara.

Prvo saopćenje dano je, prema »Vukovarskim novinama«, nakon izlaganja Adema Islamovića i »diskusije u kojoj su sudjelovali Branko Mrkušić, Mihovil Juriša, Branko Runje, Đuka Mudri, Nikola Kukić, Svetislav Lođinović, Radoš Graora i Miloš Popović«.

Pitanje o identitetu i ulozi emisara postavio je na sastanku Općinskog odbora Saveza boraca — opet prema »Vukovarskim novinama« — rezervni potpukovnik Ljubiša Šijaković, a u »opsežnoj raspravi« o tome »u čije je ime Pedagoški savjet Hrvatske donio odluku o izmjeni materinjeg jezika u hrvatski jezik« (sic!) sudjelovali su: »... Nikola Malobabić, Ivan Žulj, Branko Mrkušić, Stevan Gledić, Miloš Popović, Ljubo Kukolj, Ljubiša Šijaković, Savo Barvalac, Janko Sila i Veljko Obradović«. Oni su govorili u ime područja »vukovarske općine, heterogene po nacionalnom sastavu ali jedinstvene«.

O nacionalnom sastavu diskutanata i tijela koja su donijela prvospomenuto saopćenje (OK SK Vukovara) i drugospomenute stavove (OO Saveza boraca Vukovara) — nije se raspravljalo! A i zašto bi, kada su očevidno ne samo jedinstveni, nego uopće nisu »heterogeni«!

Blago siromašnima...

Ono što napisa Lovro Lisičić u »Nedjeljnoj Dalmaciji« od 24. listopada prelazi sve granice uljuđene javne riječi i spada u krajnji primitivizam nedostojan sredine s tisućugodišnjom uljudbom.
Citirat ćemo završni dio njegova teksta: »Kako bi kompletiralo idealnu sliku o svom radu (...) hrvatsko studentsko rukovodstvo izdalo je knjižicu s vrlo ambicioznim naslovom 'Za reformu hrvatskog sveučilišta'. Tekstovi nekolicine sveučilišnih profesora i nekolicine studentskih rukovodilaca s obaveznim fotografijama, odakle nas motre TASTE OČI U KOJIMA SE IZGUBIO SVAKI TRAG PAMETI, parada brojki i podataka, fraza, fraza, fraza i ništa više. Ti ljudi, koji su krasno položili politički ispit osvajanja vlasti, pali su na jednom, po našem mišljenju, mnogo odsudnijem« (verzal naš, op. ur.)
Tako, dragi čitatelji, preko glasila SSRN Splita profesori i sveučilištarci Hrvatskog sveučilišta proglašeni su idiotima (sic!). Blago siromašnima...

O Zvonareviću, Božiću i »sumnjivim« Mađaronima

Ima dosta njih kojima je »sporno« pitanje jezika hrvatskoga kao jezika službenoga u Hrvatskoj: u rasponu od »diverzanta« dr. Mladena Zvonarevića — što mnoge ne začuđuje — do hrvatskoga književnika i predsjednika Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora, Mirka Božića — što mnoge začuđuje, pa sve do vukovarskih otaca koji brinu brigu o ugroženoj ravnopravnosti — što nikoga ne čudi... I zaista, najšire se općinstvo mora zbuniti!: »mora da u nekom grmu leži neki zec...«
Da, ali u nekom DRUGOM grmu leži neki DRUGI zec. Podsjećamo:
»U SVEKOLIKOM OBSEGU KRALJEVINAH HRVATSKE I SLAVONIJE SLUŽBENI JE JEZIK HRVATSKI TOLI U ZAKONODAVSTVU, KOLI U SUDSTVU I UPRAVI.«
Ovo nije prijedlog za bolju stilizaciju ustavnih amandmana. Ovo je § 56. HRVATSKO-UGARSKE NAGODBE iz 1868., pod kojom je Hrvatska punih pola stoljeća tavorila u austro-ugarskoj tamnici naroda... Dakako: raznorazni pl. Bedekovichi, Pejacsevichi, Živići i Vakanovići znali su smjerno prihvatiti »Nagodbu« po kojoj Hrvatskoj ostade — što se FINANCIJSKE SAMOSTALNOSTI TIČE — »manje prava no što su prije 1848. imale Županije« (kako iste, 1868. godine, reče umjereni unionist grof J. Janković); no, § 56. nije bio sporan ni za mađarsku stranu, jer i oni se dobro sjećahu Bachova apsolutizma... Naime: § 56. nimalo nije ugrožavao »županijska« prava Hrvatske...
Na prvi pogled, prema mnijenju raznoraznih strahovatelja za ugroženu ravnopravnost u Hrvatskoj, Bedekovichi su & Co. prije više od stotinu godina najobičniji smutljivci. Nemojmo se prevariti!! Nije »strahovateljima« do paragrafa 56.! Njima je do diskusije o hrvatskom jeziku — što više razgovora i buke oko njega, to manje oko drugih, temeljnih stvari: npr. financija. U tom je grmu zec.

ODGOVORI

PTT-Osijek

Povodom napisa pod naslovom »U osječkom PTT-u dosljedni...« tiskanom u HT broj 22 od 17. rujna 1971. na strani 24. u rubrici »Karte na stol« na osnovu Zakona o štampi i drugim sredstvima informiranja (član 34. i 35.) molimo da u narednom broju HT na istom mjestu i pod istim naslovom tiskate slijedeće:
PTT poduzeće iz Osijeka uistinu je dalo tiskati nekoliko tisuća primjeraka formulara za predaju brzojava, ali ne srpskim jezikom, već latinicom i ijekavskim, dakle, hrvatskim jezikom.
Prije je ovo poduzeće takove formulare tiskalo u Štampariji PTT u Beogradu, kao i druga PTT poduzeća. Baš s namjerom da formulari budu tiskani hrvatskim jezikom i da dohodak ostane na našem području, prešli smo na tiskanje formulara za potrebe PTT-a u štampariji u Đakovu.
Kako je još uvijek na snazi i upotrebi na cijelom području SFRJ Pravilnik o vršenju usluga u telegrafskom saobraćaju, štampan u Beogradu 1970. srpskim jezikom, to su i uzroci formulara za telegrafsku službu u tom pravilniku tiskani srpskim jezikom. Referent koji je dao tiskati te formulare prethodno je preveo uzorak iz pravilnika na hrvatski jezik i tako naručio tiskanje u Đakovu. Jedino nije preveo međunarodne riječi »telegraf« i »telegram«, koje nije smatrao srpskima već međunarodnima, te koje se u tom obliku upotrebljavaju u cijeloj Jugoslaviji i izvan nje.
Ako je netko »dosljedan«, onda su dosljedni oni u Zajednici JPTT, koji su 1970. godine za područje Hrvatske tiskali »Pravilnik o vršenju usluga u telegrafskom saobraćaju« srpskim jezikom — ekavicom i koji je još uvijek u upotrebi.
Budući da još nije izišao iz tiska hrvatski pravopis, referent u ovom poduzeću zadržao je riječi »telegraf« i »telegram« i nije ih zamijenio riječju »brzojav«.
Količina naručenih formulara podmirit će potrebu do konca 1971. godine, pa će nakon izlaska iz tiska hrvatskog pravopisa biti bez štete moguće zamijeniti sporne riječi hrvatskima, kako budu u pravopisu napisane.
Zahvaljujemo na uvrštenju.

Pomoćnik direktora:
Stjepan Čižmešinkin, dipl. ecc.

Kluba samoupravljača, Zagreb

Upravni odbor Kluba samoupravljača Zagreba s iznenađenjem je primio čudnovata pitanja, upućena mu u »Hrvatskom tjedniku« br. 28 od 29. 10. 1971. godine.
Odlučili smo poštujući čitalaštvo lista odgovoriti vam.
Na pitanje: je li u Klubu samoupravljača Zagreba zabranjeno spominjanje hrvatskog imena, odgovaramo: u Klubu samoupravljača Zagreba nije zabranjeno spominjanje hrvatskog imena, naprotiv — ono se brižljivo njeguje u svim oblicima — Hrvat, hrvatski narod, Socijalistička republika Hrvatska i sl.
Na pitanje: je li to uobičajena praksa, odgovaramo: jeste, to je uobičajena praksa.
Na pitanje: je li se netko u ime Kluba samoupravljača Zagreba ispričao delegatu »Čistoće« zbog nanesene mu uvrede odgovaramo: nitko se u ime Kluba samoupravljača Zagreba nije i nema razloga ispričati delegatu »Čistoće« zbog nanesene mu uvrede. Prema saznanjima Upravnog odbora Kluba samoupravljača Zagreba nesporazum između sudionika puta u Mainz održanog u svibnju 1971. god. bio je između njih samih na licu mjesta izgladen.
Delegat »Čistoće« nikada nije izvijestio Upravni odbor Kluba samoupravljača Zagreba o nanesenoj mu uvredi, a prema našem saznanju delegacija Kluba samoupravljača Zagreba se je uvijek — u svim kontaktima s našim njemačkim prijateljima predstavljala kao hrvatska radnička delegacija.

UPRAVNI ODBOR
KLUBA SAMOUPRAVLJAČA
ZAGREBA

EUROPSKI PISCI U ZAGREBU

Po peti put Društvo književnika Hrvatske organizira međunarodni skup pisaca — »Zagrebačke književne razgovore«. Ove godine broj sudionika prelazi brojku 100. Po tome kako su zamišljeni, ovogodišnji razgovori nesumnjivo su najambiciozniji pothvat DKH. »Ove godine pokušat ćemo iskoristiti prisutnost sudionika i organizirati kvalitetnu i kreativnu jezgru koja bi u Zagrebu pokrenula međunarodni časopis za književnost. Europi je takav časopis potreban, a mi smo sretni što je Zagreb spreman da bude domaćin jednom takvom časopisu.« To nam je rekao tajnik DKH, Slavko Mihalić, čovjek koji bez sumnje najviše učinio da se ovogodišnji »Zagrebački književni razgovori« realiziraju.
Međunarodni skup pisaca u Zagrebu nesumnjivo je šansa za našu kulturu da upozna tokove europskog književnog stvaranja i istraživanja. Dakako, taj je skup prilika da europski pisci, ne po prvi put, upoznaju Hrvatsku i njezinu kulturnu situaciju, a ne samo ono što patetično zovemo »baštinom«. Hrvatska je uvijek, a u ovom trenutku osobito, zainteresirana da primi i upozna prave, duboke i iskrene poticaje. Provjeravanje vlastitih sposobnosti, osjetljivost za autentično morali bi biti prisutni u ovim razgovorima. Kao nikad dosada Hrvatsku kod kuće i u svijetu sumnjiče za uskogrudnost i nacionalizam. Pisci prisutni u Zagrebu imat će prilike uvjeriti se u suprotno. U Zagrebu su prisutni i pisci svih književnosti i narodnosti u Jugoslaviji. Zagreb je dakle mjesto u kojem kultura ima prilike iskazati svoj sadržaj: slobodu i istinu.
Za čitatelje »Hrvatskog tjednika« donosimo nekoliko pjesama stranih sudionika »Zagrebačkih književnih razgovora«. Nismo u prilici da šire i cjelovitije predstavimo naše goste, no tu će dužnost izvršiti hrvatski časopisi.

ELIO FILIPPO ACCROCCA (Italija)

(Europaminima)

PROVOSI

(Provos)

. . . od Schelde razlivene od obale do obale
trajekt prevozi oči kroz maglu
vozni red na krilima vještih galebova
rijeka se ukida . . .
do Meuse nepokretne uz rubove ruke
na mostu djevojka nadzire promet
iznenađenje u izlozima s kursom valute
ulice nadsvođene svjetiljke-boje
italijaminima povlači kakvu uspomenu
i dvije kutije Bastosa za besanu večer
magleno perje ovija prozore
na rimskoj četvrti u pozadini
nepomičnoj Maastrichta . . .
sve do Dordrechta, nasip među vjetrenjačama,
šlepovi između semafora kroz Rotterdam
glas provosa potiče Krista
u krznenom kaputu . . .

OD LIEGEA DO LUKSEMBURGA

(Da Liegi a Lussemburgo)

S lieškog kolodvora laka od kiše
pomno izlazi kraljevska povorka
upućuje se u grb grada nestaje
poput ubačene razglednice.
Ondje pozadi dvorac
dočekat će lica viđena samo na marki.
Mnoštvo se razilazi po dućanima:
»posao je posao . . .«.
Nebo sivi
nad trgom gdje ostaje među redovima taksija
prometnik koji ucrtava kretnje po zraku,
pomičan kip . . .
. . . Luksemburg je znak što ga nosim u kovčegu
potez origine revue animée
složene ručno: točka Evrope
naslikana u magli što se razilazi
iznad pojasa. lebdeće ime
u bakrorezu koji postaje sjećanje
na lica i glasove (stablo u pidžami)
verger pladanj za zimu,
jabuka na grani . . .

GLAS IZ ČEŠKE

(La voce di Boemia)

Glas si grada koji je uzbunio Europu
tvoje proljeće nije vidjelo cvjetanja
u kolovozu su te obrali
jedan tvoj grozd prepunio je čašu
glas iz Češke je tvoj najčišći kristal
traje plam onkraj stakla
gdje usna jedne ruže prosljava

PO LABIRINTIMA KANTONA

(Per i dedali dei cantoni)

Zapažena je prostrana sloboda što ovdje diše u jezerskoj svjetlosti, na obalama koje produžuju trg, i pod trijemovima i u dućanima gdje je roba tišina; u liku onoga koji znade za tuđu prisutnost a ne zbunjuje se, i ovija riječi prirođenom mjerom koja postaje životna bit; u dnu oka koje pozdravlja više od ikakve kretnje i otkriće je pravo ljudske tvari koja hrani našu svakidašnjicu: ona bojadiše i rasipa svoje sjeme, neophodna koliko i zrak ove svjetlosti što mi obnavlja korake, govor, zjenu . . .
Da, ostavi po strani zvona
iznenadna dugotrajna zvučna
za labuđe uši,
iz Limmata se rađa ciriška žila:
osoran profil
zagasita ulica puna piva i svijeća
vojska spasa s utjelovljenim notama,
stavi u podsloj piskavu trubu,
krišku Joycea uračunaj u večer
po labirintima kantona gdje poigravaju jezici.
Izblijedjet će jezero sutra od želje . . .
. . . kao u Losanni uzaći će glas kuća s obale
sve do šume koja tu sakuplja ljubomoru na svjetlost
na dlanu jedne ruke.
Osluškuj dašak što kalemi imena i vrijeme u korijenu.
Gdje jezici ujedaju . . .

U PARIZU OKUS SVIBNJA

(A Parigi il sapore di maggio)

Doći ću ti jednom reći što mislim o tebi
razdaljina kucaj ne slabi
i istresti ću gomilu riječi
ali ti obećaj da ćeš mi osušiti misli
kao platno rastrto na tornju
i ne stavljaj kravati krila
koja još čuvaju okus svibnja.
Tražim i ja kao André Frénaud
»gdje mi je zavičaj? pas où je suis né«.*
Evropa ima mnogo pupaka
a različiti su i sise.
Polusjena ukida početne bore
što ih prsti ni ne zamjećuju.
Bez brige, neću reći nikome . . .

* ne gdje sam rođen

JEDNOSTAVNE VERLAINEOVE FRESKE

(Semplici affreschi di Verlaine)

U Bruxellesu jednostavne Verlaineove freske kidaju drevne zalihe magle naslagane pred dućanima, pred pročeljima kuća, pred ustima nijemih osoba, treptavih prisutnosti u preranoj jeseni što je brazdaju taksiji.
Riječi koje u sebi izgovaram izlijevaju sokove
blijede svršene prošlosti kad je poneka vespa
presijecala tramvajsku prugu i kremenje među razvalinama
mojeg dalekoga grada protetog tajnama.
Iz gužve tišina stanovnika parka
okus rijeke zamjećuje se u zraku,
u očima koje ne znaš razlikovati jesu li crne ili zelene,
šal zapušuje ostatak glasa.
Nebo je niže od krovova, nedodirljiva sjena,
nastojim ga probušiti očima i micanjem glave
pri pokretnom čitanju natpisa: luda abeceda
kao ova nedjelja koju nazivaju blagdanom . . .

(iz časopisa ENOTRIA, br. 2/1971)

Preveo: Mladen Machiedo

OTTO BASIL (Austrija)

ORUĐA

(Die Werkzeuge)

Zamotani pehari. Svađe. Dijamanti. Pod koljena tonu srebrene mašine. Novac = izaslanstvo Smrti Smeđa kovina jednog čela. Žeteoci. Pohod na jug. Slamnati šeširi. Njemačka antika.
Djevojački mirazi. Bakar koji plaši. Ubogarenje. Razrzani ždrijepci. Brijeg Hörsel. Pougljenjen leptir nad prekambrijskim šumama lebdi. Ružasta ruda. Razmrvljeno lišće. Srebrene ličinke. Sive ešarpe. . . Ničeg. I cvjetovi leda. Žućkasta para. Barbarske latrine. Škripa zlatonosnih voda u svodovima Inka. Rijetki lijekovi. Slava prvim mehaničkim uređajima ljudi. Stablo = spomenik. Magma i opet magma. Gnoj.
Sagnjili kantari Skitski. Plameni jezičci. Plavičast lik. . . krpica znoja. Potonuli rudnik u Alpama retksim. Otvoreno bilo Kerubina. Mahovinom obrasle glave. Gorkaste suze, crvene igre Indijanaca. Tužaljke. Divlje ruže. Exorcizam. Cinčani zbor zvijezda u polukrug.
Brazgotine Svemira. Kruženje u krug. Tycho, zalogaj, vječna čađ. Zvečarka. Puževi Fenički. Rahle ulice, rastužen put. Grm gusjenica. Ozelenjele kolibe i rake. I opet: Fenički purpur.
Amfore, gluhom raži pune sve do vrha. Podzemaljsko. More = Perm. Djevičanski kontinent. Mumije koje svoje skidaju trake. Pluton. Transpluton. Augustinske noći. Ad usam Delphini. Pitija pomahnitalih usta. Himne. Uskipjelo materino mlijeko. Amfibije. Ozvučeni kosturi tvari. Adoracija. Vulkansko — neptunske spilje. The womb. Pod čađavo-crnim zaglavcima osame. Pšenica, ocrvenjena krvlju. Plodovi. Spodobe s Atlantide. Mega.
Mi stupamo na Mjesec. Brončani kandelabri. — Gnosis. — Kris = talinski. Decay. Koščani amuleti. Pa prodor Kršćanstva. Srebrena nečist laži. Crne kohorte, rascvali odrovi. Smrekovina. Ispražnjene cisterne. Aberacija. Spomenik ptica što lebdi. Okrunjen trnjem. Govor je Delphi (Novalis). Obsidian. Ostave. Onanija. Kržljavci. — L'amulette mystique.
Blijedoružičaste matematike. Slika mrtvaca na jednoj karti za igranje. Mravi u koroti. Jurte. Djevojka s krčagom pepela nad ledenoplavim izvorom. Blijedi lik večeri. Hal-kyonske igre, ocinčani bileti. Morbus lupus. Noćna opijanja riječi. O, čiste vokabule!
Oruđa. Sumporaste maske. Šatori zvijezda dišu. Sindbad. Imago. Plameni mak. Dvojnice iz bazge. Na šutljivu zidu. Humor amoeba. Hrastov gaj. . . Pašnjaci. . . Konjetina . . Kreč. Osjajene ribe u crnoj vrši. Zastor. . . providan. Groblje leptirova. Prije nego se potopio Neron.
Akustički monoliti. Zlatna mokrača Here. Progoni gondola. Pred-dorski. Drveni. Kosmopolis. Odvratna vika proroka. Odumrlo srebro. Stupovi (Hekataea) na raskršćima ulica. Baklje — aleje. Griješne štake oltara Žestokih sunaca izlazak. Muzika, prekrivena crvima. Sipke oranice. Zvonjavom najavljen Mislilac. Aoidoi. Imaginaran. Hybris. Razdrhtana građa stihova. Urne. . .iz njih za zvjezdanih noći izranjaju ruže. Epilepsija (George). Seoske architrave. Pod vjetrom još mliječasta raž. Sputum Ničeg. Lire. Dèsastre. Snijeg. Statičke drame. Spavači u raspadanju.
Menhir Čovječe! Naš galaktički jezik. Omamljene kripte. Altaj. Mabinogion. Katapulti. Glavno vrijeme rakova. Skrivačica: Gdje je carinski činovnik? Aiwaggeljo. Raznjihana ramena glečera. Ličinske sitne. Gušteri = strašila izmigolje iz somotnih zrcala. Tektonika. Grmljavina Hada. Vladalački duh, logicističke brigade. Na blijedim vodama sfinga.
Svakodnevnica = svaki dan. U čeličnim rukama. Po Pindaru. O, koščati Mjeseče! Užareni nakovanj. Pupoljčasti kotači. Skeleti i segmenti. Iznenadne strukture. Otkosi. Beta-raspadanje. Vijenci, muspilli, frigijske kape. Izviranje svjetlosti. Jasikino lišće. Ogoljenja. Etruščanske vatre i u sami dan. Iredente seljaka. Kamenje = rune. Gladijatori i gladiole. Monastično. Zlatni vršilac crnu slamu vrše. Rak = magla. Jeka. Igra lepezom stvarnosti. Raspuknuti svodovi Svemira. Fantomi. Selo iz kojeg Mjesec istjeruju dalje toljagom. Vazda zeleni Syndromi. Luciferske igre Laterna magica Brijestovi. Molekula se zabavlja. Salambô.
Praelogika. Olanjenje. Pensée, Troja, Nadir., Azurne perike, erajski znaci. Akteri. Plavokose Mamelle. Najsumornijoj ženi ova pjesma. Umorstvo kao balsam.
Fauna i anti-fauna. Sauna. Iskrenje kose što strši. Žućkasto-prugasta politika. Sve barke ovog svijeta. Topos. Serafinski automati, inflacione sestercije. Perina u smaragdnoj tinti. Bojažljivi djelići. Valentino. Makroskopija. Otac etar. Klasici Isočnih otoka. Donjosvjetska ljepota kimrijskih vojvoda. Fetišizam. Vukovi od krsitala. Gotička pobožnost, tratine zaborava. Luda mjesečina. Gospođa Holle. Ć Kosturi. Yggdrasil zasjenjuje sve.
Oruđa. . .

Preveo: Enver Čolaković

LÁSZLO NAGY (Mađžarska)

POKLON

(Ajándék)

Nije istina da ne mogu biti smiona
moja usta za slatki govor kad me
rad tebe takva čežnja satire
da se sjeverna zvijezda uvrijeđeno
škrgučuć od moje glave okreće —
i evo, ako sam ja još ja
ako su krv i dah moj moji još
tad će ko vitorog jelen, božićno
kitnjasto pjesma k tebi krenuti.

Poklanjam ti bešumno trčanje
kroz otvorenu kapiju, poklanjam
ti opsjenu, jer sam lutkama-groznice
sunca što se stropoštava u snijeg
napunio čvornatih grana nož
i nisam o njeg prikačio revolver,
davno sam srušio svog bijesa cimer,
šaljem ti iz dobrog sjećanja kovane
nakite, poklanjam ti žile svog ljeta,
nadahnuća za divne zagrljaje vrele,
na velikoj ruži dlaku pudlice
i sa mog zemljotresom razorenog lica
još jedan pobjegli osmijeh.

Preveo: Enver Čolaković

BRIGITTE MENG (Švicarska)

CHOPIN I VINO

(Chopin und Wein)

Uvijek ima još veća samoća —
bijela krava što prelazi klimavu brv
dvoje ljudi koji se ne vole
uz čašu konjaka
u Rimu možda u Parizu
sjede u magli dima cigareta
pogled im staklen i krut
možda su se voljeli nekada
u sobi uz vino i Chopina
u njima je slomljeno slavujevo krilo
ribooko su se izgubili i zaboravili čak
uz jaki konjak uz jedan apsint
zgrušala se i stala u srcu im krv
vino i Chopin
a pod prozorom bučni Forsyhti.

Uvijek ima još veća samoća —

Mi letemo vijenac na kotač
okreće se okreće tiho i strašno
budućnost
za nama potonuli dvorac
u mjesečini jelen kupa rog
mrtav je grad
u kamenju kaldrme nestali koraci
posve neotopiv žila splet.

Mahovina je to
što siva urasta u nas
kišurina je to
što bučno kapljuca u nas
napustile su nas užarene noći
plač anđela je postao tih
mi začepljujemo uši
sanjarska kob legla je po nama.
Komada se ono što zovemo život
u stabla u grm
ima i stijena
i ljiljana ima
zlatoglavih ljiljana
ljiljana čežnje
vino i Chopin
prošlost se utornjuje u sive zidine
budućnosti
magnolije su se udavile u vlazi
na visoku crkvenom tornju lastino gnijezdo
mladi se rađaju mrtvi
prema kraju se trucka vrijeme
Vino i Chopin
u svemiru vjetar koji sve zamete.

Uvijek ima još veća samoća —

bijelo ptičije pero
obrise života riše
više ili manje zamagljeno
više ili manje pogođeno
u topli pijesak
večernjim suncem obasjan . . .

Preveo: Enver Čolaković

BASIL PAYNE (IRSKA)

GLEDATI OCA KAKO SE BRIJE

Gledati oca kako se u kuhinji brije
Pred napuklim zrcalom: to je bila moja četverogodišnja
najuzbudljivija točka
U inače dosadnom svakidašnjem kućnom ritualu.
Majka bi sjeckala luk, od ljutine bi joj iz sivih očiju
frcale suze,
Il bi sva zažagrena, crnom mašću premazivala štednjak;
Ono od čelika svjetlala finim smirkovim papirom.
Kasnije prala bi rublje u pocinčanoj kadi;
Škrobila pet-šest ovratnika u kupovnome škrobu
— Otac je pazio na se: tvrdi ovratnik, lepirica, podrezani
brci.
Gledajuć ga kako se brije u crijevima bi me steglo;
Od jeze bi mi se očne jabučice stvrdle; srce sve brže tuklo,
Zlohotni taj ocijelni koljač britva — a kad bi se samo
omako
Na tatinoj adamovoj jabuci. Da je odreže. Kvrc. Baš tako.
Što bi uradio ja? Istrčao po majku gdje stere rublje?
Pokupio je s poda; prilijepio opet na krvavi vrat?
Naravno to se nikad dogodilo nije: kako mi je naređeno
šuteć
Gledo bih ga kako pjenastu sapunicu grelji sa obraza,
Sa brade, s vrata — kako sam vješto — pa na koncu s grla.
Divno svakodnevno čudo. »A sada« (britva bi se sklopila
kvrcnuv)
»Majka te sigurno treba u dvorištu«.
— Zajednički smo eto opet nadmudrili nabrušenu prijetnju.
Otac je pri doručku umro (prirodnom smrću
U potvrdi mrtvozornika stoji). Moj električni brijač prede.
Mladi moj sin se tuži da na T. V. — u uzrokuje smetnje.

TONKO PETRASOV MAROVIĆ

IZ POEME »PUTANJE«

Pjesma među pjesmama
9
Sipi a podne
motrimo pomne
kaplje po moru
stisli smo se ispod nekih bogova nekog drevnog
kamenja sa likovima
kosa ti ko vijest od vina miriše
haljinu uz tijelo uspija ti oblik što se lako puši
oči mi opijajući
prvi put ne znamo što će nam ruke i smijemo se u
plavozelenobezsunca
u jasna usta neke pravedne zvijeri pri spavanju
čija smo tlapnja ti i ja u kobnoj njezi koju
višnji kotač sporo proslavlja
jedan se stakleni križ iz mora pomoli na leđima
goleme lijene ribe
a potom potone
sav zrak kao da se zlamenuje pregačom groma opasan
i spreman za neki veliki prirodin posao
ti uza me kao da je cvijet svih pripadanja ovdje
uza me i da mu drugdje nema mjesta ni mirisa
zato ne žurim, imanje i bitko zauvijek, ne uzimam
te i ne zapodijevam čak te niti ne dotičem iz
bojazni da ne prekim Kropljenje, beskraj ove
blagosti u besjedi
no odjednom sunce kroz oblak to učini
i dažd i tebe obujmi bolje
kao dante dodira
12
More bačeno na mačeve (more bačeno na mačeve, nemoguće
mi te izgovoriti)
daleko pred nama roni zrak pod zvijezde daleko za nama
božje kolje nabralo nam dah
zvonke voćke svemirske šušte sileno
sjaju plodovi
ruku žedni
vali muče
i nukaju
moć miriše od stroge mjere
grlim te visoko nebo nebo stide s godovima
ljubim te sve dogore i dotamo i najednom si mi što sâm
sebi nikad ne ispadoh
uza me prostrana po strani prostranija o promisli sa
obroncima
lijepa ko razbor stabala i s toliko umna vjetra
izvajana u svojim kretnjama blistaš lišćem prve
prilike što pada poput jeseni na moja ćutila i
moju pût kojom nitko ne hoda do tvoga daha
(ispletena s mojim u pletenicu)
listaš utiscima koji kradu hlad cesti mojoj u sparini
pod vranama zlatnih kostiju za perjem
činiš se il jesi klima sviju ispunjenja plima čuda
dopireš do grla toliko stvari
rasklapaš prostore poput libra cjelova
proljetiš me, ispovijedi pupova fina patnjo drveta
ti — lijepa kao pamet cvijeta iza zjene iza sna i tla
iza izričaja gdje dovodiš me tunelom gdje osjetim
se go i sapran smrću ko nerođen i svecijel u vrutku
oblika vazmena bit praznička neodjevena neopijena
i neobrukana bićem
ti — oblak snažan nevjerama grom u krletki
ti — žedno staklo svijeta okno i vrata veća od kuće
prozor u polju dveri za napolje
polje moje! — —
more
more što se baca na mač
more uhvaćeno za prsa gurano do brda more sa kojim se
jačam (gušam i grušam)
more koje bi me moglo pojesti, evo sad na, ali koje ima
dovoljno plemenitosti da me samo jednim svojim
bedrom plaši drugim potiče
more ravno svakom načinu a ipak samo jedan način i
jedini začin naukusna kozmosa
more
dlanom svoga zapljuskivanja prosijavaš i spravljaš
hljebove za moje prianjanje umorno od taženja
ljubavi
o gazdarice, nasiti me!
draga moja
slušaj slijedi ovo tapšanje
znaj i okupaj se
u kalup mora sebe izbori majstorska molitvo
i kad te ono tobom odlije tobom samom kad te usliši
izađi
dođi glasno mokra preko pijeska
dođi da te osušim od noćna kupanja
eto te o gotovosti već te vidim kako stupaš
gdje mi mora nosiš svojim tijelom: golost tvoja zri
u kapima što rukuju se s mjesecom
sažet stih hoda tvoga ispuni mi glavo okladama talasa
no u mraku ja se pravim ko da sunčam zebnju svoju ispod
sitna čika ko da djeljam zijev iz pjeva suha
ništa izvan ne odzvanja
prsnu tama — to je pala vjera sa neba u tvoju kosu
kad si došla
more bačeno na mačeve more bačeno na mačeve
1963/66.

Priredio: Zlatko Markus

HRVATSKI TJEDNIK br. 31. / 19. studenoga 1971.